ВЕШТИНЕ У ДОКАЗИВАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

ВОДИЧ ЗА ДЕЛОТВОРНУ ПРЕВЕНЦИЈУ И ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

UNDP

UPERENO KA TEBI

Искључи насиље

ВЕШТИНЕ У ДОКАЗИВАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

ВОДИЧ ЗА ДЕЛОТВОРНУ ПРЕВЕНЦИЈУ И ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

UPERENO KA TEBI

Искључи насиље

Овај водич припремљен је у оквиру пројекта „Смањи ризик, повећај безбедност – Ка смањењу злоупотребе ватреног оружја у контексту насиља у породици“, који реализује Програм Уједињених нација за развој (UNDP) у Србији уз финансијску подршку Министарства спољних послова Савезне Републике Немачке.

Пројекат се реализује са националним партнерима Министарством унутрашњих послова – као главним националним партнером, Министарством правде, Координационим телом за родну равноправност Владе Републике Србије и групом „Новинарке против насиља“.

Пројекат доприноси реализацији Мапе пута за одрживо решење за сузбијање недозвољеног поседовања, злоупотребе и трговине малокалибарским и лаким оружјем и припадајућом муницијом на Западном Балкану до 2024. године.

За додатне информације контактирајте:
Програм Уједињених нација за развој
Булевар Зорана Ђинђића 64а, 11000 Београд, Србија
registry.rs@undp.org
rs.undp.org

Водич је припремила Горјана Мирчић Чалуковић, на основу истраживања „Насиље у породици и злоупотреба ватреног оружја – Истраживање праксе институција кривичноправног система у одговору на насиље у породици почињено злоупотребом или претњом злоупотребе ватреног оружја“.

Ставови изнети у овом документу не представљају нужно ставове Програма Уједињених нација за развој, укључених националних партнера, нити Министарства спољних послова Савезне Републике Немачке.

Лектура: Иванка Андрејевић
Дизајн и припрема за штампу: Ненад С. Лазић

© UNDP 2021. Сва права задржана.

САДРЖАЈ:

СКРАЋЕНИЦЕ 6

О ВОДИЧУ *ВЕШТИНЕ У ДОКАЗИВАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ* 7

УВОД 12

I. СПРЕЧАВАЊЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ВРШЕЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ОДРЕЂЕНИХ ЗАКОНОМ О СПРЕЧАВАЊУ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ 14

II. ВЕШТИНЕ У ДОКАЗИВАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ 18

1. Специфичност односа 20

2. Објективност у поступању и однос поверења са жртвом 22

3. Руковођење предистражним поступком и спровођење доказних радњи за кривично дело насиље у породици 27

3.1. Руковођење предистражним поступком 28

Прикупљање обавештења 28

Обезбеђење и преглед места извршења кривичног дела 28

Уочавање повреда, сумња на повреде које нису видљиве 28

Претресање лица (проналазак предмета) 28

Привремено одузимање предмета од значаја за поступак 29

Фиксирање трагова 29

Алко-тестирање или наредба за вађење крви 29

Мера за заштиту од насиља у породици на снази или друге мере заштите – провере и прибављање пресуда – решења 29

Психичко стање лица и суицидне намере 29

Проналазак и одузимање записа видео-надзора, компјутерског садржаја и садржаја мобилних телефона 30

3.2. Прикупљање обавештења и спровођење доказних радњи 30

Прикупљање обавештења од оштећене 30

Претресање 34

Привремено одузимање предмета 34

Записи са сигурносних камера 34

Извештај о интервенцији полиције 35

Проверити евиденцију остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица, или извршити лоцирање места са којег се обавља комуникација 37

Увиђај 37

Увиђај лица 37

Вештачење телесних повреда 38

Психијатријско вештачење 38

Смештање у здравствену установу у циљу вештачења 39

Задржавање осумњиченог 39

Испитивање сведока 40

Доказивање исправом 41

III. РЕЗИМЕ 44

ЛИТЕРАТУРА 46

ДОДАТАК Студије случаја на основу Истраживања праксе институција кривичноправног система у одговору на насиље у породици почињено злоупотребом или претњом злоупотребе ватреног оружја 48

СКРАЋЕНИЦЕ

ВЈТ – Виши јавни тужилац

ГКС – Група за координацију и сарадњу

GREVIO – *Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence* (Експертска група за борбу против насиља над женама и насиља у породици)

ЗКП – Законик о кривичном поступку

ЗСНП – Закон о спречавању насиља у породици

IPSC – *International Practical Shooting Confederation* (Међународна конфедерација практичног стрељаштва)

КЕ – Казнена евиденција

КЗ – Кривични законик

МУП – Министарство унутрашњих послова

НКТЦ – Национални криминалистичко-технички центар

ОЈТ – Основни јавни тужилац / Основно јавно тужилаштво

ОКЗ – Основни кривични закон

ОЦД – Организација цивилног друштва

ПО – Полицијско одељење

ПУ – Полицијска управа

РС – Република Србија

СУП – Секретаријат унутрашњих послова

UNDP – *United Nations Development Programme* (Програм Уједињених нација за развој)

УС – Уставни суд

ФТО – Физичко-техничко обезбеђење

ЦСР – Центар за социјални рад

О ВОДИЧУ *ВЕШТИНЕ У ДОКАЗИВАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ*

Правни оквир превенције и заштите од насиља у породици и насиља према женама у Србији значајно је унапређен. Република Србија је такође и једна од првих држава које су ратификовале Конвенцију Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истамбулска конвенција) у настојању да даље унапреди и обезбеди делотворну, ефикасну и уједначену превенцију и заштиту од насиља у породици. У оквиру (базичног) поступка процене стања и процене нивоа усаглашености српског законодавства и праксе у односу на Истамбулску конвенцију, посебна област Извештаја о примени Конвенције односи се на истраге, судске поступке, процедурално право и заштитне мере. У оквиру ове области предвиђен је низ мера за обезбеђење кривичне истраге, кривичног гоњења и осуђујућих пресуда за разне облике насиља над женама. Такође, наглашено је и да пуна одговорност за сва дела насиља над женама захтева адекватан одговор органа унутрашњих послова и сектора кривичног правосуђа.

У процесу спровођења Истамбулске конвенције значајан напредак у овој области може бити констатован када је у питању непосредан одговор на насиље, односно правни оквир у вези са пријавом насиља и поступањем полиције. У базичном извештају GREVIO *(Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence* – Експертска група за борбу против насиља над женама и насиља у породици) истакнуто је да Закон о спречавању насиља у породици (ЗСНП) и Закон о полицији од полицијских службеника захтевају да реагују на сваку пријаву насиља у породици, и да то учине брзо.[1] Такође је уочено и да Посебан протокол Министарства унутрашњих послова Републике Србије о поступању полицијских службеника у случајевима насиља у породици и интимним партнерским односима прописује стандардне процедуре за прикупљање доказа на месту злочина и са саме жртве, као и да се у Протоколу такође наглашава и потреба за хитном интервенцијом. Законик о кривичном поступку (ЗКП) у члану 286. прописује захтев да се „открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ, као и да се прикупе све информације које би могле бити од користи за успешно вођење кривичног поступка“ у случају сумње да је почињено кривично дело које се гони по службеној дужности. Према органима власти, информације о претходним пријављи-

вањима насиља, мерама заштите или казненој евиденцији осумњиченог, као и сви релевантни извештаји центра за социјални рад, достављају се јавном тужиоцу како би се обезбедило да су све значајне информације узете у обзир приликом доношења оптужујућих одлука.[2]

Међутим, базичним извештајем о примени Истамбулске конвенције истакнуте су и чињенице које се одражавају на целокупну институционалну превенцију и заштиту од насиља према женама и насиља у породици. Истакнуто је да се полиција и јавно тужилаштво у великој мери ослањају на изјаву жртве, нарочито у случајевима насиља у породици. У случајевима када жртве повуку своје изјаве, кривично гоњење и/или кривични поступак често буду окончани због недостатка доказа, иако постоје одређени добри примери успешних случајева кривичног гоњења у којима се нису у толикој мери ослањали на сведочење жртве.

Сходно томе, GREVIO у препорукама Србији истиче важност разумевања динамике насиља у породици и узимања у обзир друштвено-економског положаја жена жртава насиља у породици. У недостатку довољног броја услуга подршке, као што су прихватилишта за насиље у породици, и са мало изгледа за стицање економске независности, многе жене немају другу могућност осим да и даље живе са учиниоцем насиља, због чега и бирају да не сведоче. Друге могу једноставно бити под притиском учиниоца или рођака да повуку своје сведочење, што је чест случај. Исто тако, иако се ради на унапређењу ефикасности кривичних поступака, поред ослањања на изјаву жртве, и дужина истраге и кривични поступци који генерално веома дуго трају – такође производе утисак неделотворности нивоа и квалитета истрага о насиљу у породици.[3]

Програм Уједињених нација за развој (*United Nations Development Programme* – UNDP) у Србији, у оквиру пројекта „Смањи ризик, повећај безбедност – Ка смањењу злоупотребе ватреног оружја у контексту насиља у породици“, спровео је током 2019. и 2020. године низ активности које се односе на анализе и истраживања кривичноправног одговора на насиље у породици.

2 GREVIO извештај о (базичном) поступку процене стања. Доступно на: https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr-Latn/node/607.

3 *Ibid.* О законодавним и другим мерама које одредбе Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истамбулска конвенција) чине правноснажним, СРБИЈА.

Будући да у Републици Србији још није успостављена Централна евиденција пријављених случајева насиља у породици, те тиме ни могућност да се један случај прати од тренутка пријаве до његовог крајњег исхода, активности су обухватиле анализу законодавног оквира, анализу случајева фемицида, налазе са група за координацију и сарадњу (ГКС) и истраживање судске праксе у случајевима насиља у породици које је учињено уз злоупотребу ватреног оружја.

Као што је и констатовано у GREVIO извештају, у пракси су такође уочене и одређене тешкоће у процесуирању случајева насиља у породици кроз ГКС. Ове тешкоће се односе на (не)разумевање феномена насиља у породици и партнерском односу, посебно у утврђивању ко је жртва а ко учинилац насиља, затим на тешкоће идентификације посебних облика насиља, последица насиља, а нарочито процену безбедносних ризика у конкретним околностима. Већина ГКС усредсређена је на пријављени догађај, не сагледавајући насиље у ширем контексту, односно занемарујући историјат међусобних односа чланова породице.

Уочљива је значајна разлика међу члановима ГКС у погледу сензибилисаности и разумевања положаја особа из вишеструко дискриминисаних група и њихове угрожености. Извесне ГКС не разумеју да су деца која присуствују насиљу такође жртве насиља и не планирају мере којима би била обезбеђена заштита деце у пријављеним случајевима насиља.

Иако се број пријава и изречених хитних мера сваке године повећава, већина ових случајева не добије свој судски епилог – кривичне пријаве буду одбачене у преко 60% случајева због недостатка доказа или невољности жртава да сведоче.

Овоме би требало додати и исходе случајева који добију свој судски епилог. *Истраживање судске праксе о насиљу у породици почињеном уз злоупотребу ватреног оружја* показало је да у више од половине случајева нема података о ранијем насиљу, као ни о ранијем односу између учиниоца и жртве, што је последица пропуста судова да сагледају историју ових односа, као и пропуста сагледавања ширег контекста, укључујући и родну димензију дела. Приликом одмеравања казне учиниоцима, судови само уопштено наводе олакшавајуће и отежавајуће околности, и углавном не образлажу зашто су одређене околности сматрали олакшавајућим или отежавајућим, при чему се не узима довољно у обзир чињеница да се ради о насилним односима у породици који носе виши степен опасности у односу на друге облике насилничког понашања. Иако доминирају казне затвора, ни у једном случају није изречена максимална казна од пет година затвора, а већина казни је годину дана затвора или мање. Налази указују на то да је од посебне важности обезбеђење не само увида у акт насиља поводом којег је поступак покренут, већ и целовитог сагледавања ранијег понашања учиниоца, историје његових насилних аката и слично.

Студије случаја из овог истраживања које су укључене у водич, илуструју како до ескалације насиља долази ако мере за заштиту жртава нису делотворне и какви су исходи ових случајева у судским поступцима када се не посматра „шира слика“ феномена насиља у породици.

Оваква запажања и налази наводе нас да преиспитамо шта је неопходно додатно учинити за постизање циља сваке превенције и заштите од насиља у породици – да они који чине насиље буду адекватно санкционисани, да се будућа дела насиља превенирају, а да се жртвама врати поверење у институције и уверење да пријављивање насиља обезбеђује брзу и адекватну заштиту и подршку за трајни излазак из ситуације насиља. Сврха водича *Вештине у доказивању кривичног дела насиље у породици* јесте да, у складу са GREVIO препорукама, подстакне органе да уложе додатне напоре у спровођењу стандардних истражних процедура прописаних законима, протоколима и смерницама, како би била смањена мера ослањања на сведочење жртава, а насиље заустављено и адекватно санкционисано – јер се управо тиме шаље снажна превентивна порука учиниоцима, и код жртава и у друштву јача поверење у делотворност правног поретка.

УВОД

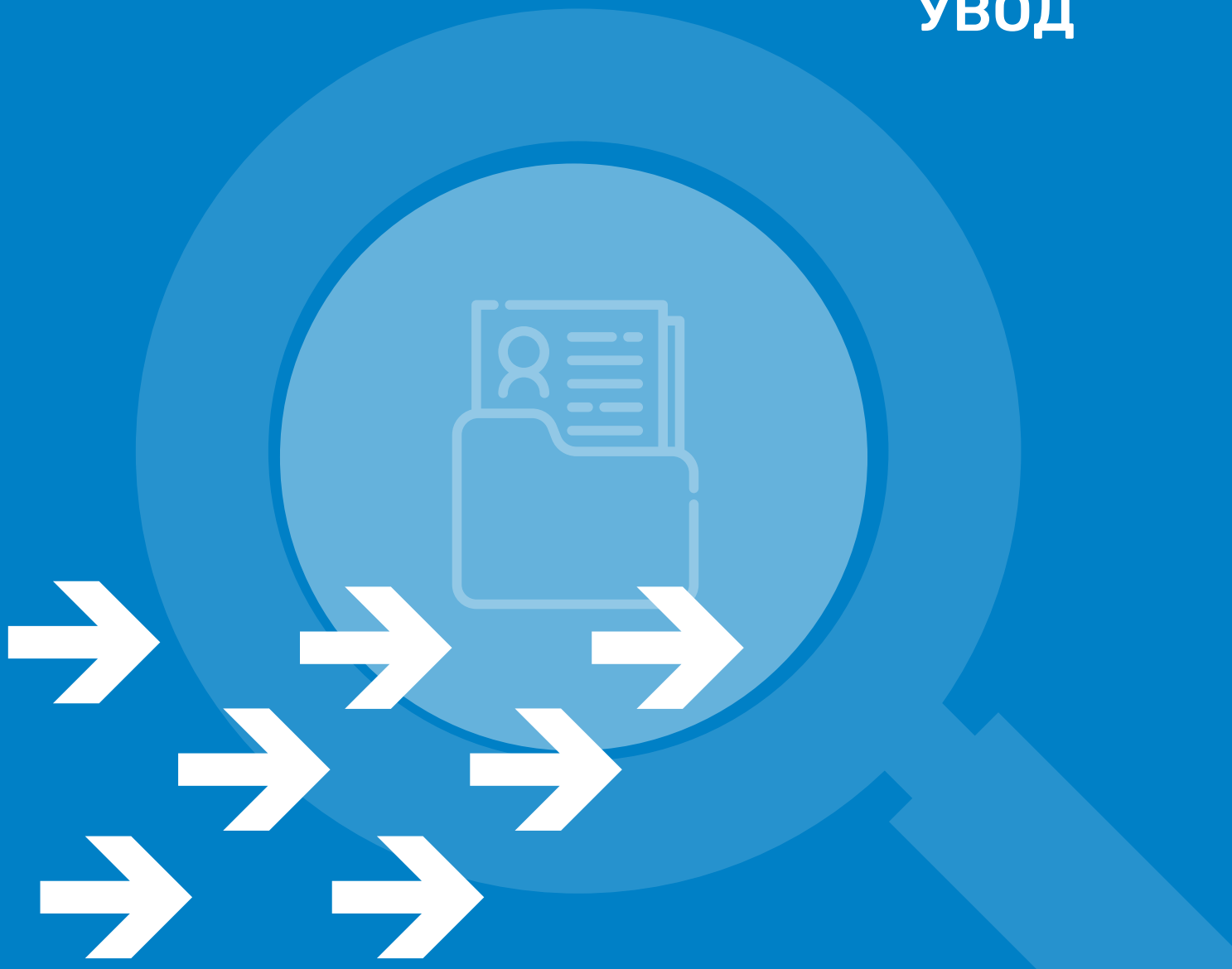

УВОД

Према ЗСНП, полиција и јавни тужилац дужни су да спрече свако насиље у породици, па чак и непосредну опасност од њега.[4] Такође су дужни и да спрече сваки вид дискриминације, што је обавеза која проистиче из већ поменутог ЗСНП, али и из Закона о полицији,[5] те Закона о јавном тужилаштву.[6] Обавеза државних органа и установа такође је и да спрече вршење кривичних дела одређених ЗСНП, у којем је чл. 4. ст. 1. тач. 13. предвиђено и кривично дело насиље у породици. О наведеном неће бити детаљно речи, имајући у виду да су у фокусу спречавање насиља у породици и вештине у доказивању кривичног дела насиље у породици из чл. 194. Кривичног законика (КЗ).[7]

Важно је да се, када до насиља у породици дође, најпре испитају све околности случаја, те уколико јавни тужилац процени да кривичног дела нема дужан је да упркос томе настави поступање, јер тада наступа део обавезе који се односи на спречавање да до кривичног дела уопште дође, те да предузме све мере како би спречио да дође до дискриминације жртве.

Уколико су пак утврдили да се у радњама пријављеног лица остварују обележја кривичног дела, органи гоњена (полиција и јавно тужилаштво) дужни су да предузму и низ активности како би обезбедили валидне доказе. Чланом 15. став 2. Законика о кривичном поступку прописано је да је терет доказивања оптужбе на тужиоцу.[8] Кривично дело насиље у породици из чл. 194. КЗ спада у кривична дела која се гоне по службеној дужности тако да је, у смислу реченог, терет његовог доказивања на јавном тужиоцу.

4 Закон о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016.

5 Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.

6 Закон о јавном тужилаштву, *Службени гласник РС*, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011 – др. закон, 101/2011, 38/2012 – одлука УС, 121/2012, 101/2013, 111/2014 – одлука УС, 117/2014, 106/2015 и 63/2016 – одлука УС.

7 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

8 Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС.

I. СПРЕЧАВАЊЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ВРШЕЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ОДРЕЂЕНИХ ЗАКОНОМ О СПРЕЧАВАЊУ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

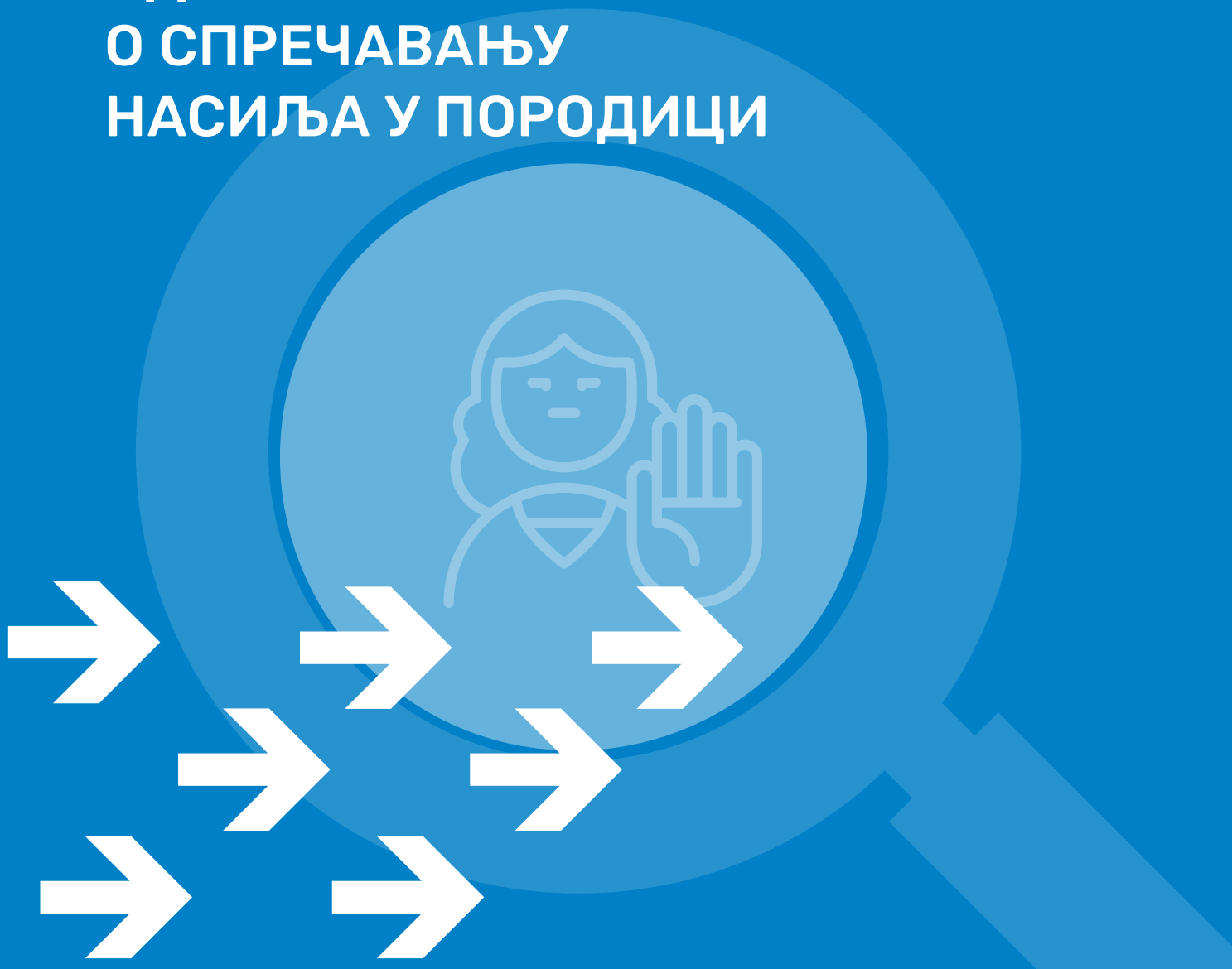

I. СПРЕЧАВАЊЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ВРШЕЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ОДРЕЂЕНИХ ЗАКОНОМ О СПРЕЧАВАЊУ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

1.1. Када након пријаве утврде да нема елемената кривичног дела, органи гоњења ће у неким случајевима изрећи хитну меру према ЗСНП, а негде неће пронаћи основ ни за изрицање ове мере, али упркос томе дужни су да наставе поступање тако што ће истраживати и разматрати случај на састанку ГКС. Чињеница да нису пронашли елементе кривичног дела, као и да нису проценили да ризици постоје, не значи нужно да се насиље није догодило. Ово зато што су понекад „докази" прикривени, неупадљиви, наизглед небитни и неповезани. Због тога је важно да пријављени случај буде размотрен на састанку ГКС, како би пријава била сагледана мултисекторски. Оваква анализа пријављеног случаја понекад ће допринети да накнадно буду прикупљени докази који су релевантни за покретање кривичног поступка. Понекад ће прикупљена обавештења бити довољна за покретање парничног поступка и изрицање мера за заштиту од насиља у породици према Породичном закону, а понекад „само добра грађа" за следећу пријаву насиља исте жртве према истом учиниоцу, јер је често након извесног времена буде. Насиље се, по правилу, не догађа само једном, нити престаје само од себе. Управо та „грађа" мора увек бити проверена код сваке пријаве насиља у породици, јер нам та провера обезбеђује сагледавање ширег контекста потоње пријављеног догађаја у некој наредној пријави.

1.2. Поред тога што ГКС разматра сваку пријаву за насиље у породици, важно је указати на то да су, према члану 12. ЗСНП, државни органи и установе дужни да делотворно и координисано спрече и вршење кривичних дела одређених ЗСНП и да пруже жртви заштиту, правну помоћ и психо-социјалну и другу подршку ради њеног опоравка, оснаживања и осамостаљивања. Даље, у члановима 24–26, те чл. 31. ЗСНП, предвиђена је обавеза разматрања кривичних пријава, односно обавеза да се жртвама свих кривичних дела,

која су таксативно наведена у чл. 4. ст. 1. ЗСНП, међу која спада и кривично дело насиље у породици, обезбеде заштита и подршка.[9]

У зависности од тога о којем кривичном делу је реч, ГКС ће председавати заменик основног јавног тужиоца (ОЈТ) или заменик вишег јавног тужиоца (ВЈТ).[10] Дакле, у раду ГКС учествује и заменик ВЈТ и разматра кривична дела из своје надлежности. Подаци прикупљени на састанцима ГКС представљају важне податке који заменику јавног тужиоца могу да послуже за образложење оптужног акта, давање завршне речи, или приликом предлагања и одмеравања казне учиниоцу за извршено дело. Наиме, што има више података који се односе на дело, али и личност учиниоца, они ће утицати на адекватније одмерену казну у односу на учињено дело и личност учиниоца. Обезбеђење оваквих информација и обавештења управо нам омогућава мултисекторски приступ свакој кривичној пријави за кривична дела родно заснованог насиља, али и друга кривична дела наведена у већ поменутом члану ЗСНП.

Уколико се догоди да је учинилац извршио два кривична дела, од којих на пример једно из надлежности ОЈТ – насиље у породици, а друго из надлежности ВЈТ – силовање, на састанку ГКС јединствено ће бити разматране обе пријаве, после чега је потребно спровести јединствени поступак од стране ВЈТ у складу са чл. 30. ЗКП. Ово је право окривљеног и право жртве. Наиме, окривљени има право на јединствено вођење кривичног поступка и јединствено одмеравање казне, економичније је и обезбеђује се концентрација доказа, а са становишта жртве оваквим поступањем спречава се да дође до ретрауматизације, односно поновног злостављања жртве (немојте заборавити – прича о насиљу, силовању и другим кривичним делима, за жртву је изнова извршено дело!). Дакле, важно је указати на то

9 Чл. 4. ст. 1. – 1) прогањање (члан 138а Кривичног законика); 2) силовање (члан 178. Кривичног законика); 3) обљуба над немоћним лицем (члан 179. Кривичног законика); 4) обљуба над дететом (члан 180. Кривичног законика); 5) обљуба злоупотребом положаја (члан 181. Кривичног законика); 6) недозвољене полне радње (члан 182. Кривичног законика); 7) полно узнемиравање (члан 182а Кривичног законика); 8) подвођење и омогућавање вршења полног односа (члан 183. Кривичног законика); 9) посредовање у вршењу проституције (члан 184. Кривичног законика); 10) приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетних лица за порнографију (члан 185. Кривичног законика); 11) навођење детета на присуствовање полним радњама (члан 185а Кривичног законика); 12) запуштање и злостављање малолетног лица (члан 193. Кривичног законика); 13) насиље у породици (члан 194. Кривичног законика); 14) недавање издржавања (члан 195. Кривичног законика); 15) кршење породичних обавеза (члан 196. Кривичног законика); 16) родоскврнуће (члан 197. Кривичног законика); 17) трговина људима (члан 388. Кривичног законика); 18) друга кривична дела, ако је кривично дело последица насиља у породици.

10 Закон о спречавању насиља у породици, *op. cit.*, чл. 26. ст. 4. – Ако је за гоњење учинилаца кривичних дела одређених овим законом надлежно више јавно тужилаштво, виши јавни тужилац именује свог заменика, који је завршио специјализовану обуку, да учествује у раду групе и њоме председава.

да ЗСНП, кроз рад ГКС, представља добар оквир за прикупљање потребних обавештења која могу послужити као основ и извор за прибављање доказа у складу са ЗКП, како за кривично дело насиље у породици, тако и за друга кривична дела наведена у ЗСНП.

II. ВЕШТИНЕ У ДОКАЗИВАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

II. ВЕШТИНЕ У ДОКАЗИВАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

Висок проценат одбачених кривичних пријава које се односе на партнерско насиље због недовољно доказа за кривично дело насиље у породици представља аларм за брзу и ефикасну реакцију система за спровођење закона на ову тему. Оно што задаје највише муке јавним тужиоцима јесте одредба чл. 94. ст. 1. тач. 1. и 2. ЗКП која даје могућност да сведок, тј. оштећени код овог кривичног дела, буде ослобођен дужности сведочења, услед постојања брачног или ванбрачног, односно сродничког односа. Управо је ово основни аргумент у одбрани великог броја одбачених кривичних пријава за кривично дело насиље у породици, при чему се неуспех доказивања самог дела од стране органа гоњења правда чињеницом да оштећена није желела да сведочи и да је зато пријава морала бити одбачена.

С једне стране то је и разумљиво, јер се за већину кривичних дела као кључна доказна радња узима сведочење оштећеног/е. Међутим, с друге стране, овде се потпуно губи из вида да је кривично дело насиље у породици специфично кривично дело, које се разликује од свих других кривичних дела, па чак и од других кривичних дела која су последица родно заснованог насиља. Насиље у породици увек представља злоупотребу моћи и поверења и контролу чланова породице који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима. Такође, ни у једном другом кривичном делу учинилац и жртва нису у тако блиском односу који може да траје и годинама, повезани породичним везама, заједничком децом, материјалним добрима стеченим у заједници живота, и слично. Требало би имати у виду и да се тај однос најчешће не прекида након пријаве насиља, тако да је жртва све време изложена утицају учиниоца и његовог окружења, а пријава насиља и напуштање насилног партнера излажу жртве још већем ризику од ескалације насиља, на шта нам указују и информације о претходним околностима у којима су извршена убиства жена у породично-партнерском контексту. Примера ради, брат жене која је након вишегодишњег насиља извршила самоубиство искуствено закључује да је тек након сестрине смрти сазнао да је она рекла пријатељима, па чак и њиховој заједничкој сестри, да и даље воли свог супруга. *„Када неког волите тај бол који осећате је незамислив. Поготово чињеница да је неко кога волите убио бога у вама и да вас је психички злостављао, а ви сутра треба да га пошаљете у затвор.“* Ово је добар пример

који нам помаже да разумемо колико је оштећеној у делу насиља у породици тешко да сведочи, али је и сигнал да озбиљно схватимо информацију да, на пример, оштећена има суицидне идеје, да је покушала самоубиство, да је анксиозна, и слично. Све ово мора бити сигнал и за органе гоњења да је та особа можда жртва породичног и/или партнерског насиља и да су јој потребне подршка и помоћ. Наравно, не очекује се да јој у таквим ситуацијама подршку и помоћ пружају органи гоњења, за органе гоњења је важно само да овај сигнал препознају и ову информацију размене са представницима установа, који ће оштећеној пружити неопходну подршку и помоћ.

Ипак, оно што се очекује од државних органа који су у ЗСНП одређени да поступају у случајевима насиља у породици јесте да предузму све расположиве мере да зауставе насиље, спрече његову ескалацију и жртвама обезбеде заштиту. У наставку овог водича, кроз студије случаја, илустровали смо неке од примера начина на које до ове ескалације долази ако мере за заштиту жртава нису делотворне, и какви су исходи ових случајева у судским поступцима када се не посматра „шира слика“ феномена насиља у породици.

1. СПЕЦИФИЧНОСТ ОДНОСА

Специфичност односа између учиниоца и оштећене, уз процесну могућност оштећене да се користи својим правом да не сведочи, отежава рад органима гоњена у процесу доказивања постојања елемената кривичног дела насиље у породици, или како они кажу, „везује им руке".

Управо из тог специфичног односа који постоји између жртве и учиниоца произлази и невољност жртве да сведочи у кривичном поступку. Наиме, требало би имати у виду да већина кривичних поступака траје између 18 и 24 месеца. Овај период оставља несигуран простор за обезбеђење истрајности жртве у кривичном поступку, имајући у виду различите животне околности као што су: да дели домаћинство са учиниоцем против којег би требало да сведочи или члановима његове породице, да осећа страх од одмазде, да страхује за економску будућност деце или се плаши да ће је деца и околина осуђивати, да је време боравка у сигурној кући ограничено, а да током трајања поступка није успела да се оснажи за самосталан живот, и слично.

Неретко се дешава да жртве насиља које пријаве насиље очекују од институција да заплаше и упозоре насилника, скину са њих осећај кривице и гриже савести због пријављивања, и доведу до промене у насилниковом понашању. Без обзира на то што је мишљење жртве важно, професионалци у сваком тренутку морају бити свесни да не могу дозволити да жртве управљају поступцима за које су надлежне институције, нити да од жртве очекују да докаже извршење кривичног дела, већ да проактивним поступањем одговорност са ње преузму на себе као представнике/це институције. У великом броју случајева, ово „скидање одговорности" са жртве на „државу" и делује као олакшање и охрабрење жртвама. Потребно је имати у виду да се све жртве надају и очекују заустављање и престанак насиља.

Због свих наведених разлога доказивање постојања кривичног дела насиља у породици требало би започети потпуно из другог угла. Најпре је потребно поћи од претпоставке да оштећена неће да сведочи, а онда се окренути другим могућим начинима доказивања да је до извршења кривичног дела насиље у породици дошло. Дакле, окренути се непосредним, али и посредним доказима. Када се каже „да предузме све мере" никако се не мисли на поступање по „формули" – осумњичени негира, плус оштећена не жели да сведочи, једнако је одбачај пријаве.

Стога ова формула није адекватна за поступање јавног тужиоца у вези са кривичним делом насиље у породици и јавни тужилац се не може правдати да дело није доказао јер оштећена није желела да сведочи. Дакле, терет доказивања није на оштећеној, већ на јавном тужиоцу, јер се ово кривично дело гони по службеној дужности.

Важно је указати и на чињеницу да су тужиоци често детерминисани прилично формалним правилима кривичног поступка. Суд интересује само шта се догодило конкретног дана, али не и оно што је претходило самом догађају, а често ни оно што је уследило након тог догађаја. Међутим, веома је важно да јавни тужиоци диспозитив оптужног акта конципирају тако да описујући конкретан догађај обухвате и шири контекст у којем је дошло до извршења кривичног дела, да у образложење акта или у завршну реч унесу и све чињенице које су довеле до кривичног дела, као и да докажу реалну опасност да би дело могло бити поновљено. Ово ће бити добра потпора оптужном акту, а могло би утицати и на одмеравање казне учиниоцу.

2. ОБЈЕКТИВНОСТ У ПОСТУПАЊУ И ОДНОС ПОВЕРЕЊА СА ЖРТВОМ

Објективност органа гоњења предвиђена је чл. 6. ст. 4. ЗКП у којем се наводи да су јавни тужилац и полиција дужни да непристрасно разјасне сумњу о кривичном делу за које спроводе службене радње, и да са једнаком пажњом испитују чињенице које терете окривљеног и чињенице које му иду у корист. Општим протоколом о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима указано је на то да је са жртвом насиља важно изградити однос поверења и недвосмислено указивати да је насиље неприхватљив облик понашања, те да је одговорност за насиље увек на насилнику, а не на жртви.[11] Отворена критика насилног понашања и упућивање на законске мере којима се забрањује насиље у породици не умањују објективност у раду професионалаца. Имајући у виду наведено, пре него што се посветимо доказивању кривичног дела насиље у породици важно је подсетити се неколико ствари, које су више питање психологије односа учесника у овом кривичном делу, него правне доктрине.[12] Ако специфичном односу учиниоца и жртве додамо и чињеницу да је и нама као професионалцима, у овим случајевима понекад тешко да направимо дистинкцију између личних и професионалних ставова када је у питању однос према жртви, учиниоцу, њиховом односу, породичним и животним околностима – читава ствар се још више компликује и усложњава. Управо је зато важно вратити се на почетак односа учиниоца и жртве који је претходио учињеном кривичном делу насиље у породици.

2.1. Приликом поступања по кривичној пријави за насиље у породици, као професионалци морамо се одупрети личним ставовима, предрасудама и стереотипима, које као и сви грађани имамо у мањој или већој мери, јер ће приликом доказивања овог кривичног дела они бити највише „тестирани". Важно је да препознамо лична „ограничења", освестимо их, те ни у једном тренутку не осуђујемо жртву за оно што јој се догодило, искључујући евентуалне стереотипе и/или предрасуде, које као појединци имамо.

2.2. Без обзира на то што оштећени/а може да буде свако лице, као и да насиље може да врши свако лице, статистике показују да су у случајевима насиља у породици најчешће жртве особе женског, а учиниоци мушког пола, те да је ова родна разлика најизраженија у партнерској релацији (супруга, ванбрачна супруга, партнерка, било садашња или бивша).[13] Наравно, ово не значи да и особе мушког пола нису жртве насиља у породици, али статистика показује да су и особе мушког пола такође доминантне жртве насиља од стране других

13 Управо ће зато појам „жртве" бити коришћен у женском роду („она"), а особе која врши насиље у мушком („он").

мушкараца (отац према сину, син према оцу, брат према брату), а не жене. Што пре прихватимо статистику и схватимо да наша уверења демантује живот, биће нам лакше да поступамо по пријавама за насиље у породици. Посебно је важно имати у виду шири друштвени контекст у којем се насиље у породици дешава и чињеницу да у већини друштава, нарочито у традиционалним и патријархалним заједницама, мушкарци имају знатно више моћи – не само физичке, већ и економске и друштвене, што се прелива и на породичне односе.

2.3. Не смемо осуђивати жртву насиља зато што се помирила са особом која је извршила насиље према њој, нити зато што јој се након одласка вратила, јер статистике показују да жртва насиља то у просеку чини седам пута.[14] Требало би разумети да насиље у партнерској релацији управо карактерише одређена правилност у настанку, трајању и престанку, што укључује и чињеницу да жртва више пута напушта насилног партнера и враћа му се.[15] Управо зато морамо бити спремни за могућност да се у току поступка оштећена врати осумњиченом и пожели да се „повуче" из поступка. Овакав став оштећене не сме да утиче на органе гоњења и они су дужни да наставе са започетим поступком, да заштите жртву и предузму све мере из своје надлежности свакога пута ако им се поново обрати. Такође не би требало изгубити из вида ни могућност утицања учиниоца на оштећену током поступка, те је важно да јавни тужилац предузимањем мера ограничи његов утицај. Поред наведеног, органи гоњења (тужилаштво и полиција) све време морају имати у виду безбедност жртве и неопходност непредузимања мера које ће ту безбедност угрозити.

2.4. Жртва насиља у породици и/или партнерским односима јесте особа која може бити под траумом, што утиче на њено другачије функционисање у односу на особу која се не налази у том стању. Такође, давање исказа и разговор о насилном догађају за жртву насиља у породици и/или партнерским односима могу бити стресни и врло емотивни због оживљавања трауматских искустава. Ово као последицу има стање у којем су јој мисли и сећања „расути", у којем је збуњена и у којем ће се неких детаља присећати касније, након давања исказа. Зато је важно не збуњивати је питањима као што су „зашто то нисте раније рекли/пријавили", „зашто га не напустите", „зашто вам је то урадио", и сличним. Управо зато, током кривичног поступка доказна радња – испитивање оштећене, требало би да буде последња доказна радња пре подношења оптужног предлога или подизања оптужнице. Наиме, док јавни тужилац прикупља друге доказе, центар за социјални рад (ЦСР) и/или организација цивилног друштва (ОЦД) ће

14 Swadley, R., *Returning to Abusive Relationships: Related and Predictive Factors*, 2017. Доступно на: https://bearworks.missouristate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4183&context=theses.

15 Игњатовић, Т., *Насиље према женама у интимном партнерском односу – модел координираног одговора заједнице*, Аутономни женски центар, Београд, 2011. Доступно на: https://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/Tanja-Ignjatovi%C4%87-Nasilje-prema-%C5%BEenama-u-intimnom-partnerskom-odnosu-model-koordiniranog-odgovora-zajednice.pdf.

најпре информисати жртву, пружити јој подршку и предузети мере којима ће бити охрабрена, оснажена, како би смогла снаге да сведочи у кривичном поступку. Учешће оштећене би тада представљало бенефит за јавног тужиоца, који је свакако већ прикупио и друге доказе, али га с друге стране ни изостанак сведочења оштећене не би паралисао јер је прикупио и друге доказе, што је тема овог текста.

2.5. Жртва насиља није одговорна за насиље које јој се догађа – никакве „провокације", причање, супротстављање жртве насилнику, нису оправдање за насиље које доживљава. Дакле, принцип предвиђен Општим протоколом, да је за насиље у породици одговоран искључиво онај који насиље врши, не сме се изгубити из вида приликом поступања. Насилна особа има могућност да не врши насиље и да једноставно напусти жртву. У прилог томе иде и чињеница да насилна особа неће, на пример, вршити насиље према колеги, пријатељу, шефу, који га такође „провоцирају" или се понашају на начин који му не одговара. Изабраће неку другу опцију. Управо зато професионалци не смеју никада губити из вида чињеницу да је и у односу са жртвом то могао да учини, и не смеју окривљавати жртву за оно што јој се догодило.

2.6. Приликом доказивања овог кривичног дела требало би имати у виду да је већ поменуто развијање односа поверења између оштећене и полицијског службеника и/или јавног тужиоца приоритетно, без обзира на то да ли ће оштећена сведочити у кривичном поступку или неће. Истовремено је важно не давати жртви обећања која не можемо да испунимо или која би код ње створила нереална очекивања у вези са трајањем и исходима поступка. Однос поверења са оштећеном је важан, јер она може указати на друге сведоке и лица која непосредно и/или посредно могу да сведоче о ономе што се њој догодило. Дакле, оштећена не мора нужно бити сведокиња, али је важно да са органима гоњења изгради савезнички однос заснован на поверењу. Требало би имати у виду да иницијални приступ професионалаца жртви, у смислу да ли поверују у њен исказ, у великој мери усмерава њихово поступање у погледу начина на који воде разговор и прикупљају доказе о насилном догађају.

2.7. Представници институција морају избећи „замку" посматрања пријављеног случаја кроз лична искуства, односно морају ограничити размишљања као што су *„ја не бих тако", „сама је бирала", „то није страшно", „било јој је добро док је трошила његов новац, а сад га пријављује", „добро изгледа, сигурно није жртва", „и она је насилна",* и слична. Сва ова питања ће нестати ако професионалци примарно утврде ко у том односу има контролу и моћ, ко је доминантнији у односу, и потпуно искључе субјективни став о датом партнерском односу, односно о партнерским/породичним односима уопште.

2.8. Такође, оно што би органи гоњења требало да имају у виду јесте и чињеница да је код кривичног дела насиље у породици врло важно позабавити се

личношћу учиниоца и то детаљним утврђивањем његовог ранијег живота, али и других околности које се односе на његову личност, дакле не паушално и уопштено, већ доследно применити одредбу члана 309. ЗКП.

2.9. У сарадњи са ЦСР или организацијом цивилног друштва који оштећеној пружају подршку утврдити мрежу подршке коју оштећена има, односно развити мрежу подршке, посебно уколико су јој услед изложености насиљу смањени родитељски капацитети, те је потребно обезбедити додатне ресурсе и подршку у вези са бригом о деци.[16] Ово је пресудно за остваривање „савезништва" са оштећеном и њено истрајавање у кривичном поступку. Што већа подршка примарне породице и шира мрежа подршке, већа је шанса да оштећена не одустане од сведочења.

2.10. Приликом интервенције полицијских службеника потребно је имати у виду да је код жртве присутан страх од освете – шта ће се догодити приликом сваког следећег контакта? Такође, жртве често не желе да учинилац насиља изгуби посао због последица пријављивања, јер у том случају не би био у могућности да издржава породицу. Неретко се дешава да жртве насиља осећају кривицу због догађаја и мисле да је требало нешто да предузму како не би дошло до насиља, тако да се у моменту доласка полиције колебају да ли да сведоче о догађају или да одустану, сматрајући да је интервенција полиције била довољна да се насилник „заплаши" и да више неће поновити насиље.[17]

2.11. Увек морамо водити рачуна о заштити оштећене у кривичном поступку. Све оштећене кривичних дела родно заснованог насиља (на пример, насиље у породици, недозвољене полне радње, силовање, обљуба, прогањање, трговина људима итд.) јесу посебно осетљиве сведокиње, па додела статуса „посебно осетљивог сведока" у смислу чл. 103. ЗКП и примена правила за испитивање ових сведока у смислу чл. 104. ЗКП представљају потребу, а не само могућност.

2.12. У овом делу нужно је споменути и питање лажних пријава које се често поставља када је реч о кривичном делу насиље у породици. Иако статистике показују да је баш као и код других кривичних дела проценат лажних пријава свега 2%, често помињање овог питања наводи на закључак да се и овде јавља уврежено мишљење – односно предрасуда – која није утемељена и заснована на реалним чињеницама. Поред већ поменуте предрасуде, овакво тумачење је такође последица и чињенице да се управо код овог кривичног дела оштећене највише користе правом привилегованог сведока.

16 Ове информације органи гоњења добијају од центра за социјални рад. Јавни тужилац на састанку ГКС или у поступку прикупљања обавештења мора ове информације затражити од центра, односно наложити му да их прибави. Такође, ЦСР је овлашћен и да размотри питање развијања мреже подршке коју жртва има.

17 Посебни протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, Министарство унутрашњих послова РС, Београд, 2013.

Такође, недоследност у исказу жртве не мора да значи да су наводи нетачни (лажни). Недоследност се може јавити због неразумевања или нејасно постављеног питања, збуњености ситуацијом у којој се налази, тешког присећања догађаја због преживљене трауме, узбуђења, евентуалног колебања жртве, утицаја породице да не пријављује насиље, и сличног.[18]

С друге стране, пре него што „осудимо оштећене" кривичног дела насиље у породици требало би да размислимо и о кривичним пријавама за кривично дело превара, за које је донето решење о одбачају кривичне пријаве, јер је реч о грађанскоправном односу и пријављено дело није кривично дело. Доносећи решење о одбачају кривичне пријаве да ли „осуђујемо оштећене", односно лице које је такву пријаву поднело, чак и ако је пријаву поднео његов пуномоћник – адвокат (који зна шта су елементи кривичног дела превара!). Да ли тада тврдимо да оштећени није преварен у животном смислу или једноставно само констатујемо да није преварен у кривичноправном смислу? Врло слично је и са оштећенима кривичног дела насиље у породици. Дакле, то што пријављена радња није тог интензитета да бисмо је сматрали кривичним делом или што пак није било довољно доказа да дело буде доказано, не значи нужно да жртва није доживела насиље и да га је лажно пријавила, односно може да значи, али само у 2% случајева. Уз то, јасно су прописани и елементи кривичног дела лажно пријављивање, па увек сваку пријаву коју сматрамо лажном можемо „тестирати" и на елементе овог кривичног дела, и сами се у то уверити. Када се прихвати све наведено, може се приступити најважнијем задатку који органи гоњења, пре свега јавни тужиоци, имају – а то је доказивање кривичног дела и гоњење учиниоца по службеној дужности.

18 *Ibid.*

3. РУКОВОЂЕЊЕ ПРЕДИСТРАЖНИМ ПОСТУПКОМ И СПРОВОЂЕЊЕ ДОКАЗНИХ РАДЊИ ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

У кривичном поступку докази се прикупљају и изводе искључиво у складу са одредбама ЗКП, као и на други законом предвиђен начин. Докази се према спорној чињеници у кривичној ствари могу поделити на посредне и непосредне.

Посредни докази су они који само посредно, индиректно указују на постојање одређене кривичноправно релевантне чињенице (на пример, исказ сведока – комшија је чуо плакање, тупе ударце и вику из стана у којем је пријављено насиље). Посредни докази називају се још и „индиције".

Непосредни докази омогућавају да се на основу њих директно утврди постојање одређене чињенице (на пример, исказ сведока који је видео да осумњичени туче оштећену). Непосредни докази сматрају се кредибилнијим од посредних.

Када постоји низ индиција, односно када више посредних доказа указује на неку чињеницу, јавни тужилац је дужан да их доведе у везу и то образложи у оптужном акту и/или завршној речи, а суд је уколико их прихвати дужан да у пресуди образложи свој став у погледу изнетих доказа.

Како би јавни тужилац могао да испуни своју дужност, надлежан је да руководи предистражним поступком, те спроводи доказне радње како би доказао да је извршено кривично дело насиље у породици. Такође, јавни тужилац (и полиција) дужан је и да: осигура безбедност жртве, заштити права жртве и заустави насиље.[19]

Када говоримо о доказима, сагласни смо да је исказ оштећене важан доказ у кривичном поступку, али свакако није једини, и органи гоњења не смеју се ослањати само на њега. Такође, морају бити свесни и да ће врло вероватно у многим случајевима бити ускраћени управо за овај доказ због права оштећене кривичног дела насиље у породици да ускрати сведочење. Зато би требало поћи од премисе да оштећена неће да сведочи и усмерити пажњу на прикупљање других доказа, било непосредних, било посредних.

Међутим, важно је да знамо да чак и уколико оштећена не жели да сведочи, она органима гоњења може бити важан извор доказа.

3.1. РУКОВОЂЕЊЕ ПРЕДИСТРАЖНИМ ПОСТУПКОМ

Примарну улогу у прикупљању доказа кривичног дела имају полицијски службеници који излазе на лице места одмах након што су примили пријаву за насиље у породици. Зато је важно да управо они обезбеде све трагове на месту извршења кривичног дела, јер је сигурно да касније неће моћи да буду обезбеђени. За заменике јавног тужиоца важно је да имају у виду шта би све могли да прикупе полицијски службеници, како би несметано руководили предистражним поступком и захтевали од полицијских службеника да прикупе што више обавештења, а тиме и створили услове за извођење доказа у складу са ЗКП. У наставку наводимо шта би све могли да ураде полицијски службеници, односно указујемо на то шта би све јавни тужиоци могли да захтевају од њих да предузму.

ПРИКУПЉАЊЕ ОБАВЕШТЕЊА

Прикупљање обавештења од оштећене, учиниоца и других лица односно сведока. Најчешће су сведоци лица која су непосредно била присутна током акта насиља, те је неопходно утврдити њихов идентитет, посебно уколико је насиље извршено на јавном месту или месту доступном погледу или чујности (на пример, комшије које су могле да чују насиље или да га виде).

ОБЕЗБЕЂЕЊЕ И ПРЕГЛЕД МЕСТА ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Полицијски службеник извршиће обезбеђење и преглед места извршења кривичног дела у координацији са надлежним линијама рада и надлежним полицијским службеником. Оно што затичу на лицу места и уоче као могуће трагове или доказе, значајно утиче на даљи ток радњи.

УОЧАВАЊЕ ПОВРЕДА, СУМЊА НА ПОВРЕДЕ КОЈЕ НИСУ ВИДЉИВЕ

Полицијски службеник без одлагања пружиће прву помоћ повређеним лицима и омогућити указивање лекарске помоћи. Када уочи повреде на лицима, полицијски службеник ће о томе обавестити надлежног полицијског службеника. Важно је нагласити да је битно уочити и констатовати повреде и оштећене и учиниоца, али и у току прикупљања обавештења утврдити постојање других повреда које нису видљиве.

ПРЕТРЕСАЊЕ ЛИЦА (ПРОНАЛАЗАК ПРЕДМЕТА)

Полицијски службеник може и без наредбе суда за претресање и без присуства сведока предузети претресање лица приликом лишења слободе или приликом извршења наредбе за довођење, ако постоји сумња да то лице поседује оружје или оруђе за напад или ако постоји сумња да ће одбацити, сакрити или уништити предмете које треба од њега одузети као доказ у поступку.

ПРИВРЕМЕНО ОДУЗИМАЊЕ ПРЕДМЕТА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ПОСТУПАК

Полицијски службеник одузеће предмете који су неопходни за вођење даљег поступка.

ФИКСИРАЊЕ ТРАГОВА

Имајући у виду да се у пракси често не предузима увиђај као процесна радња, посебно не када је насиље нижег интензитета, врло је важно да се увек фиксирају трагови на месту извршења кривичног дела. Наиме, полицијски службеници имају овлашћења да и у ситуацијама када се увиђај не врши, фотографишу трагове и доказе насиља. Ово подразумева прецизирање врсте и локације повреда на жртви уз њихово описивање, а уз њену сагласност и фотографисање повреда. Такође је важно и фотографисање и описивање затеченог изгледа места догађаја (намештај у стану преврнут, уништен, оштећен намештај).

АЛКО-ТЕСТИРАЊЕ ИЛИ НАРЕДБА ЗА ВАЂЕЊЕ КРВИ

Утврђивање алкохолисаности осумњиченог неопходна је мера ради процесуирања и примене других овлашћења, али и уочавања ризика.

МЕРА ЗА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ НА СНАЗИ ИЛИ ДРУГЕ МЕРЕ ЗАШТИТЕ – ПРОВЕРЕ И ПРИБАВЉАЊЕ ПРЕСУДА – РЕШЕЊА

Полицијски службеници током поступања морају имати информацију да ли су неке од мера за заштиту од насиља у породици по Породичном закону на снази. Кршењем мера заштите дефинисаних Породичним законом одмах се стичу елементи кривичног дела насиље у породици из члана 194. став 5. КЗ.

ПСИХИЧКО СТАЊЕ ЛИЦА И СУИЦИДНЕ НАМЕРЕ

На основу индиција да је осумњичени психички оболело лице, полицијски службеници су дужни да поступе у складу са чланом 58. Закона о заштити лица са менталним сметњама.[20]

ПОСЕДОВАЊЕ ОРУЖЈА (ЛЕГАЛНО, ИЛЕГАЛНО)

Оружје које је коришћено као посредно или непосредно средство извршења кривичног дела, представља доказ насиља у породици. С друге стране, проналаском илегалног оружје стичу се елементи кривичног дела из члана 348. КЗ.

ПРОНАЛАЗАК И ОДУЗИМАЊЕ ЗАПИСА ВИДЕО-НАДЗОРА, КОМПЈУТЕРСКОГ САДРЖАЈА И САДРЖАЈА МОБИЛНИХ ТЕЛЕФОНА

Полицијски службеник мора проверити да ли је насиље документовано видео-надзором и прибавити снимак. Коришћење као доказа компјутера, таблета и мобилних телефона који су коришћени као средство за извршење насиља у породици захтева њихово проналажење, одузимање, вршење увиђаја и касније друга вештачења, и има велику улогу у доказивању насиља.

3.2. ПРИКУПЉАЊЕ ОБАВЕШТЕЊА И СПРОВОЂЕЊЕ ДОКАЗНИХ РАДЊИ

У поступку се докази прикупљају и изводе у складу са одредбама ЗКП, као и на други законом предвиђен начин. У смислу чл. 83. ЗКП предмет доказивања су чињенице које чине обележје кривичног дела, или од којих зависи примена неке друге одредбе кривичног закона. Предмет доказивања су и чињенице од којих зависи примена одредаба кривичног поступка.

ПРИКУПЉАЊЕ ОБАВЕШТЕЊА ОД ОШТЕЋЕНЕ

Од пресудне важности за даље вођење поступка и доказивање кривичног дела јесте да се са оштећеним/ом насиља обави детаљан разговор, било од стране полицијског службеника, било од стране јавног тужиоца, и то у својству грађанина/ке. Као што је већ речено, оштећена може представљати важан извор доказа.

Приликом обављања разговора са оштећеном важно је:

- поштовати њено достојанство и обраћати јој се са уважавањем, што укључује примерен тон и гестикулацију; и
- водити рачуна о терминологији (не користити стручне изразе) коју оштећена не мора да разуме и обраћати јој се на језику који разуме.

Разговор са оштећеном требало би водити на следеће околности:

- последњег – пријављеног дела, укратко, како жртва не би била ретраумати-зована; наиме, овај исказ жртве није доказ у кривичном поступку, те би разговор с њом требало водити тако да послужи као извор за све могуће доказе који би могли бити прикупљени у складу са одредбама ЗКП, због чега је важно акценат разговора пребацити на контекст у којем се предметни догађај одиграо;

- претходних инцидената насиља, дакле свих евентуалних ранијих догађаје било да су пријављени или не у којима је осумњичени био насилан према њој, при чему је важно да полиција провери податке у дневнику догађаја и обави разговор са жртвом и на околност тих раније пријављених догађаја; дакле, разговор би требало конципирати тако да се обухвати целокупан контекст у којем се одиграо последњи догађај који је предмет поступка;

- односа жртве и учиниоца на почетку њихове везе – да ли је осумњичени у тој раној фази „убрзавао" везу „раним" изјавама о љубави, да ли је показивао посесивност, љубомору, да ли јој је ограничавао кретање (на пример, изјавама да је боље да свуда иду заједно, да више не мора да ради, јер он може да је издржава – географска изолованост), те да ли јој је ограничавао дружење са блиским лицима, изласке са пријатељицама, одлазак код родитеља (социјална изолација);

- развода или одласка, односно одвајања од насилног партнера – ако још није дошло до развода или одласка, односно напуштања партнера, потребно је утврдити да ли је жртва осумњиченом лицу исказала своју намеру да га напусти, као и његову реакцију на такво сазнање; такође и да ли је учинилац изјављивао да никада не би дозволио жртви да га напусти, да се никада не би развео, да би је пре убио, и слично;

- присуства менталних и других болести – здравствено стање осумњиченог не мора нужно бити и медицински констатовано, услед на пример одбијања да се подвргне лечењу, финансијских прилика породице или због уверења да му помоћ није потребна;

- злоупотребе алкохола и/или психоактивних супстанци од стране осумњиченог;

- евентуалног учешћа и неких других лица – то могу бити особе које су присуствовале када је осумњичени вршио насиље над оштећеном, а могу бити и све особе које знају да је жртва трпела насиље, малтретирање, праћење, да је добијала претеће позиве, особе које су чуле звуке (као што су вриштање, вика, лом), виделе жртву непосредно после догађаја, виделе место догађаја после самог инцидента, пружале помоћ жртви и деци непосредно после догађаја, као и оне којима се поверавала и којима је познато оно што је доживела или доживљава (пријатељица, комшиница, сестра, кума и сл.);

- евентуалног постојања илегалног оружја – врло вероватно, оштећена се у датом тренутку неће сама сетити да помене и ову чињеницу, или ће се плашити последица јер није пријавила посед илегалног оружја;

* Индикатори који могу указивати на илегално поседовање оружја:

- жртва исказује сумњу да насилник поседује оружје или да му оружје на други начин може бити доступно;
- на основу сазнања са терена или у разговору са другим полицијским службеницима (на сектору криминалистичке полиције и др.), постоје индиције да лице поседује оружје без одобрења;
- на основу садашњег или ранијег занимања (војно лице, полицијски службеник, радник или власник агенције за физичко-техничко обезбеђење – ФТО, власник или запослено лице у продавници оружја, радник у фабрици оружја и др.), постоје индиције да лице може поседовати или имати приступ оружју за које нема одобрење за држање;
- на основу бављења одређеним хобијем (стрељаштво, IPSC – практично стрељаштво, лов или слично) постоје индиције да лице може поседовати или имати приступ оружју за које нема одобрења за држање;
- на основу учешћа у ратовању или борбеним дејствима или на основу доласка са ратом захваћених подручја, постоје индиције да лице може поседовати или имати приступ оружју за које нема одобрење за држање;
- осумњичени је у ранијем периоду процесуиран за илегално поседовање оружја или повреду прописа о држању или ношењу оружја (члан 348. КЗ и Закон о оружју и муницији); и
- осумњичени је претио употребом оружја.

Индикаторе проверавамо разговором са оштећеном, али и другим лицима.

Ове мере је важно применити и у ситуацијама када осумњичени поседује оружје у легалном поседу које је потребно одузети, али изјављује да не зна где се оно налази, изјављује да је оно украдено али да то није пријавио и/или избегава да дâ информацију где се оружје налази.

- упућивања претњи и узнемиравања телефоном – претеће поруке, фотографије или снимци било да су упућене жртви, било њеним родитељима, пријатељима и сл.; узнемиравање (на пример, често позивање, позивање колега, пријатеља, жртве);
- припадности осумњиченог некој „групи“ – да ли осумњичени припада некој секти, криминалној групи, навијачкој групи, групи која изражава нетрпељивост према лицима друге расне или етничке припадности, те којој и каква је та група и сл.; да ли има хоби (на пример, члан је ловачког удружења); да ли припада групама које имају деградирајући однос према женама и сл.;
- ранијих веза/бракова осумњиченог – важно је утврдити да ли жртва има сазнања о томе да је пријављени био насилан према ранијим партнеркама, односно да ли јој је познато да су га и те друге партнерке пријављивале за контролу, злостављање, прогањање, насиље – није редак случај да жртва оваква сазнања има управо од самог осумњиченог лица које јој је на тај начин „слало упозорење“ да може да прође као оне пре ње и слично; дакле, жртви може бити позната „историја пријављеног лица пре њиховог односа“;
- односа осумњиченог и његове примарне породице – однос родитеља осумњиченог према њој и осумњиченом, и обрнуто, а посебно однос осумњиченог према мајци/сестри и уопште динамика породичних односа у примарној породици осумњиченог;

* Провером ових чињеница, односно уколико би било утврђено да је осумњичени био насилан и у ранијим партнерским односима, да има лош однос са женским члановима породице, да је његов однос према женама генерално надмен у односу на особе женског пола, те у вези са другим прикупљеним доказима – то би могло бити основ за доказивање посебне отежавајуће околности мржње засноване на полу жртве у смислу чл. 54а КЗ.

- као и коме се све обраћала за помоћ – важно је утврдити да ли се жртва и коме обраћала и раније за помоћ – ЦСР, ОЦД или приватном психологу, лицу које јој пружа подршку и слично.

ПРЕТРЕСАЊЕ

Уколико се након провере наведених индикатора може очекивати да осумњичени поседује оружје у илегалном поседу полицијски службеници ће поднети иницијативу јавном тужиоцу, а он ће одмах поднети предлог суду како би била издата наредба о претресању стана и других просторија у смислу чл. 152. ЗКП. Приликом претресања, одузеће се привремено и предмети и исправе који су у вези са сврхом претресања. Ако приликом претресања буду нађени предмети који нису у директној вези са кривичним делом због кога је претресање предузето, али који указују на друго кривично дело (на пример, *недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. КЗ*) за које се гони по службеној дужности, они ће бити описани у записнику и привремено одузети, а о одузимању ће одмах бити издата потврда.

Уколико је осумњиченом оружје доступно у вези са хобијем (ловац) или у вези са послом (војно лице) важно је обавестити удружење, односно послодавца осумњиченог, да онемогући доступност оружја осумњиченом док траје поступак.

Уколико је оштећена навела да јој је осумњичени упућивао претње слањем порука преко разних апликација или је то чинио у односу на њој блиска лица, јавни тужилац ће на основу чл. 152. ст. 3. ЗКП, поднети предлог судији за претходни поступак за претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме на којој се чувају или се могу чувати електронски записи. Такође, на основу наредбе суда, по потреби, може бити извршен и претрес мобилног телефона осумњиченог када се може изузети читав садржај телефона – „есем-ес“ поруке, „вајбер“ поруке, фотографије, видео-снимци.

ПРИВРЕМЕНО ОДУЗИМАЊЕ ПРЕДМЕТА

Предмете (оружје, муниција) који се по Кривичном законику морају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку (оруђе, телефон, компјутер) орган поступка ће привремено одузети и обезбедити њихово чување у смислу чл. 147. ЗКП.

У предмете који се могу привремено одузети спадају и уређаји за аутоматску обраду података и уређаји и опрема на којој се чувају или се могу чувати електронски записи – записи са сигурносних камера.

ЗАПИСИ СА СИГУРНОСНИХ КАМЕРА

Уколико жртва приликом пријављивања насиља наведе да ју је, на пример, осумњичени јурио и да је она успела да побегне из стана или куће, те да је он наставио да трчи за њом, или наведе да се насиље догодило на неком јавном месту, важно је проверити да ли у близини места где се догађај одиграо постоје сигурносне камере, јер у већини урбаних подручја готово свака

стамбена зграда из безбедносних разлога има постављене камере, тако да снимци са њих могу да послуже за утврђивање чињеница које су у интересу безбедности станара зграде, али и шире – у јавном интересу. Уколико камере постоје, потребно је затражити да се изузме снимак са камера. Јавни тужилац може одредити да се снимак у целини или делимично препише. У том случају он ће препис прегледати, оверити и прикључити записнику о предузимању доказне или друге радње.

У овом делу важно је указати на то да, иако би теоријски један догађај насиља који се догодио на јавном месту могао бити квалификован као прекршај, не би требало изгубити из вида да је насиље у породици комплексна појава. Због тога је нужно увек посматрати шири контекст како је то до сада описано, и пријављени догађај ценити у склопу и евентуално других догађаја који су се одиграли у ближем или даљем периоду у тој породици, било у стану, било ван њега. Потребно је прикупити и друга обавештења од центра за социјални рад, из евиденција полиције и тужилаштва, размотрити интензитет предузете радње, став и понашање жртве, проверити има ли снимака са сигурносних камера – и тек тада проценити ризик и утврдити да ли је реч о изолованом догађају, када би се могло радити и о прекршају, или је наведена радња само једна у низу радњи, када би се могло радити и о кривичном делу. Дакле, врло је важно да јавни тужиоци приликом консултација од полицијских службеника траже све ове податке (о којима ће детаљно бити речи у наставку), како би могли правилно да квалификују радњу коју је предузео учинилац било као прекршај, било као кривично дело, у циљу избегавања кршења принципа *ne bis in idem*, али и у циљу адекватне заштите жртве.[21]

ИЗВЕШТАЈ О ИНТЕРВЕНЦИЈИ ПОЛИЦИЈЕ

Стан, кућа или други простор у којем се догодило насиље у породици јесте место извршења кривичног дела. Управо зато је важан извор доказа. Зато је од пресудног значаја да патрола полиције прибележи све што је на лицу места приметила. Како бисте били сигурни да то јесте забележено увек инсистирајте на томе да патрола полиције на лицу места потражи одговоре на сва питања која су таксативно наведена у Посебном протоколу за поступање полицијских службеника у случајевима насиља у породици и партнерским односима, односно по питањима која су наведена у полицијској листи ризика коју има сваки надлежни полицијски службеник.[22] Да поновимо, важно је да полицијски службеници у извештају о интервенцији евидентирају:

21 Након процене ризика по Закону о спречавању насиља у породици, када је проценио средњи или висок ризик, надлежни полицијски службеник је дужан да се консултује са јавним тужиоцем како би се тужилац изјаснио да ли наведена радња представља казнено дело и које.

22 Посебан протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, *op. cit.*

а) како је изгледао стан/кућа уз навођење чињеница (поломљене ствари, телефон, судови, столице, оштећење врата, кваке, браве, трагови поцепане одеће, почупане косе или крви и сл.);

б) присуство алкохола (на пример, велики број празних флаша алкохолних пића у неком простору могао би да укаже на то да неко у том дому често конзумира алкохол, чак и ако у датом тренутку нико није под дејством алкохола, те је важно и то прибележити) – свакако, уколико је *неко лице под дејством алкохола то је потребно забележити и извршити алко-тестирање* (на начин како се то ради код кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја); исто је и са другим психоактивним супстанцама;

в) како је на очиглед изгледала жртва (уплакана, тресла се, са/без видљивих повреда, њено специфично својство, на пример у другом је стању / особа са инвалидитетом / странкиња); и

г) присуство и узраст деце (да ли у породици има деце / да ли су присуствовала насилном чину или су га „само" чула јер су била у другој просторији или га нису ни чула, јер су била ван стана/куће кад се насиље догодило).

Међутим, поред свих ових описа, веома је важно да лице места буде фотографисано службеним фотоапаратом или службеним телефоном када фотографије представљају саставни део извештаја о интервенцији на лицу места.

Важно је да сви ови подаци буду наведени у извештају полиције о спроведеној интервенцији, јер овај извештај јесте доказ у кривичном поступку. Такође, извештај који обилује информацијама доприноси сагледавању пријављеног догађаја у целости, а у каснијој фази утиче и на одмеравање казне, односно на утврђивање олакшавајућих и отежавајућих околности. На пример, није исто да ли осумњичени насиље врши док су деца ван куће или је насилан у директном присуству деце; насиље извршено према трудници или особи са инвалидитетом није исто као насиље према особи која то није; није исто да ли је оштећена насиља наша држављанка или странкиња која слабо или уопште не говори наш језик. Такође, није исто ни да ли је неко викао и ударио шамар оштећеној, или је уз ово „успут" поломио и ствари по кући (знамо да је ломљење ствари такође примена (индиректне) силе – силе уперене према стварима). Управо зато је важно да јавни тужилац располаже овим подацима како би наведено изнео било у образложењу оптужног акта објашњавајући околности под којима се дело догодило, било у завршној речи.

ПРОВЕРИТИ ЕВИДЕНЦИЈУ ОСТВАРЕНЕ ТЕЛЕФОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ, КОРИШЋЕНИХ БАЗНИХ СТАНИЦА, ИЛИ ИЗВРШИТИ ЛОЦИРАЊЕ МЕСТА СА КОЈЕГ СЕ ОБАВЉА КОМУНИКАЦИЈА

Уколико је оштећена навела да је осумњичени узнемирава позивајући је телефоном, на основу чл. 286. ст. 3. ЗКП, по налогу судије за претходни поступак, а на предлог јавног тужиоца, полиција може прибавити евиденцију остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица или извршити лоцирање места са којег се обавља комуникације (IP адреса) за телефон осумњиченог; за прибављање ових података на броју жртве довољан је њен пристанак, односно сагласност. Овај доказ је целисходан јер би учинилац, на пример, морао да објасни зашто је у току дана више десетина пута позивао жртву, зашто је то радио у непримерено време, и слично.

УВИЂАЈ

Увиђај се у смислу чл. 133. ЗКП предузима када је за утврђивање или разјашњење неке чињенице у поступку потребно непосредно опажање органа поступка. Увиђај као кривичнопроцесна радња има изузетан утицај на ток и исход вођења поступка. Трагови крви, разбијених ствари, поцепане одеће, повреда и др. обавезно захтевају вршење увиђаја – прикупљање одеће која је поцепана, умазана крвљу, предмета са којих је подесно узети трагове и сл. поштујући правила криминалистичке тактике и технике. Предмет увиђаја могу бити лице, ствар или место.

У случају кривичног дела насиље у породици место извршења кривичног дела најчешће је стан/кућа у којој живе осумњичени и оштећена. Тако на пример уколико су у стану/кући затечени трагови крви, почупана коса, разбијене, те поломљене ствари, или поцепана одећа, орган поступка ће приликом предузимања увиђаја, по правилу, затражити помоћ стручног лица форензичке, медицинске или друге струке које ће, по потреби, предузети и проналажење, обезбеђење или описивање трагова, сачинити скице, узети потребне узорке ради анализе или прикупити друге податке.

На увиђај може бити позван и вештак ако би његово присуство било корисно за давање налаза и мишљења. Међутим ово не искључује фиксирање трагова на месту извршења кривичног дела, посебно у ситуацијама када увиђај није предузет, о чему је већ било речи.

УВИЂАЈ ЛИЦА

Уколико оштећена има повреде важно је да оне буду констатоване од стране лекара, те се ни у ком случају не сме препустити оштећеној да одлучује да ли жели или не указивање медицинске помоћи. Полицијски службеник у извештају о интервенцији констатује само повреде које су видљиве на први поглед, али није лекар. Уколико оштећена не жели да буде прегледана важно је

да се одмах укључи и радник ЦСР који би јој објаснио важност прегледа. Наиме, понекад оштећена не жели да буде прегледана, јер се плаши могуће одмазде од стране учиниоца, зато што је одласком на преглед „обезбедила“ доказ против њега. Управо зато је важно укључивање ЦСР како би жртви било објашњено да је прикупљање свих доказа, па и тог, у надлежности јавног тужиоца. Приликом наведеног важно је да одмах буде обавештен и јавни тужилац који ће донети наредбу да се изврши увиђај лица у смислу чл. 134. ст. 2. ЗКП, те је извесније да ће оштећена, знајући да на преглед иде по наредби јавног тужиоца, пристати да буде прегледана од стране лекара. Осим тога учинилац насиља се тада може само „љутити на јавног тужиоца“, а не на оштећену која га је пријавила. Тиме је одговорност са жртве пребачена на државни орган. Фотографисање повреда је такође важно и оно такође може бити обављено службеним апаратом или телефоном, али је нужно да оштећена да писмену сагласност, односно да у извештају јасно буде назначено да је питана и да се сагласила.

Такође би било нужно да лекар поступи у складу са Посебним протоколом Министарства здравља о поступању у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, те да у складу са тим документује повреде. Поступајући на овакав начин омогућиће да и налаз и мишљење судског вештака буду прецизнији и да пруже више података.

ВЕШТАЧЕЊЕ ТЕЛЕСНИХ ПОВРЕДА

У складу са чл. 127. ЗКП, ако постоји сумња у односу на врсту и начин настанка телесних повреда, јавни тужилац ће одредити вештачење телесних повреда које је задобила оштећена са тачном квалификацијом врсте и тежине, и механизмом настанка повреда.

ПСИХИЈАТРИЈСКО ВЕШТАЧЕЊЕ

Поред вештачења телесних повреда које смо споменули јавни тужилац може да нареди и психијатријско вештачење осумњиченог, али и оштећене. Ако се појави сумња да је искључена или смањена урачунљивост окривљеног, да је окривљени услед зависности од употребе алкохола или опојних дрога учинио кривично дело или да је због душевних сметњи неспособан да учествује у поступку, јавни тужилац ће одредити психијатријско вештачење окривљеног.

Такође, уколико из свих прикупљених обавештења утврди да је изложеност оштећене насиљу трајала у дужем временском периоду, или уколико су последице евидентне или уколико је оштећена покушала суицид, ако конзумира алкохол и слично, без обзира на дужину изложености насиљу, јавни тужилац може одредити и психијатријско вештачење оштећене. Овакав налаз и мишљење представља доказ о наступању последица по ментално здравље оштећене и уз друге доказе може бити доведен у узрочно-последичну везу са поступањем осумњиченог. Да подсетимо – покушај жртве да изврши суицид, као и њено

одавање алкохолизму, могу да буду сигнали да је жртва била изложена насиљу и да управо поступајући на ове начине тражи помоћ и излаз из насилног окружења. Управо зато је као један од индикатора за процену ризика према чл. 16. ЗСНП и наведен суицид, а он је такође и индикатор који се наводи и у општем и у посебном полицијском протоколу.

СМЕШТАЊЕ У ЗДРАВСТВЕНУ УСТАНОВУ У ЦИЉУ ВЕШТАЧЕЊА

Ако постоји сумња на злоупотребу алкохола, јавни тужилац се може предлогом обратити суду у смислу чл. 122. ЗКП како би судија донео наредбу да осумњичени буде задржан у медицинској установи ради вештачења. Ово задржавање у медицинској установи ради вештачења може трајати 15 дана, а по потреби може бити продужено за још 15 дана.

ЗАДРЖАВАЊЕ ОСУМЊИЧЕНОГ

Уколико јавни тужилац наложи задржавање у смислу чл. 294. ЗКП, важно је да приликом одлучивања да ли има места примени неке од мера за обезбеђење присуства окривљеног у смислу чл. 188. ЗКП увек процењује сваку конкретну ситуацију и наспрам тога одлучи која би мера била најадекватнија, односно којом мером би била постигнута сврха. О мери притвора овде неће бити речи, али је важно указати на друге мере које могу бити делотворне, а мање су репресивне, и које могу бити успешно примењене у зависности од конкретног случаја.

Наиме, уколико оштећена и осумњичени не живе у истом стану или је оштећена одлучила да оде у сигурну кућу или на неко друго, за њу безбедно место (код пријатељице, рођака и сл.), тада би се као мера према осумњиченом могла применити мера забрана напуштања стана (чл. 208. ЗКП) или мера забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и посећивања одређених места (чл. 197. ЗКП). Предлог за одређивање неке од ових мера требало би да буде поткрепљен свим информацијама добијеним током интервенције, али и разменом информација са ЦСР и полицијским службеницима, те судом у складу са чл. 24. ЗСНП.[23] Одлуку о предлогу да се одреди једна или друга мера суд је дужан да донесе у року од 24 часа у складу са чл. 23. ЗСНП. У случају да осумњичени прекрши било меру из чл. 208. било меру из чл. 197. ЗКП, против њега може бити одређен притвор.

ИСПИТИВАЊЕ СВЕДОКА

О доказној радњи саслушање осумњиченог овде неће бити речи, већ ћемо се одмах усредсредити на доказну радњу испитивање сведока у смислу **чл. 91. ЗКП.** Сведок је лице за које је вероватно да ће дати обавештења о кривичном делу, учиниоцу, или о другим чињеницама које се утврђују у поступку.

У својству сведока важно је испитати сва лица на све околности које су њима познате о конкретном догађају, али и на све друге раније догађаје којима су присуствовали, те на околности на које је оштећена указала да би им могле бити познате, било о догађају који је последњи пријављен, било о ранијим догађајима.

Целисходно би било у својству сведока испитати и чланове примарне породице осумњиченог и оштећене, јер је врло вероватно да је члановима примарних породица морало бити познато шта се дешава у кући осумњиченог и оштећене.

Код насиља у породици увек је важно обухватити дужи период и не фокусирати се само на последњи догађај, посебно ако неке од пријава нису процесуиране, јер у датом тренутку није било довољно елемената за постојање кривичног дела или уколико су неке пријаве одбачене зато што у тренутку одлучивања није било довољно доказа, односно оштећена није хтела да сведочи, а нису прикупљани други докази. Прикупљање нових чињеница и нових доказа, који раније нису били познати јавном тужиоцу, представља основ за процесуирање и обједињавање свих пријава стављањем у одређени временски период.

Након утврђивања идентитета лица, посебно уколико је насиље извршено на јавном месту или месту доступном погледу или чујности – на пример, комшије које су могле да чују насиље или да га виде, односно уколико полиција од неког од комшија добије информацију о околностима последњег или евентуално неког ранијег догађаја у смислу да је чуо, видео и слично, у својству сведока испитати и ова лица на околности које су њима познате, а односе се на породицу у којој се догодило насиље.

Наиме, сви смо сведоци да када се догоди на пример убиство оштећене, најчешће новинари обављају разговор са комшијама о породици у којој се догодило убиство и не дешава се ретко да неки од њих и кажу да је било проблема у породици, да су чули честе свађе и слично. Управо зато, како не бисмо након таквог кривичног дела о породици слушали у медијима, важно је да се информације од ових лица прибаве пре него што се догоди неко теже кривично дело.

Сведоци „по службеној дужности“ могу бити важан извор информација. Тако полицијски службеници који су интервенисали на лицу места, радници центра који су били део стручног тима, и/или лекар који је прегледао оштећену, могу бити сведоци у кривичном поступку и детаљно описати шта су видели, приметили и запазили обављајући свој посао. Дакле, важно је напоменути да

ови сведоци не могу сведочити о ономе што им је осумњичени рекао, већ искључиво могу говорити само о ономе што су запазили обављајући свој посао, односно о оном што су утврдили предузимајући мере из своје надлежности.

Као сведоци могу бити испитана и малолетна лица, било да се испитују у својству оштећеног, било само као сведоци извршеног кривичног дела. Уколико се као оштећени испитује малолетно лице, орган поступка ће се према њему односити обазриво, водећи рачуна о његовом узрасту, својствима личности, образовању и приликама у којима живи, посебно настојећи да буду избегнуте могуће штетне последице поступка по његову личност и развој. Испитивање малолетних лица биће обављено уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица. Такође, у складу са чл. 150. Закона о малолетним учиниоцима и кривичноправној заштити малолетних лица, нужно је да је јавни тужилац који спроводи ову доказну радњу стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица. Малолетно лице као оштећени мора имати пуномоћника од првог саслушања окривљеног. У случају да малолетно лице нема пуномоћника, пуномоћника мора да постави орган поступка. Трошкови заступања падају на терет буџетских средстава. Такође, малолетно лице јесте посебно осетљиви сведок у смислу чл. 103. и 104. ЗКП, па би приликом испитивања ових лица увек требало поступати у складу са овим одредбама.

ДОКАЗИВАЊЕ ИСПРАВОМ

„Исправа" у смислу чл. 2. ст. 1. тач. 26. ЗКП је сваки предмет или рачунарски податак који је подобан или одређен да служи као доказ чињенице која се утврђује у поступку (члан 83. ст. 1. и 2). Доказивање исправом у смислу чл. 138. ЗКП врши се читањем, гледањем, слушањем или увидом у садржај исправе на други начин. Исправа коју је у прописаном облику издао државни орган у границама своје надлежности, као и исправа коју је у таквом облику издало лице у вршењу јавног овлашћења које му је поверено законом, доказује веродостојност онога што је у њој садржано.

Тако, уколико у породици има малолетних лица која иду у школу или вртић, било да су оштећена кривичним делом насиље у породици, било да су сведоци извршеног кривичног дела, важно је да се од васпитно-образовних установа које похађају малолетна лица прибави извештај о односу који малолетна лица имају са другом децом, њиховом успеху/напредовању у школи/вртићу, евентуалним променама у понашању, сарадљивости и односу оба родитеља и установе, решавању конфликата, и слично. Не би требало заборавити да су деца огледало онога што се у породици догађа, понекад оштећени, али увек „неми" сведоци. Такође, представници ових установа по потреби, у смислу чл. 25. ст. 4. ЗСНП, могу присуствовати и састанку ГКС, па је нужно прибавити извештај и ових установа, јер би могле да пруже податке који се односе на

пријављени догађај, те укажу на евентуалне последице које је пријављени догађај имао на децу и допринесу бољем разумевању контекста у којем се догађај одиграо.

Потребно је и да јавни тужилац затражи достављање детаљног извештаја стручног тима ЦСР са свим подацима из евиденција, о материјалном стању породице, ранијим пријавама и историји насиља у породици, раздвајањима партнера, разводу, динамици породичних односа; њихова опажања, мере које су предузимали из своје надлежности, о ризицима које су уочили, дисбалансу моћи у породичним односима, капацитетима оба родитеља да се старају о деци и потенцијалним недостацима у вршењу родитељског права, и другом. Дакле, извештај стручног тима ЦСР након опсервације целокупне породице са проценом степена ризика од понављања и ескалације насиља у породици и предлогом услуга и мера потребним за стабилизацију стања жртава насиља у породици и задовољење њихових потреба.

III. РЕЗИМЕ

III. РЕЗИМЕ

Оштећена кривичним делом насиље у породици, као и жртва насиља у породици у ситуацији када нису остварена обележја кривичног дела насиље у породици због специфичности односа, има право да нам ускрати сведочење, односно давање исказа. Оштећена има право и да се предомисли, да опрости и да заборави. Али ова права оштећене ни у једном тренутку не смеју спутавати јавног тужиоца да предузима све мере из своје надлежности.

Успех у доказивању кривичног дела умногоме зависи од проактивног става јавног тужиоца, мада исход самог поступка није увек у његовим рукама. Понекад није могуће, чак и када је прикупио доказе и извео наведене доказне радње, да их доведе у везу и докаже да је неко лице одређеног дана или у наведеном периоду извршило кривично дело, али то не значи да јавни тужилац није дужан да предузме све што може. Такође, морамо се сложити да је извесније да ће у овоме успети уколико обезбеди више доказа, односно спроведе више доказних радњи, када ни изостанак сведочења оштећене неће битно утицати на ток поступка.

С тим у вези, тужилац ће понекад постојање кривичног дела доказати са само неколико доказних радњи, а понекад ће бити у обавези да спроведе већину, па и све ове доказне радње, али важно је да предузме све што је у могућности, те да му – поред гоњења учиниоца кривичног дела насиље у породици – и безбедност оштећене буде подједнако важна.

ЛИТЕРАТУРА

1. GREVIO извештај о (базичном) поступку процене стања. Доступно на: https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2021-01/GREVIO_Izvestaj%20o%20bazicnom%20postupku%20procene%20stanja_Srbija.pdf.

2. Закон о заштити лица са менталним сметњама, *Службени гласник РС*, бр.45/2013.

3. Закон о јавном тужилаштву, *Службени гласник РС*, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011 – др. закон, 101/2011, 38/2012 – одлука УС, 121/2012, 101/2013, 111/2014 – одлука УС, 117/2014, 106/2015 и 63/2016 – одлука УС.

4. Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.

5. Закон о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016.

6. Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021– одлука УС и 62/2021 – одлука УС.

7. Игњатовић, Т., *Насиље према женама у интимном партнерском односу – модел координираног одговора заједнице*, Аутономни женски центар, Београд, 2011. Доступно на: https://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/Tanja-Ignjatovi%C4%87-Nasilje-prema-%C5%BEenama-u-intimnom-partnerskom-odnosu-model-koordiniranog-odgovora-zajednice.pdf.

8. Константиновић Вилић, Слободанка, Петрушић, Невена, Жунић, Наталија, Бекер, Косана, *Насиље у породици и злоупотреба ватреног оружја – Истраживање праксе институција кривичноправног система у одговору на насиље у породици почињено злоупотребом или претњом злоупотребе ватреног оружја*, Београд, 2019.

9. Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

10. Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима, Влада Републике Србије, Београд, 2011.

11. Посебни протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, Министарство унутрашњих послова РС, Београд, 2013.

12. Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика,* Службени гласник, Београд, 2020.

13. Swadley, R., R*eturning to Abusive Relationships: Related and Predictive Factors*, 2017. Доступно на: https://bearworks.missouristate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4183&context=theses.

ДОДАТАК

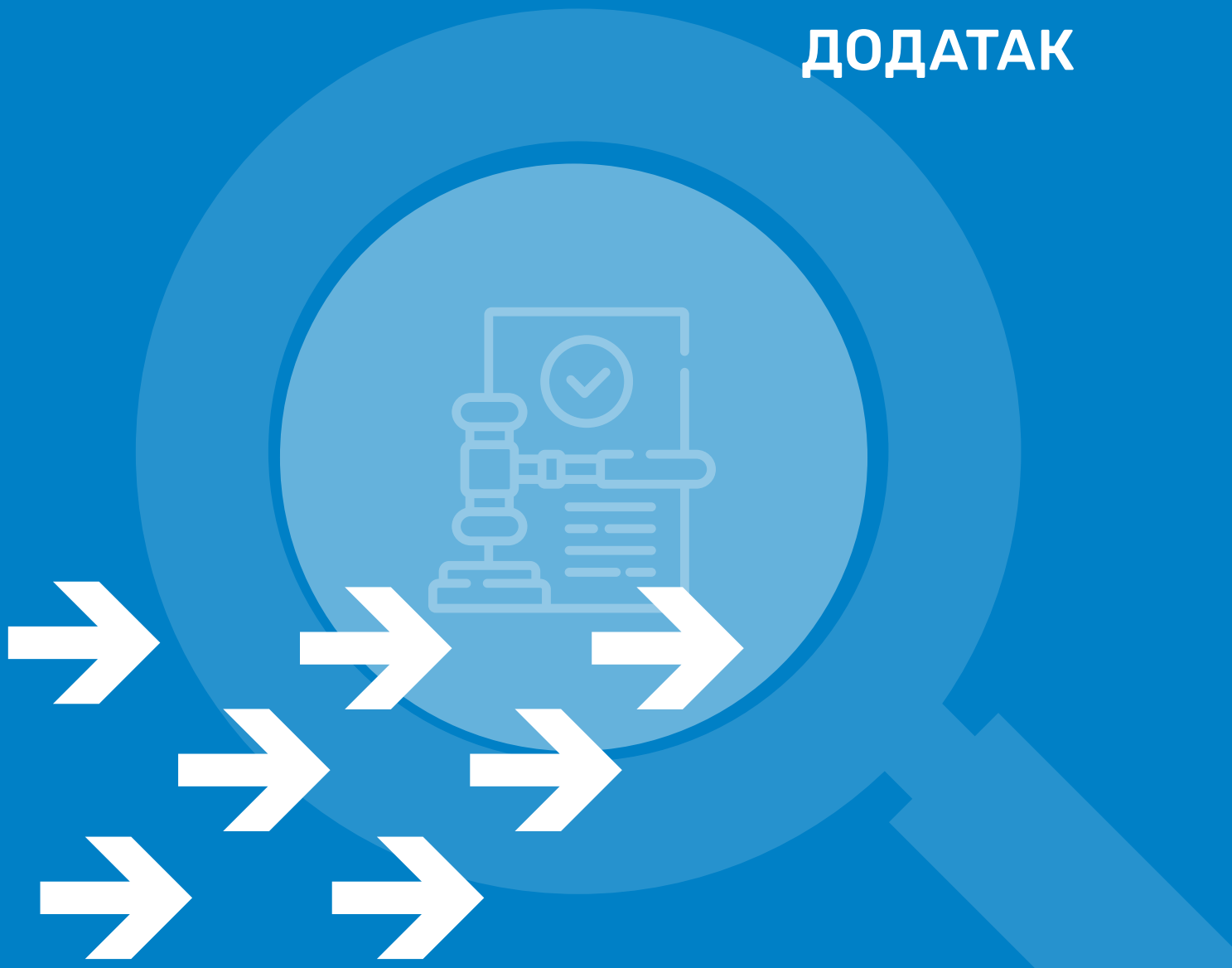

ДОДАТАК

СТУДИЈЕ СЛУЧАЈА НА ОСНОВУ ИСТРАЖИВАЊА ПРАКСЕ ИНСТИТУЦИЈА КРИВИЧНОПРАВНОГ СИСТЕМА У ОДГОВОРУ НА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ ПОЧИЊЕНО ЗЛОУПОТРЕБОМ ИЛИ ПРЕТЊОМ ЗЛОУПОТРЕБЕ ВАТРЕНОГ ОРУЖЈА[24]

КВАЛИТАТИВНА АНАЛИЗА СУДСКИХ ПРЕДМЕТА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ – ИЗВОДИ ИЗ ИСТРАЖИВАЊА

24 Насиље у породици и злоупотреба ватреног оружја – Истраживање праксе институција кривичноправног система у одговору на насиље у породици почињено злоупотребом или претњом злоупотребе ватреног оружја спроведено је током 2020. године, на националном репрезентативном узорку који је обухватио све случајеве насиља у породици, фемицида и покушаја фемицида повезане са злоупотребом ватреног оружја, поводом којих су правноснажно окончани кривични поступци од почетка примене Закона о спречавању насиља у породици (1. јун 2017) до 31. децембра 2019. године. Ауторке истраживања су др Слободанка Константиновић Вилић, др Невена Петрушић, др Наталија Жунић и др Косана Бекер, а истраживачице др Вида Вилић, Горјана Мирчић Чалуковић, Ивана Миловановић и Валентина Лепојевић.

СЛУЧАЈ 1

Модалитет извршења, обележја и правна квалификација кривичног дела

Окружни јавни тужилац у Чачку поднео је 17. 10. 2016. оптужницу Основном суду у Чачку против учиниоца О. С. због кривичног дела из чл. 348. ст. 4. у вези ст. 1. и кривичног дела из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ.[25] У међувремену је дошло до промене Кривичног законика, па је Основни суд у Чачку одбацио оптужницу због стварне ненадлежности тог суда.[26] Основни јавни тужилац је 11. 4. 2018. због истог догађаја поднео суду оптужни предлог против окривљеног због кривичног дела насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ.[27]

У пресуди Основног суда у Чачку од 5. 7. 2018. учинилац О. С. је проглашен кривим због кривичног дела из оптужног предлога.[28] Према чињеничном опису кривичног дела, 10. 8. 2016. око 14.50 часова у селу М. – град Чачак, учинилац је у урачунљивом стању са директним умишљајем, свестан забрањености своје радње, угрозио спокојство и телесни интегритет своје (бивше) супруге претњом да ће напасти на живот оштећене ватреним оружјем. Наведеног дана, након рочишта за бракоразводну парницу, која је окончана око 14 часова, учинилац се у просторијама суда обратио оштећеној речима: „*Видећеш ти*!“, због чега је оштећена била у озбиљном страху, јер је учинилац пре започињања парнице и током вођења поступка говорио да јој неће дозволити да се разведу и да ће је пре убити. Оштећена је знајући све ово, отишла ради своје безбедности у село М. где јој живе родитељи, брат и баба. Учинилац је дошао у ово домаћинство, изашао из возила, држећи у руци пиштољ марке *rhoner*, модел SM-110 калибра 6,35 x 15 mm и осам метака калибра 6,35 x 15 mm, дозивајући оштећену. Када га је угледала, она је почела да бежи ка задњем делу дворишта, а учинилац је јурио за њом и уперивши пиштољ у оштећену говорио јој: „*Убићу те*!“, кад га је пресрео отац оштећене, поред кога је учинилац прошао и наставио да јури оштећену све време говорећи: „*Убићу те, убићу те*“, па кад јој је пришао на удаљеност од 5 метара уперио је пиштољ у оштећену, због чега су родитељи оштећене стали испред оштећене, говорећи да боље убије њих, него њихову ћерку. Учинилац им је рекао да се склоне и да он хоће да убије оштећену јер она жели развод брака. У том тренутку је ушао и ујак оштећене, пришао је окривљеном иза леђа и ухватио га је за руку са намером да му отме пиштољ. Овај тренутак је оштећена искористила и побегла у правцу куће тог ујака и сакрила се од учиниоца. У међувремену је стигао и брат оштећене, који је успео да отме пиштољ од учиниоца и да га баци у страну, након чега је дошла полиција.

Суд је разматрао наводе браниоца учиниоца да се у конкретном случају ради о блажем кривичном делу, као што је угрожавање сигурности или угрожавање опасним оруђем при тучи и свађи, и нашао је да су ови наводи одбране неосновани зато што су учинилац и оштећена тада још били у браку, јер иако је бракоразводна парница била у току, она на рочишту одржаном критичног дана није правноснажно окончана.

Подаци о учиниоцу

Према подацима из пресуде, учинилац је у време извршења кривичног дела имао 54 године, завршио је средњу школу, био је запослен (власник је приватне фирме), имао је месечни приход од око 30.000,00 динара, поседовао је кућу и производне објекте, био је ожењен, касније разведен, отац двоје пунолетне деце, осуђиван правноснажном прввесудом Основног суда у Чачку К. бр 196/17 од 23. 8. 2017. због кривичног дела из чл. 194. ст. 5. КЗ на казну затвора у трајању од три месеца условно на годину дана и на новчану казну у износу од 30.000 динара. Учиниоцу је ова казна изречена јер је у току трајања кривичног поступка прекршио меру заштите од насиља у породици коју је у парничном поступку суд изрекао на основу Породичног закона.

Учинилац није признао извршење кривичног дела. Саслушан код јавног тужиоца навео је да су он и супруга имали рочиште за развод брака по њеној тужби, али је то рочиште било одложено. После рочишта позвао је супругу јер је хтео са њом да поразговара, с обзиром на то да није желео да се разведе и да су могли да нађу неко друго решење. Позивао ју је телефоном чак 50 пута, али се она није јављала, па је због тога био веома љут и изнервиран. Телефоном је звао из стана, после чега се вратио у кућу у селу, био је под стресом. Узео је неки „смотуљак“ из ормана, али није знао шта је, претпоставља да је то био пиштољ који је ван употребе и из којег никада није пуцао, а код њега стоји од давнина. После тога је отишао код бабе оштећене, а када је пришао колима, видео је паркирано возило оштећене, због чега је ушао у двориште да поприча са њом. У руци је држао тај „смотуљак“ који је понео од куће. Био је под стресом и хтео је само да поприча са оштећеном, која је почела да бежи од њега. Тврди да јој није претио, да није викао на њу и није му јасно због чега је бежала. Није вадио пиштољ из „смотуљка“, али не може да објасни због чега је носио „смотуљак“. Нема дозволу за држање и ношење оружја, а пиштољ постоји од давнина, од његовог оца и деде. Када је ушао у двориште, видео је оца оштећене како седи у дворишту, касније су дошли рођаци оштећене који живе у близини и они су га тукли, тако да је задобио повреде по лицу и телу. Не зна због чега су га тукли, с обзиром на то да није ништа говорио нити викао.

Саслушан на главном претресу, учинилац је у погледу поседовања пиштоља променио исказ. Изјавио је да је пиштољ пре много година оштећеној поклонила његова стрина, која живи у Немачкој, али он дуго није знао где се пиштољ

налази. Док су били у браку, размишљали су шта да ураде са пиштољем, чак су размишљали да га баце. Како је после одложеног рочишта за развод брака учиниоца позвао његов брат, јер је прочитао у новинама да је у току легализација оружја, он је због тога тог дана узео пиштољ и кренуо да га преда у СУП. Тада се, како је навео, сетио да би требало да сврати код супруге која се налазила код родитеља, да јој покаже пиштољ јер је био заједнички и како би је обавестио да је кренуо да га преда полицији. Када је изашао из свог аутомобила, држао је пиштољ, док је у другој руци држао кесу са мецима. Поред његове супруге био је присутан њен отац, па, кад је извадио пиштољ да јој га покаже, почела је да бежи и виче: „*Уби ме, уби*!" Према исказу окривљеног, тада је дошао ујак оштећене и њена родбина, који су га нападали с леђа и ударали у предео главе, од којих удараца је задобио повреде главе и били су му избијени зуби. Касније је дошла полиција, која га је вукла по земљи. Од супруге није хтео да се разведе, јер су много тога стекли у браку и нема разлога да се разведу. Навео је да никада није био насилан према њој, понекад су се свађали, али то су биле уобичајене брачне свађе. Потврдио је да су се пре две године „жешће" посвађали, али да је ни тада није нападао физички. Поводом тог догађаја оштећена је поднела кривичну пријаву, али ју је повукла.

Суд није прихватио наведену одбрану учиниоца, налазећи да је нелогична и срачуната да минимализује његове поступке. Према наводима у пресуди, чињеница да је учинилац имао повреде после критичног догађаја и да је за то доставио лекарско уверење није спорна, али нема доказа да су те повреде учиниоцу нанели блиски рођаци оштећене, а и да јесу, то није од значаја за одлучивање у овој кривичноправној ствари у погледу постојања и извршења радње кривичног дела које му се ставља на терет.

Из налаза и мишљења лекара неуропсихијатра произлази да учинилац нема историју психијатријског поремећаја, да су се брачни односи са оштећеном погоршали последње две године када је учинилац испољавао већи степен љубоморе и агресивно понашање са елементима физичког и психичког злостављања своје супруге, а одлука оштећене да брак раскине код учиниоца је проузроковала интензивну љубомору, љутњу, бес и неспособност учиниоца да прихвати одлазак супруге и развод, а извесно време пре критичног догађаја упућивао јој је претње што је кулминирало критичном приликом. Вештак је закључио да учинилац ретко и у мањим количинама конзумира алкохол, а критичном приликом је био под дејством алкохола у проценту од 0,13 промила алкохола у крви, што је утврђено приликом алко-тестирања урађеног пет сати после критичног догађаја. Даље, вештак је закључио да је учинилац у време критичног догађаја био у стању припитости, што је код њега изазвало стање повишеног афекта, љутње и беса са агресијом која је била контролисана, што значи да је приликом извршења кривичног дела био у стању смањене урачунљивости, али не битно, јер овај степен алкохолисаности код учиниоца

није значајније утицао на стање свести и психичке функције. Према налазу вештака, *„овакав афекат био је проузрокован љубомором и неспособношћу да рационално и зрело прихвати развод брака, али његово стање није битно реметило стање његове свести да контролише своје понашање“*. Код учиниоца не постоји зависност од било каквих психоактивних супстанци, не постоји никакво трајно душевно обољење нити поремећеност.

На основу налаза и мишљења вештака, суд је утврдио да је учинилац кривично дело насиље у породици извршио у урачунљивом стању, односно да је његова урачунљивост била смањена, али не битно. У погледу кривице учиниоца, суд је нашао да је учинилац поступао са директним умишљајем, био је свестан да прети својој супрузи пиштољем, који је функционално исправан и подобан да тело тешко повреди и здравље тешко наруши и да је то његово поступање забрањено, као и да претња пиштољем да ће је убити угрожава њено спокојство и телесни интегритет, што је и хтео. На то да је учинилац тада потпуно свесно и са намером предузимао радње наведеног кривичног дела указује и чињеница да је он и касније, што се види из извода из казнене евиденције (КЕ) за учиниоца, осуђен због кривичног дела из чл. 194. ст. 5. КЗ јер је прекршио меру заштите од насиља у породици коју му је суд одредио.

Подаци о жртви

О жртви овог кривичног дела нема података у пресуди, а о односу жртве и учиниоца може се закључити на основу сведочења оштећене у току кривичног поступка. Оштећена, саслушана као сведокиња, потврдила је да је са учиниоцем била у браку од 1992, да имају двоје пунолетне деце и да су проблеми у браку почели још 2014. када је учинилац променио понашање према њој и када је закључила да се виђа са другом женом. После тога му је предложила да се разведу, али он није прихватио и од тада је почело психичко и физичко насиље према њој. Како су свађе биле све чешће и интензивније, а учинилац ју је у току свађе чупао за косу, а њиховог сина гађао столицом, пријавила је физичко насиље полицији 1. 9. 2014. После тога учинилац је захтевао да се исели из породичне куће. Приликом њене селидбе, уз помоћ брата и оца, учинилац се такође агресивно понашао, викао је, вређао их, шамарао њиховог сина, њу вукао да уђе у кућу, а оца шутнуо у стомак, па је брат успео да смири ситуацију и изашли су из куће. Тада се она преселила у стан у Чачку. Иако је учинилац остао сам у кући на селу, често је долазио у стан где се преселила, а она то није могла да му забрани. Сваки његов долазак био је праћен свађама, па ју је 15. 10. 2014. учинилац тукао и разбио све по кући. Овај догађај није пријавила, а за догађај од 1. 9. 2014. повукла је пријаву јер се плашила учиниоца. Наводи да није имала подршку од родитеља да се разведе јер су они „јако патријархални“ и било их је срамота ако се она разведе. Нико у породици јој није пружио подршку у доношењу одлуке да се разведе, иако су сви знали за њене проблеме. Једном приликом када је њен брат покушао да разговара са учиниоцем о њиховим

односима, учинилац јој је тада рекао за брата: „*Немој да га мрак поједе*!“ Истакла је да је најинтензивније батине добила 25. 9. 2015. године, тада се фотографисала да би се виделе повреде на лицу и телу које је имала, па је тада отишла код деце која студирају у Београду и склонила се јер није била сигурна да ће јој ико пружити заштиту од учиниоца.

Према наводима жртве, она се учиниоца плашила јер јој је стално претио да ће да је убије и уништи, стално је долазио у стан код ње, а она није ни покушавала да замени браву управо из страха. Тада се на више места информисала на који начин може да се заштити, па је чак долазила и у тужилаштво и коначно је 9. 5. 2016. поднела тужбу за развод брака. Успела је да поразговара са учиниоцем и том приликом су се договорили да се споразумно разведу, међутим, када му је доставила предлог за развод брака, није хтео да га потпише, већ га је поцепао. Тада је одлучила да поднесе тужбу за развод брака и од тог тренутка су се претње интензивирале, учинилац је претио да ће да је убије, да до развода неће доћи, „*да ће заједно у гроб, али се неће развести*“. Учинилац је претио да ће је, уколико оде у затвор, убити када из затвора изађе. Бахато се понашао, када би је позвао морала је да се јави јер, уколико то не учини, он би долазио у Чачак и физички је малтретирао. Пријављивала је учиниоца полицији, али је повлачила пријаве из страха.

Ток кривичног поступка

У доказном поступку суд је саслушао учиниоца и оштећену, прочитани су искази петоро сведока, извршен је увид у налаз и мишљење Националног криминалистичко-техничког центра (НКТЦ) из Ужица, налаз и мишљење вештака неуропсихијатра, записник о алко-тестирању, записник о увиђају, извештај о форензичком прегледу лица места, као и у криминалистичко-техничку документацију, извештај Центра за социјални рад са фотографијама, списе КПП 25/16 и извод из Казнене евиденције за учиниоца.

Саслушана као сведокиња, оштећена је поред осталог изјавила и да се налазила у Београду код деце када је учинилац добио позив за рочиште за развод брака. Он ју је позвао телефоном, викао је, претио да ће да је убије, клео децу, претио да креће у Београд ако она не повуче тужбу. После тога, једно време се понашао „нормално“ јер се надао да ће да повуче тужбу. За 10. 8. 2016. било је заказано рочиште за развод брака, учинилац се пред суђење „нормално“ понашао, разговарали су, међутим, у судници на самом рочишту је изјавио да не жели да се разведе, док је оштећена остала при својој намери. Када је судија објаснила да брак мора бити разведен, учинилац се у једном тренутку окренуо према њој и видела је наглу промену у његовом изразу лица, и прошапутао је: „*Видећеш ти*.“ То је приметила и судија, али није чула тачно изговорене речи, па је скренула пажњу оштећеној да уколико буде још претњи и непријатности учиниоца пријави полицији.

Оштећена је изјавила да се после рочишта осећала угроженом и плашила се да учинилац нешто не учини с обзиром на то да је стално претио. Када је била у близини свог стана, укључила је телефон да се јави родитељима, али ју је у том моменту позвао учинилац, јавила се и рекла да није код куће и прекинула везу. После је уследио и други позив, на који се такође јавила и тада јој је учинилац упутио претње смрћу рекавши да ће је тога дана наћи где год да буде и да ће, ако буде код родитеља, доћи и све поубијати. Прекинула је везу и искључила телефон, а после два сата је одлучила да оде код родитеља. Када је била код родитеља, видела је учиниоца како долази аутомобилом. Видела је такође да у руци држи кесу, вређао ју је и псовао, па је реаговао њен отац, који је питао учиниоца шта жели са оштећеном, а када је учинилац изашао из аутомобила и дошао до оца оштећене, одгурнуо га је руком, опсовао оца и мајку и наставио да јој прилази. Почела је да бежи, вриштала је и тражила да неко позове полицију. Када јој је учинилац уперио пиштољ у главу „*помислила је да ће да помери главу и да ће промашити, али када јој је уперио пиштољ у срце и груди мислила је да је готова*“.

Изјашњавајући се о оружју, оштећена је изјавила да јој није познато да су у кући имали оружје, пиштољ није никада раније виђала у кући, а што се тиче пиштоља који је учинилац имао код себе и држао у руци, не може да га опише и да се изјасни о њему јер се у оружје не разуме, само је видела да држи пиштољ у руци. Придружила се кривичном гоњењу и истакла имовинскоправни захтев.

Саслушани су родитељи, брат, ујак и снаха оштећене. Они су потврдили да су критичном приликом видели учиниоца, који је дошао у кућу где се налазила оштећена и да је претио пиштољем. Њихови искази су у потпуности сагласни са исказом оштећене и суд их је прихватио као веродостојне.

Суд је увидом у извештај ЦСР града Чачка од 1. 9. 2016. утврдио да се учинилац и оштећена налазе на евиденцији Центра од 30. 9. 2014. године, када је оштећена пријавила полицији да ју је учинилац физички напао и психички малтретирао њу и њиховог сина. У извештају Центра даље је наведено да је 1. 10. 2015. дошло до одвајања супружника, да је оштећена прешла да живи у стану у Чачку и да су се договорили да до краја 2015. донесу одлуку да ли се разводе или ће наставити заједнички живот. Ипак, после извесног времена, Центар је установио да је „ситуација непромењена, да живе одвојено, али да није покренут бракоразводни поступак, да одлазе на породичну терапију, а да је оштећена одлазила код психијатра“. Даље је у извештају констатовано да је оштећена 29. 8. 2016. обавестила ЦСР да је поднела тужбу за развод брака, јер су се односи између ње и учиниоца додатно погоршали, као и да ју је 25. 9. 2015. супруг брутално претукао, али да то није пријавила, већ је само документовала своје повреде фотографишући се. Такође, оштећена је ЦСР пријавила да јој учинилац скоро свакодневно прети да ће је убити, да долази у стан у којем она живи и који је заједничко власништво, да је вређа, ломи и уништава покућство,

као и да је оштетио њен аутомобил тако што је разбио шофершајбну, да има потребу да контролише њено кретање, оптужује је из ирационалних разлога, проверава њене позиве, као и да јој је приликом једног сукоба поцепао хаљину. Центру је пријавила догађај од 10. 8. 2016, па је ЦСР у свом извештају проценио да је *„угроженост оштећене високог интензитета с обзиром на то да постоје отворене претње и чињења насиља, као и нелегално поседовање оружја којим је учинилац претио оштећеној, а да се интензитет насиља повећава све бруталније (...) с обзиром на раније искуство оштећене, учинилац је у стању да испуни своје претње и повреди је*". Безбедност оштећене је, по процени ЦСР, била угрожена у високој мери, па, како се учинилац у време сачињавања извештаја налазио у притвору, ЦСР је проценио да његов излазак из притвора представља велики ризик по безбедност оштећене и предложио је мере против насиља у породици.

Увидом у налаз и мишљење НКТЦ, Одсек за КТЦ у Ужицу од 5. 10. 2016. утврђено је да је пиштољ који је пронађен код учиниоца марке *rhoner*, модел SM-110 калибра 6,35 x 15 mm функционално исправно оружје, као и осам метака калибра 6,35 x 15 mm, који одговарају предметном пиштољу, па према Закону о оружју и муницији пиштољ који је пронађен код учиниоца представља ватрено оружје, а меци представљају функционалну муницију која одговара овом пиштољу.

Кривично дело је извршено 10. 8. 2016, оптужни акт поднет је 28. 3. 2018, а пресуда је донета 5. 7. 2018, што значи да су од извршења кривичног дела до доношења пресуде прошли једна година 10 месеци и 25 дана, а од извршења кривичног дела до подизања оптужног акта три месеца и седам дана.

Кривична санкција, олакшавајуће и отежавајуће околности

Суд је учиниоцу О. С. изрекао казну затвора у трајању од шест месеци у коју ће му бити урачунато време проведено у притвору у периоду од 10. 8. до 7. 10. 2016. и одредио је да ће казна затвора бити извршена у просторијама у којима учинилац станује уз примену електронског надзора. Поред казне учиниоцу је изречена и мера безбедности одузимање предмета којим је извршено кривично дело.

Приликом одлучивања о кривичној санкцији, суд је као олакшавајућу околност ценио коректно држање учиниоца пред судом. Од отежавајућих околности суд је имао у виду да је учинилац вршио континуирано насиље над оштећеном у дужем временском периоду, да је осуђиван зато што је кршио меру која му је изречена, а која се тиче спречавања насиља у породици, што све указује на његову упорност приликом вршења кривичног дела. У пресуди се даље наводи да је *„суд уверен да учинилац није схватио значај учињеног кривичног дела, што такође представља отежавајућу околност*". Ценећи околност да је учинилац власник приватне фирме и да више не живи у заједници са оштећеном, како би могао да настави са својим пословима и како не би био доведен у питање опстанак његове фирме и његова егзистенција, суд је одлучио да учинилац издржава казну у просторијама у којима станује, уз електронски надзор.

Суд је према учиниоцу изрекао меру безбедности одузимање предмета из разлога опште безбедности и могућности да ови предмети буду поново употребљени за извршење кривичног дела.

КОМЕНТАР

Овај случај насиља у породици илуструје степен слабе делотворности система заштите од насиља у породици и неадекватне реакције надлежних органа. У конкретном случају извршењу кривичног дела претходило је континуирано психичко и физичко насиље учиниоца према жртви, које је жртва више пута пријављивала и тражила заштиту. Сама чињеница да је жртва повлачила пријаве, сведочи да јој није пружана подршка за излазак из ситуације насиља и да је из реакција професионалаца могла закључити како повлачење пријаве значи да учинилац насиља неће бити процесуиран. С друге стране, повлачење пријаве израз је оправданог страха жртве од насилника и сумње да је институције могу заштитити. Иако је с аспекта могућности кривичног гоњења учиниоца правно ирелевантно, у пракси је приметно да се повлачење пријава од стране жртава често користи као својеврсни изговор институција за неделовање, јер се у многим случајевима ослањају само на исказ жртве насиља, пропуштајући да прикупе и друге доказе. Тиме се, у суштини, одговорност за непроцесуирање учинилаца пребацује на жртву.

Симптоматично је да се у извештају Центра за социјални рад наводи да се учинилац и оштећена „налазе на евиденцији Центра од 30. 9. 2014. године, када је жртва пријавила полицији да је учинилац брутално претукао и психички малтретирао њу и њиховог сина“, као и да је 25. 9. 2015. доставила фотографије из којих се утврђује да је преживела физичко насиље и задобила телесне повреде. Процена ризика и степена угрожености жртве, коју је ЦСР дао 2016. године сасвим је правилна, али је дата тек када се учинилац налазио у притвору. Од 2014. до 2016. практично није ништа учињено да жртва добије одговарајућу заштиту, осим што су учинилац и оштећена упућени на породичну терапију која, сама по себи, релативизује одговорност насилника и не може бити примењена у ситуацији када постоји насиље у породици и партнерском односу. Такође, нејасно је зашто ЦСР бар тог 25. 9. 2015. није поднео пријаву полицији по службеној дужности или иницирао покретање парничног поступка за изрицање мера за заштиту од насиља у породици по Породичном закону, те организовао конференцију случаја у складу са Општим протоколом о поступању и сарадњи установа, органа и организација

у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима.[29] Евидентно је да је постојао насилни образац понашања и да је само насиље временом ескалирало и бивало све бруталније. Изречене мере заштите прописане Породичним законом учинилац је прекршио, а за ово дело осуђен је само тромесечном условном казном затвора са роком провере од годину дана, на граници доњег минимума запрећене казне, која је неадекватна с аспекта и генералне, али и специјалне превенције. Као таква, ова казна не утиче у довољној мери на учиниоца да убудуће не врши кривична дела, посебно јер је изречена под условом, и то у тренутку док се против њега већ води други кривични поступак за исто кривично дело, те је окривљени и не схвата као казну, тим пре имајући у виду континуитет у испољавању насиља и насилнички образац понашања.

Овакво континуирано насилно понашање окривљеног морало је да буде размотрено интерсекторски, на састанку ГКС, јер обавеза групе јесте да разматра и текуће случајеве, односно сваки случај насиља у породици који није окончан правноснажном судском одлуком у грађанском или кривичном поступку (члан 25. ЗСНП), па будући да је тужилац оптужни предлог поднео тек 28. 3. 2018, а да је примена ЗСНП почела 1. 7. 2017. године, то је било довољно времена да јавни тужилац изнесе овај случај на састанак ГКС и иницира мултисекторско разматрање. На овом састанку свакако би добио информације које је оштећена дала током кривичног поступка у опису дела које се окривљеном ставља на терет. Свакако је могао да укључи и догађаје од 1. 9. 2014, када је жртва поднела кривичну пријаву, па је одустала, и догађај од 25. 9. 2015. када је преживела физичко насиље и задобила телесне повреде а са чиме је био упознат ЦСР, будући да је оштећена догађај пријавила, али не полицији него ЦСР. Такође су могли бити укључени и други догађаји које је оштећена описала током испитивања у овом кривичном поступку, уз посебно навођење да је једном од догађаја присуствовао и заједнички син странака овог поступка, који је такође жртва насилног понашања свог оца, овде окривљеног, а који су могли да буду укључени у биће кривичног дела насиље у породици навођењем периода извршења, а не описивањем само последњег догађаја. Потпору оваквом оптужном акту свакако би дао налаз ЦСР код којег се породица налази на евиденцији почев од 30. 9. 2014, као и чланови породице оштећене, за које је евидентно да су од почетка били упознати са оним што јој се дешава и који су у овом поступку дали исказ и у односу на раније догађаје, а и сама оштећена која је овом приликом желела

29 Конференцију случаја може да сазове водитељ случаја (стручно лице центра за социјални рад) како би био донет план мера заштите и подршке жртвама и ненасилним члановима њихових породица, а са циљем да се осигура безбедност жртве, заустави насиље и спречи да се насиље понови. Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима. Доступно на: https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Opsti%20protokol%20nasilje%20u%20porodici.pdf

да сведочи и која се у свом исказу изјаснила на наведено. Јавни тужилац је имао простора и да наложи вештачење оштећене и тиме утврди да ли је услед дугогодишње изложености насиљу и претрпљеног страха који описује у свом исказу, због кога није смела да промени браву на стану, због кога није смела да подноси пријаве након сваког извршеног насиља, због кога је отишла код деце у Београд, због кога је критичног дана отишла код својих родитеља и на крају због страха да ће можда и изгубити живот када јој је окривљени прислонио пиштољ на груди – нарушеног психичког здравља, те да ли је и у којој мери под траумом од преживљеног. Управо наведене чињенице говоре о одлучности окривљеног и његовој намери да не преза ни од чега, и да од насиља не одустаје ни у присуству сина, нити рођака жртве. Будући да је тужилац доказне радње водио дуже од годину и по дана, могао је да допринесе да казна на коју је осуђен окривљени буде строжа, а тиме и адекватнија учињеном делу.

Поред наведеног, поставља се и питање које је мере заштите имала жртва након што је окривљеном 7. 10. 2016. укинут притвор, па све до 5. 7. 2018. када је донета пресуда у овој кривичноправној ствари. У оваквом случају најцелисходније је било да се према окривљеном, на предлог јавног тужиоца, одреди мера забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и посећивања одређених места из чл. 197. Законика о кривичном поступку, која може да траје до правноснажности пресуде, односно до упућивања окривљеног на издржавање кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе и чије евентуално кршење повлачи одређивање теже мере каква је и мера притвора.

Такође, овај случај показује и то да је за жртве насиља веома важан став чланова шире породице. У конкретном случају они су, због својих патријархалних ставова, одвраћали жртву од помисли да се разведе и напусти насилника. О томе је сведочила и сама жртва насиља. Ово одсуство подршке од стране примарне породице морало је бити сигнал за институције да са жртвом развију мрежу подршке, односно мапирају лица која би јој могла пружити подршку, укључујући и подршку Центра за социјални рад и све друге видове доступне подршке у циљу заштите и оснаживања жртве, што је Центар могао да учини након одржане конференције случаја.

Када је реч о ватреном оружју, учинилац није имао дозволу ни за његово држање ни за ношење. Чињеница је да је у више наврата претио убиством и да је то било познато Центру за социјални рад. О томе, међутим, није обавештена полиција, тако да никакве провере у вези са поседовањем оружја нису вршене. При томе, потребно је имати у виду чињеницу да напуштање насилника уз патолошку љубомору која је овде евидентно постојала, представља посебно ризичан период за жртву, јер он постаје свестан да више неће моћи да је контролише. Приступ насилника ватреном оружју у таквим околностима

повећава разик од још драстичнијих облика насиља попут фемицида, што и овај случај потврђује.

Иако је жртва насиља била децидирана у изјави како није знала да се оружје налази у кући, истинитост ове изјаве требало би узети са резервом јер она може бити израз страха од учиниоца али и страха да ће и сама сносити одговорност због непријављивања нелегалног оружја које се налази у кући.

Изречена казна је такође на граници доњег минимума, уз извршење у кућним условима. Са оваквом санкцијом очигледно се сагласио и јавни тужилац, што потврђује и чињеница да није изјављена жалба на пресуду, а ни окривљени се није жалио јер је казну очигледно схватио као благу. Иако је у пресуди наведено како је суд узео у обзир чињеницу да је учинилац већ осуђиван због кршења мера заштите и да је насиље континуирано испољавао, очигледно је да је није ценио на адекватан начин, јер је приликом извршења кривичног дела окривљени показао нарочиту упорност, па чак и сам признаје да је оштећену само у једном дану позвао 50 пута и да није желео да се разведе, јер је он сматрао да за разводом нема потребе. Околност да је дело извршено функционалним ватреним оружјем, за које учинилац није имао дозволу ни за држање ни за ношење, да је поступао са директним умишљајем и да су теже последице спречене захваљујући интервенцији рођака жртве који су успели да учиниоцу отму пиштољ из руке, овом делу даје посебну тежину, што суд није ценио у довољној мери, нити је јавни тужилац извођењем свих могућих доказних радњи створио услове да казна буде адекватнија. У сваком случају, овако изречена казна не остварује циљеве специјалне и генералне превенције, нити представља адекватну друштвену осуду за извршено кривично дело, тако да не доприноси учвршћивању обавезе поштовања закона, нити јача поверење у правни поредак заснован на владавини права.

СЛУЧАЈ 2

Модалитет извршења, обележја и правна квалификација кривичног дела

Основно јавно тужилаштво у Лесковцу поднело је оптужни предлог против учиниоца С. Г. због два кривична дела насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ и кривичног дела угрожавање сигурности из чл. 138. ст. 1. КЗ.[30]

Основни суд у Лесковцу је учиниоца прогласио кривим због кривичних дела за која је оптужен.[31]

Према подацима из пресуде, учинилац је 23. 10. 2018. око 21.00 и 24. 10. 2018. око 9.00 часова применом насиља, претњом да ће напасти на живот и тело, дрским и безобзирним понашањем, угрожавао спокојство, телесни интегритет и душевно стање својих оца и мајке, користећи при томе средства подобна да тело тешко повреде или здравље тешко наруше – оклагију и гасни пиштољ – и претњом да ће напасти на живот и тело угрозио сигурност своје сестре, при чему је његова способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била битно смањена услед менталног поремећаја и поремећаја понашања због употребе алкохола – синдрома зависности Ф 10.2 и акутног напитог стања Ф 10.0. Дело је извршено тако што је учинилац дошао кући у пијаном стању и најпре је вређао и псовао мајку и оца, а онда се у једном тренутку, када је кренуо из дневне собе, окренуо према оцу и мајци и држећи оклагију у руци, запретио речима: „*Сад ћу да вас поломим*!“ Отац учиниоца је ухватио оклагију и успео да му је отме из руке и баци, након чега је учинилац отишао у кућу која се налази у истом дворишту и наставио да виче, прети, псује и вређа. Отац, сестра и малолетни син учиниоца отишли су у његову собу да му кажу да се смири, да не узнемирава комшилук. Учинилац је тада запретио сестри да ће да је убије и наредио да изађе из собе. Када се отац учиниоца умешао, рекао му је: „*Шта се ти мешаш, све ћу да вас побијем*“, затим је поред кревета извукао пиштољ који је подигао увис и рекао: „*Све ћу да вас побијем*“, нашта је отац рекао сестри и детету учиниоца да изађу из собе, и покушао да убеди учиниоца да спусти пиштољ. Сутрадан ујутру око 9 часова учинилац је поново вређао и псовао оца.

По оцени суда, учинилац је у време извршења кривичног дела био битно смањено урачунљив услед менталног поремећаја и поремећаја понашања због употребе алкохола и акутног напитог стања, али је поступао са директним умишљајем јер је био свестан да је његово дело забрањено и хтео је његово извршење.

Подаци о учиниоцу

Учинилац је у време извршења кривичног дела имао 42 године, завршио је средњу текстилну школу, по занимању је текстилни техничар, без запослења, ожењен је

и отац двоје деце. Раније је више пута осуђиван: пресудом Војног суда у Нишу од 19. 1. 2014. на казну затвора у трајању од шест месеци условно на годину дана, због кривичног дела из чл. 226. ст. 1. ОКЗ (Основног кривичног закона), и пресудом Основног суда у Лесковцу од 3. 7. 2018. на казну затвора у трајању од три месеца условно на две године због кривичног дела из чл. 203. ст. 1. КЗ.

Према подацима из пресуде, учинилац се пре неколико година одвојио од своје породице и прешао да живи у старој кући у истом дворишту, док су у другој кући наставили да станују његови родитељи и син, а сестра је повремено боравила када је доводила своју малолетну ћерку код мајке да се о њој стара. Учиниоца је напустила супруга и одвела малолетну ћерку да живи са њом. Док је био у заједници са супругом, учинилац је прекомерно конзумирао алкохол, али када га је супруга напустила, наставио је да пије алкохол и свакодневно је био у пијаном стању, због чега је добио епилептични напад и био је смештен на лечење у болницу. После изласка из болнице, наставио је да прекомерно пије и у таквом стању је вршио насиље, и дрско и безобзирно се понашао према својим родитељима.

На главном претресу учинилац је у потпуности признао извршење кривичних дела за која је оптужен.

Према налазу и мишљењу вештака, код учиниоца у време извршења кривичног дела нису постојале привремена и трајна душевна болест, привремена душевна поремећеност, нити заосталост у душевном развоју, али је постојао ментални поремећај и поремећај понашања због употребе алкохола у виду синдрома зависности са дијагнозом Ф 10.2, а такође је тада био у акутно напитом стању са дијагнозом Ф 10.0, односно акутном интоксикацијом због употребе алкохола. Ови поремећаји и стања довели су до тога да је у моменту извршења дела његова способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била битно смањена и због постојања опасности да ће у оваквим стањима поновити вршење кривичног дела, вештак је предложио суду да му изрекне меру безбедности обавезног лечења алкохоличара у установи затвореног типа, јер лечење на слободи не би са судскомедицинског становишта било сврсисходно.

Подаци о жртвама

О жртвама кривичног дела – оцу, мајци, сестри и малолетном сину учиниоца (14 година) нема детаљнијих података у пресуди. О односу учиниоца и оштећених пре извршења кривичног дела постоји податак да је учинилац у пијаном стању често испољавао насиље и да се дрско и безобзирно понашао према члановима своје породице, угрожавајући на тај начин њихово спокојство, телесни интегритет и психичко здравље. Мајка учиниоца је против њега већ подносила кривичну пријаву због таквог његовог понашања, али је касније одустала, када је учинилац обећао да ће поправити своје понашање – што се ипак није десило.

Ток кривичног поступка

Кривичну пријаву поднела је мајка учиниоца. Према учиниоцу су примењене мере прописане Законом о спречавању насиља у породици, о чему је сачињен извештај о догађају и изјашњењу учиниоца и урађена процена ризика од стране овлашћеног службеног лица Полицијског одељења (ПО) Вучје, па је донето решење којим је према учиниоцу одређена мера забрана прилажења, састајања и комуницирања са оштећенима и наложено му је да се јавља ПО у Вучју четвртком, суботом и уторком од 9.00 до 12.00 часова, уз упозорење да ће уколико прекрши ове мере према њему бити примењена тежа мера, односно мера притвора.[32] Ове мере учинилац је прекршио одмах по њиховом изрицању, када је исте вечери око 22.30 по повратку кући, дошао до врата куће у којој су били његови отац, мајка и сестра, почео да лупа на врата, да виче: *„Добро сте ми сместили*!" и да псује, због чега му је оштећена мајка рекла да изађе, што је он и учинио и отишао у кућу у којој борави. С обзиром на то да је прекршио и другу меру и није се јавио у ПО Вучје истог дана од 9.00 до 12.00 часова, њему је решењем од 25. 10. 2018. одређен притвор.

У току кривичног поступка саслушан је учинилац, испитани су као сведоци отац, мајка и сестра, прочитани извештај о догађају ДД бр. 587526/18 од 24. 10. 2018. и процена ризика број 22422/2018-1-1 од 24. 10. 2018, записник о изјашњењу 22422/2018-1-1 од 24. 10. 2018, извештај о догађају – насиље у породици ДД бр. 587526/18 од 25. 10. 2018, налаз и мишљење вештака од 10. 11. 2018, и извршен је увид у медицинску документацију за учиниоца, као и у извод из КЕ.

На основу изведених доказа, суд је утврдио да је учинилац 23. 10. 2018. око 21.00 часова дошао кући у пијаном стању и сео да вечера заједно са родитељима, сестром и својим малолетним сином, који је брзо завршио са вечером и напустио просторију. Тада је учинилац почео да вређа своје родитеље, упућивао им је речи увреде и псовке, мајци је говорио, да је „*керуша, штрбла, грбла, кучка*", оцу и мајци „*ви сте ми криви за све, боли ме к…ц, ви сте стоке, боли ме к…ц, боли ме п…а, боли ме г….а за вас, шта ме брига, да вас не видим пред очи*", а након тога је кренуо из дневне собе кроз ходник према излазним вратима и у једном тренутку се окренуо према оштећенима и притом у руку узео оклагију и упутио им речи претње: „*Сад ћу да вас поломим*!" Отац му је пришао, ухватио оклагију, отимали су се, па је оштећени успео да му је узме из руке и баци, а учинилац је изашао из те куће и отишао у кућу у којој борави. И након што је дошао у ту кућу, наставио је и даље да виче, галами, упућује псовке, увреде и претње, па су отац, сестра и малолетни син отишли у собу у којој се налазио, говорили му да се смири, да не галами, да не узнемирава комшилук, нашта им је он упутио речи претње: „*Да вас не видим у собу, побићу вас*!" У једном тренутку је иза кревета извадио гасни пиштољ, који је подигао увис и рекао: „*Да вас не видим у собу, побићу вас*!" Отац учиниоца је у том моменту рекао сестри и сину учиниоца да изађу из собе, што

32 К бр. 747/2017 од 24. 10. 2018.

су они и учинили. Затим је почео да убеђује учиниоца да спусти тај пиштољ, говорећи му да му то није потребно и када се окривљени смирио и он је напустио просторију у којој су се налазили. Следећег дана 24. 10. 2018. око 5.00 часова ујутру учинилац је дошао до куће у којој живе оштећени и почео да лупа на врата и прозор, због чега је његова мајка устала и рекла му да нема потребе да лупа, да ће му направити сендвич, што је и учинила, након чега се учинилац вратио у кућу у којој је боравио. Око 9.00 часова учинилац је дошао у кућу у којој је био његов отац, почео је да галами и да тражи храну и да му упућује псовке *„ј...ем те у уста“*, због чега га је он замолио да не виче и псује, па се учинилац вратио у своју кућу, а 20 минута након тога је по пријави коју је поднела његова мајка, дошла полиција.

У погледу правне квалификације кривичних дела, суд је нашао да се у радњама учиниоца стичу сви субјективно-објективни елементи бића кривичног дела насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ и сви субјективно-објективни елементи бића кривичног дела угрожавање сигурности из чл. 138. ст. 1. КЗ, јер је применом насиља, претњом да ће напасти на живот и тело, дрским и безобзирним понашањем, угрожавао спокојство, телесни интегритет и душевно стање чланова своје породице, оца и мајке, користећи при томе средства подобна да тело тешко повреде или здравље тешко наруше – оклагију и гасни пиштољ, и претњом да ће напасти на живот и тело угрозио сигурност своје сестре. Иако је малолетни сестрић био присутан извршењу психичког насиља према родитељима учиниоца, он у поступку није третиран као жртва кривичног дела.

Кривични поступак је трајао врло кратко. Оптужни предлог поднет је 13. 11. 2018, а пресуда је донета 26. 11. 2018. године. Кривично дело је извршено 23. и 24. 10. 2018. године, што значи да је од извршења кривичног дела до доношења пресуде протекло месец и два дана.

Кривична санкција, олакшавајуће и отежавајуће околности

Суд је учиниоцу најпре утврдио појединачне казне затвора – за кривична дела насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ казне затвора у трајању од по три месеца, а за кривично дело угрожавање сигурности из чл. 138. ст. 1. КЗ казну затвора у трајању од два месеца, па је учиниоца осудио на јединствену казну затвора у трајању од седам месеци, у коју казну му се урачунава време проведено у притвору.

Уз казну суд је учиниоцу изрекао и меру безбедности обавезног лечења алкохоличара у Специјалној затворској болници у Београду, која не може трајати дуже од изречене казне затвора.

Приликом одмеравања врсте и висине казне, суд је утврдио да постоје следеће олакшавајуће околности: признање учиниоца да је извршио кривично дело, искрено кајање, чињеница да до сада за ова кривична дела није осуђиван, да се оштећени не придружују кривичном гоњењу, да не истичу имовинскоправни

захтев, као и остале личне и имовинске прилике окривљеног. Као отежавајуће околности, суд је ценио тежину кривичних дела, начин, место и време извршења кривичних дела и степен кривице учиниоца. Посебно забрињава што суд није као отежавајућу околност ценио чињеницу да је поједине радње кривичног дела учинилац извршио у присуству малолетног лица.

КОМЕНТАР

Овај случај је илустративан пример неадекватне примене ЗСНП, односно изрицања хитних мера заштите према овом закону. Наиме, уколико се придржавамо листе ризика која броји 22 ризика, а коју је за надлежне полицијске службенике израдило Министарство унутрашњих послова, у конкретном случају, и то само према расположивим подацима, утврђују се следећи ризици:

- раније или непосредно пре процене ризика учинио насиље у породици (*окривљеног је мајка више пута пријављивала за насиље, али је одустајала*);
- поседује и прети употребом оружја (*извукао је пиштољ који је подигао увис и рекао оштећенима да ће све да их побије*);
- прети да ће убити чланове породице („*да вас не видим у собу, побићу вас*“);
- злоупотребљава алкохол до мере да је угрозио сопствено здравље и био хоспитализован (*учинилац је прекомерно конзумирао алкохол, али када га је супруга напустила, наставио је да пије алкохол и свакодневно је био у пијаном стању, због чега је добио епилептични напад и био је смештен на лечење у болницу*);
- постоји криминална прошлост (*осуђиван два пута*);
- раније изречена хитна мера коју је учинилац прекршио (*прекршио и другу хитну меру*);
- жртва доживљава страх од могућег учиниоца (*у расположивој документацији није описан страх жртава, али имајући у виду околности под којима је дело извршено, евидентно је да је код жртава постојао страх*);
- деца су директне или индиректне жртве (*малолетни син окривљеног је директна жртва, јер је присуствовао свим насилним актима окривљеног, односно био је присутан када је он више пута поновио, па чак и уз држање пиштоља и претње, да ће их све побити, те је његов умишљај био усмерен и на малолетног сина*);

- раније понашање могућег учиниоца у односу на жртву (*постоји податак да је учинилац у пијаном стању често испољавао насиље и да се дрско и безобзирно понашао према члановима своје породице*);
- проблеми са послом и финансијама (*окривљени је лице без запослења, живи у родитељској другој кући, што јасно указује на лошу финансијску ситуацију*); и
- проблеми са менталним здрављем (*услед менталног поремећаја и поремећаја понашања због употребе алкохола код окривљеног је развијен синдром зависности Ф 10.2, и акутног напитог стања Ф 10.0*).

Од 22 понуђена ризика у конкретном случају евидентирано је чак њих једанаест. Уколико овим ризицима додамо и друге податке који су надлежном полицијском службенику могли бити доступни из дневника догађаја о ранијим евиденцијама, где је могло бити евидентирано да је насиље и раније вршио и према другим члановима породице (*супруга га је напустила са заједничком малолетном ћерком*), односно животно би било вероватно могуће да је и супруга у ранијем периоду пријављивала окривљеног за насиље, да је учинилац константно под дејством алкохола (свакодневно пије), то се у конкретном случају ради о високом ризику од насиља у породици, и сходно томе није ни било места да буде изречена хитна мера.

Надлежни полицијски службеник је након констатације свих наведених ризика био у обавези да обавести дежурног тужиоца, који је овлашћен да се изјасни да ли се у конкретним радњама остварују обележја кривичног дела, квалификује дела, те утврди да ли би се према окривљеном могло одредити задржавање у смислу Законика о кривичном поступку. Ово изјашњење јавни тужилац ће дати тако што и он, а на основу података које му је дао полицијски службеник, процењује ризик и доноси одлуку. Дакле, процена ризика се увек врши, а не само према ЗСНП, а у том поступку јавном тужиоцу је могла да послужи листа за вредновање ризика коју је израдило Министарство правде, када би јавни тужилац такође утврдио да постоји чак 12 ризика од насиља у породици.

Када је хитна мера већ одређена (мада није јасно зашто не и у односу на малолетног сина учиниоца, будући да је исти све време преживљавао насилне акте), њено кршење никако није могло резултирати одређивањем притвора. Према ЗСНП, уколико дође до кршења хитне мере води се прекршајни поступак када се учинилац може осудити на казну затвора до 60 дана, према чл. 36. ЗСНП, те увођењу мере за обезбеђење присуства окривљеног према Законику о кривичном поступку у овој „фази“ није било места.

Следећи најпре поступање институција у овом случају, уколико су већ (мада несврсисходно) процениле да има места изрицању хитне мере према ЗСНП, полиција је била дужна да покрене прекршајни поступак. Док се учинилац

налази на издржавању казне затвора за учињени прекршај, јавни тужилац је требало да изнесе случај на састанку ГКС која би индивидуалним планом заштите и подршке жртви у смислу чл. 31. ЗСНП предвидела мере које су дужне да предузму све институције. Тако би надлежни центар за социјални рад био у обавези да спроведе опсервацију породице, прикупи информације о динамици породичних односа и изврши процену ризика од понављања и ескалације насиља, процени родитељске капацитете учиниоца и предузме одговарајуће мере у складу са Породичним законом (на пример, мере корективног надзора над вршењем родитељског права, или да поднесе тужбу за заштиту права детета, односно за делимично лишење родитељских права), те да пружи неопходну подршку жртвама, пре свега малолетном сину учиниоца. Даље, полиција је била дужна да обавести о дужини казне коју издржава окривљени за кршење хитне мере, односно када је истек казне, а јавни тужилац да у својим евиденцијама провери евентуално постојање других кривичних пријава против истог осумњиченог према истим оштећеним лицима, и све пријаве које нису окончане (чак и оне које су одбачене због нпр. одбијања жртве да сведочи) здружи у један предмет којим би било обухваћено и предметно кривично дело. На овај начин јавни тужилац би сагледао „ширу слику“ овог случаја.

У зависности од дужине казне на коју је учинилац осуђен, јавни тужилац је могао да организује саслушање осумњиченог и пре истека казне, те да нареди његово психијатријско вештачење, а да након истека казне предложи суду да према осумњиченом буде одређена нека од мера за обезбеђење присуства окривљеног, било мера притвора као најстрожа, било нека друга мера, нпр. мера забрана напуштања стана у смислу чл. 208. ЗКП. Њоме би суд забранио окривљеном да без одобрења напусти стан у којем борави (кућу – *према подацима из пресуде учинилац се одвојио од своје породице пре неколико година и прешао је да живи у старој кући у истом дворишту, док су у другој кући наставили да станују његови родитељи и син*) и одредио услове под којима ће боравити у стану, као што су забрана да користи телефон и интернет или да прима одређена лица у стан, са упозорењем да му уколико прекрши ову меру може бити одређен притвор. То коју ће меру предложити јавни тужилац (опет) зависи од процене ризика од понављања насиља. Ради процене, јавни тужилац од завода у којем је осумњичени издржавао казну затвора за учињени прекршај може да затражи извештај о његовом понашању током издржавања казне. О овом предлогу јавног тужиоца суд је дужан да одлучи у

року од 24 часа у складу са чл. 24. ЗСНП.[33]

Међутим, уколико не следимо поступање конкретних институција, већ поступамо само на основу дате пријаве и података изнетих у овом случају, узимајући у обзир све утврђене ризике – након што је полицијски службеник реферисао случај заменику јавног тужиоца исти је имао све елементе да одмах квалификује кривично дело насиље у породици и да према осумњиченом одреди задржавање до 48 часова у смислу чл. 294. Законика о кривичном поступку, јер јесу постојале особите околности које указују на то да би осумњичени могао ометати поступак утицањем на сведоке (оштећени отац, мајка, сестра и син), те особите околности које указују на то да ће у кратком временском периоду поновити кривично дело или довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети (уз употребу пиштоља претио да ће их све побити, осуђиван!). По истеку задржавања и саслушања окривљеног јавни тужилац је имао места да предложи неку од мера за обезбеђење присуства окривљеног, како је то већ објашњено у првој варијанти у којој је праћено поступање институција. Сматрамо неправилним став суда да је учинилац извршио два кривична дела насиља у породици – према оцу и мајци, и кривично дело угрожавања сигурности према сестри. Наиме, најпре је нејасно зашто у поступању учиниоца суд није препознао да постоји још једна жртва кривичног дела насиље у породици – малолетни син. Иако је у току поступка несумњиво утврђено да је оцу, сестри и малолетном сину упутио претње и иза кревета извадио гасни пиштољ, који је подигао увис и рекао: „*Да вас не видим у собу, побићу вас*!“, суд није нашао да је кривично дело насиље у породици извршено и према малолетнику, за које је запрећена казна затвора од две до 10 година. Такође остаје отворено за полемику зашто је у односу на сестру кривично дело квалификовано као угрожавање сигурности, а не као насиље у породици. Наиме, сестра јесте члан породице, јер се налази у другом степену побочне линије са окривљеним, те се на њу услов да и живи са учиниоцем у заједничком домаћинству не односи (*овај услов се пре свега односи на бивше супружнике и њихову децу и родитеље бивших супружника, јер ово сродство престаје разводом брака, те је зато постављен додатни услов да живе у заједничком домаћинству; с друге стране сродство брата и сестре никад не престаје, јер је крвно сродство па се овде мора применити циљно, а не језичко тумачење правне норме),* тим пре јер сестра по степену сродства ужива и право привилегованог сведока у смислу одредбе чл. 94. ст. 1. тач. 2. Законика о кривичном поступку. У судској пракси постоји више пресуда у којима је насилно дело између унука као учиниоца и деде као оштећеног квалификовано као насиље у породици (иако

33 У кривичном поступку који се води за кривична дела одређена овим законом, суд је дужан да у року од 24 часа одлучи о предлогу јавног тужиоца за одређивање мере забране прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и посећивања одређених места, мере забране напуштања боравишта и мере забране напуштања стана (члан 24. ЗСНП).

унук није децидирано обухваћен чл. 112. тач. 28. КЗ), а тако и пресуда у којима је брат осуђен за насиље у породици које је вршио над сестром. Уз то и животна логика, али и циљно тумачење правне норме недвосмислено указују на то да рођена сестра јесте члан породице, мада је пракса у Републици Србији по овом питању неуједначена, што доказује и ова одлука.

У предмету је остало неразјашњено да ли за гасни пиштољ постоји оружни лист и ако постоји, на чије име је издат.

Изречена казна је недопустиво блага, имајући у виду број жртава и чињеницу да је учинилац и раније, у дужем временском периоду, испољавао насиље према члановима породице и да су му изречене хитне мере заштите од насиља у породици које је прекршио.

Суд је благонаклоно ценио олакшавајуће околности, како чињеницу да учинилац за извршена дела до сада није осуђиван, тако и да се оштећени нису придружили кривичном гоњењу, те да је окривљени дело признао. У вези с тим указујемо на то да се у случајевима насиља у породици као отежавајућа околност мора ценити и изрицање хитних мера заштите од насиља у породици, без обзира што немају карактер кривичне осуде, јер је повод за њихово изрицање сигуран знак да је постојала непосредна опасност да ће учинилац извршити насиље у породици први пут, или поновити дело. Такође, имајући у виду специфичност овог кривичног дела, посебно када је извршено према родитељима од стране њихове деце, најчешће је и сведочење о делу ускраћено, па је непридруживање гоњењу околност која је могла бити очекивана, те је њено тумачење у корист окривљеног благонаклоно имајући у виду околности под којима је дело извршено.

Дакле, узимајући у обзир све околности случаја, те број оштећених лица, као и чињеницу да је чак и судски вештак предложио лечење у затвореним условима, казна затвора у трајању од седам месеци уз меру безбедности обавезног лечења алкохоличара, која не може трајати дуже од изречене казне затвора, није адекватна за остварење сврхе кажњавања, а упитна је и могућност излечења у тако кратком временском периоду.

СЛУЧАЈ 3

Модалитет извршења, обележја и правна квалификација кривичног дела

Основно јавно тужилаштво из Руме подигло је оптужницу против учиниоца због кривичног дела насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1, које је извршио према супрузи, кривичног дела насиље у породици из чл. 194. ст. 3. у вези ст. 1, које је извршио према ћерки, и кривичног дела недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ.[34]

Пресудом Основног суда у Руми учинилац Ј. М. проглашен је кривим за сва кривична дела из оптужнице.[35]

Према чињеничном опису кривичног дела из пресуде, учинилац је претњом да ће напасти на живот и тело угрозио спокојство и телесни интегритет своје супруге и своје малолетне ћерке – са којима живи у заједничком домаћинству, користећи притом и оружје. Он је 23. 11. 2018. у временском периоду од 1.00 до 18.00 часова у Брестачу, најпре дрвеном ногом стола ударио супругу више пута по глави и у пределу испод десног рамена, услед чега је задобила лаке телесне повреде у виду више крвних подлива по глави и мању нагњечну рану испод десног рамена. Затим је малолетну ћерку ухватио прстима шаке за врат и нанео јој лаку телесну повреду у виду мањег нагњечења на врату дужине до 1 cm. Све време физичког напада окривљени је оштећенима претио активирањем ручне бомбе модел М-75 коју је неовлашћено држао, на којој је уклоњен серијски број, а која спада у категорију „А“, чије држање по чл. 4. Закона о оружју и муницији није дозвољено грађанима. При томе је по оцени суда, учинилац био способан да схвати значај свог дела, док му је способност да управља својим поступцима била смањена, али не у битном степену, при чему је био свестан свога дела и хтео његово извршење, што значи да је био урачунљив и да је поступао са директним умишљајем.

Из судскомедицинског вештачења повреда оштећених суд је утврдио да је супруга учиниоца задобила лаке телесне повреде у виду више крвних подлива по глави, и мање негњечне ране испод рамена. Крвни подливи по глави, по налазу и мишљењу вештака, настали су замасима и ударима тупо-тврдим предметима у главу, тако да се замаси и удари дрвеном ногом стола по глави силом малог интензитета не могу искључити, као и да су повреде настале у више аката. Повреде које је имала малолетна ћерка учиниоца представљају лаке телесне повреде у виду нагњечења на врату дужине око 1 cm, која је могла настати тупо-тврдом механичком силом, при чему хватање прстима шаке за врат мањег интензитета, представља погодан начин за наношење овакве повреде и та повреда је настала у једном акту. Приликом прегледа супруге учиниоца, вештак судске медицине констатовао је постојање мањих чворића у потиљачном делу главе на поглавини, који су последица окоштавања костију и нису повреде.

Подаци о учиниоцу

Учинилац је завршио један разред основне школе, ради као радник на сезонским пословима, ожењен је и има четворо малолетне деце. Раније је осуђиван због кривичног дела крађе у покушају из чл. 203. ст. 1. КЗ, када му је изречена условна осуда у трајању од четири месеца са роком провере од једне године. После извршења кривичног дела одређен му је притвор 23. 11. 2018. Због анонимизованости података у пресуди, не може бити утврђен узраст учиниоца.

Учинилац живи у заједничком домаћинству са супругом и четворо малолетне деце. Најстарија ћерка рођена је 2002, а најмлађе дете има седам месеци. Због његове сумње у верност супруге, често је долазило до свађа између њих. Користи марихуану од осамнаесте године, углавном узима једном дневно, али није лечен од болести зависности од употребе опојних дрога.

Саслушан на главном претресу учинилац је, поред осталог, навео и да се свађао са супругом јер сумња да га вара са другим мушкарцем, његовим другом из детињства, а да њено неверство траје уназад 17 година, што јој је више пута пребацивао. Неколико дана пре критичног догађаја њега је супруга са децом напустила и отишла код свог оца, где је била 3–4 дана, са образложењем да је то учинила јер их он малтретира. Било му је криво што је одвела и најстарију ћерку коју је хтео да запосли у једној фирми. У домаћинству је држао ручну бомбу црне боје која је била у пластици црне боје и раније је говорио да ће се разнети том бомбом, када је видео да га супруга и ћерка не поштују и да га лажу.

Према наводима учиниоца, два дана пре критичног догађаја ћерка га је обавестила да је закаснила на аутобус па је кренуо на аутобуску станицу по њу, због тога што се дружи са лошим девојкама за које сматра да се проституишу, и тада ју је ошамарио. Критичног дана није вербално ни физички нападао ни малтретирао своју супругу и ћерку, нити им је претио бомбом. Само је замерио супрузи што не чува децу. Бомбу је иначе кући донео његов малолетни син отприлике пре месец дана, наводно је бомбу пронашао у једној шуми. Марихуану је користио и пре критичног догађаја 22. 11. 2018, а не искључује могућност да ју је конзумирао и 23. 11. 2018. Алкохол не користи јер кад попије постаје агресиван. Повреде које је имала његова ћерка могле су настати када ју је шаком ударио по лицу, а повреде које је наводно имала супруга могле су настати тако што се она сама ударала по глави.

Према налазу и мишљењу вештака специјалисте неуропсихијатрије учинилац има склоност ка узимању опојне дроге марихуане, али се код њега не испољава зависнички образац. Учинилац не болује ни од какве душевне болести или поремећаја, тако да није потребно изрицање мере безбедности обавезног лечења. У време критичног догађаја учинилац је био способан да схвати значај свог дела, док му је способност да управља својим поступцима била смањена

због конзумирања марихуане, али не у битном степену.

Подаци о жртви

О жртвама кривичних дела нема других података у пресуди осим да се ради о супрузи и најстаријој ћерки учиниоца (2002). Према изјави учиниоца и исказима жртава, односи у породици су били лоши, долазило је до свађа и расправа између учиниоца и оштећене супруге због љубоморе учиниоца и сумње да га је супруга преварила са његовим другом из детињства. Супруга учиниоца изјавила је да није заинтересована за кривично гоњење учиниоца, да не истиче имовинскоправни захтев, и предложила је суду да учинилац буде пуштен на слободу.

Ток кривичног поступка

У току доказног поступка суд је саслушао оштећене, пет сведока и вештака судскомедицинске струке; прочитани су извештај Дома здравља Пећинци, обавештење о насиљу у породици Центра за социјални рад Пећинци од 14. 12. 2018. године, потврда о уласку у стан и друге просторије, потврда о привремено одузетим предметима, образац Дома здравља Пећинци за евидентирање и документовање насиља у породици од 26. 11. 2018. године, налаз и мишљење вештака неуропсихијатра, налаз и мишљење вештака балистичке струке, и извод из КЕ за учиниоца. Учинилац је лишен слободе после подношења кривичне пријаве 23. 11. 2018. године, када му је одређен притвор.

Саслушана као сведокиња, оштећена супруга учиниоца изјавила је да ју је учинилац критичном приликом ухватио и чупао за косу, да је такође дошао у сукоб и са малолетном ћерком и ошамарио је због тога што није стигла на време кући и што се дружи са проблематичним другарицама. Истом приликом је претио да ће активирати бомбу и да ће се он убити, зато што га нико не слуша. Због сукоба са учиниоцем, отишла је код познаника полицајца и пријавила га, после чега су је саслушавали у Центру за социјални рад. Суд је прихватио исказ оштећене као веродостојан и на основу њеног исказа утврдио да је између ње и учиниоца долазило до свађа и препирки, да јој је учинилац више пута „пребацивао" да га је наводно преварила са неким другим, да ју је чупао за косу, тукао, и да је критичном приликом тукао и њихову малолетну ћерку. Такође, прихваћен је и исказ ове сведокиње о томе да је учинилац говорио како ће активирати бомбу и да ће се убити. Суд није прихватио исказ сведокиње када наводи да је супруг критичном приликом није тукао никаквим дрвеним предметом и да није имао код себе ручну бомбу. Овај део исказа сведокиње је, по оцени суда, неуверљив и очигледно срачунат на умањење одговорности учиниоца, и у супротности је са исказом сведокиње – ћерке учиниоца.

Малолетна ћерка учиниоца посведочила је да повремено долази до препирке и свађе са оцем, да је отац грди ако закасни из школе, да је критичном приликом ухватио руком за врат и да јој је ударио шамар, да мисли да је мајка имала

повреде по глави и да јој је тада мајка рекла да ју је отац ударио ногом стола. Према њеном исказу, критичном приликом, отац је у руци држао ручну бомбу, а из његовог понашања могла је да закључи да ће доћи до експлозије, уплашила се за себе и за оца, па је њена мајка цео случај пријавила полицији.

Из исказа сведока Р. М., полицијског службеника у ПС Пећинци, утврђено је да је супруга учиниоца 23. 11. 2018. пријавила да је учинилац према њој и малолетној ћерки применио насиље, па је поводом тог случаја отишао у кућу учиниоца и иза куће на једном мопеду покривеном цирадом и неком јакном нашао једну ручну бомбу црне боје модел М-75, која је од учиниоца тада привремено одузета.

Сведокиња И. И. посведочила је да је оштећена супруга учиниоца 23. 11. 2018. дошла код ње да би њеном оцу, полицајцу И. С. пријавила свог мужа, који је наводно тукао њу и њихову малолетну ћерку. Сведокиња јој је дала телефон да позове њеног оца и чула је како је оштећена тражила да дође патрола с обзиром да ју је муж истукао.

Сведок И. С. изјавио је да критичног дана није био у служби, али да га је оштећена позвала телефоном његове ћерке и обавестила га да ју је супруг истукао и да је том приликом код себе имао бомбу.

Из исказа сведока Ш. Р. суд је утврдио да је 23. 11. 2018. оштећена дошла у Центар за социјални рад у Пећинцима и затражила помоћ. Том приликом је изјавила да је њу и њену ћерку супруг малтретирао и да је потребно да се смести у „сигурну кућу“.

Сведокиња Г. Д. је посведочила да је у новембру и децембру 2018. била ангажована у невладиној организацији „Праксис“ Београд, као сарадница у настави у раду са ромском децом и да је 23. 11. 2018. имала заказану посету домаћинству ученице мал. оштећене Ј. К., али да ју је истог дана звала супруга учиниоца и рекла да не долази у кућу у обилазак, јер је њен супруг ударио и њу и ћерку и да су обе ишле код лекара ради указивања помоћи, као и да је у домаћинству пронађена бомба.

Из прочитаног налаза и мишљења вештака балистичара, суд је утврдио да је ручна бомба модел М-75 исправна бомба, али да на ручици упаљача нема серијског броја који је избрисан, да се ради о минско-експлозивном средству које спаде у категорију „А“ по чл. 4. Закона о оружју и муницији, те да се предметна бомба не може набављати, држати и носити од стране физичких лица, јер је намењена искључиво за војну употребу.

Ценећи одбрану учиниоца, суд није као истинит прихватио део његове одбране да критичном приликом није физички напао супругу, да између њих није дошло ни до каквог сукоба, да је супрузи само замерио што је дозволила да њихов син донесе бомбу у кућу, да није напао ни своју ћерку и да није угрожавао њихову сигурност претећи да ће да активира ручну бомбу, и да супругу није тукао по глави ногом стола. По оцени суда, овај део одбране је у супротности са осталим изведеним доказима, неуверљив је, нелогичан и очигледно срачунат на избегавање одговорности учиниоца. Бранилац учиниоца по службеној дужности је у завршној речи изјавио да сматра да проведеним доказним поступком није утврђено да је учинилац извршио кривична дела која му се стављају на терет, па је предложио суду да учиниоца ослободи од оптужбе, а уколико суд нађе да у радњама учиниоца има елемената кривичног дела насиља у породици, сматра да је то дело учињено на много лакши начин него што је наведено у оптужници, па је предложио да суд окривљеном изрекне благу кривичну санкцију.

Поступак је био ефикасан: од извршења кривичног дела до доношења пресуде прошло је четири месеца и 25 дана.

Кривична санкција, олакшавајуће и отежавајуће околности

Суд је за кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ у односу на оштећену супругу учиниоца, утврдио казну затвора у трајању од четири месеца, за кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 3. у вези ст. 2. и 1. КЗ казну затвора у трајању од једне године, за кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ казну затвора у трајању од једне године и новчану казну у износу од 80.000 динара, а затим је учиниоцу за наведена кривична дела изречена јединствена казна затвора у трајању од две године и два месеца и новчана казна у износу од 80.000 динара. Поред казне, учиниоцу је изречена и мера безбедности одузимање предмета којим је извршено кривично дело. Као олакшавајућу околност приликом одмеравања казне суд је ценио да се оштећена супруга није придружила кривичном гоњењу нити је истакла имовинскоправни захтев, а као отежавајућу околност да је учинилац био осуђиван.

КОМЕНТАР

Доказивање насиља у овом предмету олакшано је бројним доказима које су обезбедиле службе којима се жртва насиља обратила. Посебно су значајни извештај Дома здравља којим су евидентиране и документоване повреде и обавештење Центра за социјални рад о пријављеном насиљу. Била је адекватна и реакција полиције која је пронашла и одузела оружје. Такође, значајно је и што је учиниоцу одређен притвор јер је тиме спречено извршење новог насиља.

Нема података о томе да ли је жртва раније пријављивала насиље, нити да ли је поводом актуелног случаја насиља, у складу са Законом о спречавању насиља у породици, група за координацију и сарадњу припремила индивидуални план заштите и подршке за жртве насиља – супругу и малолетну ћерку учиниоца, посебно имајући у виду да се посредно може сазнати да се ради о вишечланој породици са четворо малолетне деце од којих је најмлађе беба од седам месеци. Такође нема података о томе да ли је ЦСР затражио информације од школе коју похађа малолетна ћерка учиниоца о њеном понашању и школским постигнућима, те сарадњи и односу оба родитеља према детету, што би било кључно за додатне увиде у динамику породичних односа и родитељске капацитете учиниоца и оштећене. Међутим, очигледно је да је супруга у поступку пред судом штитила учиниоца, негирајући да је учинилац имао код себе бомбу, што је индикатор да надлежне службе, пре свега Центар за социјални рад, нису предузеле кораке да жртву охрабре и подрже. Ово је посебно забрињавајуће имајући у виду наводе о љубомори и сумњи учиниоца у верност супруге, због чега је често долазило до свађа између њих јер ју је оптуживао да га вара са његовим другом из детињства уназад 17 година. Уз то, за контекст насиља у породици и партнерском односу индикативно је то да је оштећена са децом напустила учиниоца неколико дана пре критичног догађаја са образложењем да их малтретира, да је учинилац раније претио да ће се разнети бомбом *„зато што га супруга и ћерка не поштују и лажу“*, те да је учинилац пребацивао одговорност за родитељство на супругу замерајући јој да не чува децу, при чему је сам био склон конзумирању опојне дроге марихуане, према налазу и мишљењу вештака. Сви ови индикатори могу указивати на повећан ризик од понављања и ескалације насиља у породици.

Имајући у виду да је учинилац извршио два кривична дела насиља у породици, од којих је једно извршено према малолетном лицу, као и чињеницу да је кривично дело извршено коришћењем оружја чије држање није дозвољено, изречена казна је недопустиво блага.

Наиме, за кривично дело учињено према супрузи запрећена је казна затвора од шест месеци до пет година, а суд је утврдио казну затвора у трајању од четири месеца. За кривично дело учињено према малолетној ћерки запрећена казна је од две до десет година, док је суд за ово дело утврдио казну од једне

године затвора. Тиме је суд у оба ова случаја утврдио казне испод законског минимума, дакле ублажио је казне. Међутим, за ублажавање казне у смислу чл. 56. ст. 1. тач. 3. неопходно је да постоје *нарочито олакшавајуће околности* које указују на то да се и са ублаженом казном може постићи сврха кажњавања. Дакле, може се оправдано поставити питање које је то нарочито олакшавајуће околности суд ценио, имајући у виду да се према расположивим подацима као олакшавајућа околност наводи само да се оштећена супруга није придружила кривичном гоњењу, нити је истакла имовинскоправни захтев, која сама по себи није таква да би могла бити оцењена као нарочито олакшавајућа, посебно у односу на два учињена кривична дела насиље у породици, од којих једно према малолетном лицу. Уједно, да су током поступка од стране ГКС анализиране и евентуалне раније пријаве за насиље у породици, то би свакако била добра потпора у овој кривичноправној ствари која би допринела одмеравању строже казне, односно непримењивању ублажавања казне.

С друге стране, иако можемо дискутовати и о утврђеној казни за кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ, за које је запрећена казна од једне до осам година затвора, а за које је суд утврдио казну од једне године, дакле на граници законског минимума – можемо приметити да она није утврђена испод законског минимума, односно да није ублажена као за претходна два кривична дела насиље у породици. Ово отвара простор за ширу дискусију на тему којим принципима се руководе, те које дилеме и ставове имају представници правосудних органа, односно како оцењују друштвену опасност одређених група кривичних дела, те да ли је благонаклон став превасходно повезан са кривичним делима против брака и породице. Поставља се питање шта је разлог томе, јер је евидентно да се не примењују исти аршини и да је присутна блага казнена политика за ова кривична дела

СЛУЧАЈ 4

Модалитет извршења, обележја и правна квалификација кривичног дела

Основно јавно тужилаштво у Сомбору оптужило је учиниоца због кривичног дела насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ и кривичног дела недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. КЗ.[36]

Основни суд у Сомбору је 12. 9. 2017. донео пресуду којом је учиниоца прогласио кривим за кривична дела за која је оптужен. У пресуди је у оквиру чињеничног описа кривичног дела, наведено да је учинилац 25. 7. 2017. око 9 часова, претњом да ће напасти на живот и тело угрожавао спокојство и телесни интегритет чланова своје породице, супруге и сина, на тај начин што је из куће узео једну ручну бомбу М-75, па држећи бомбу у руци изашао у двориште, дошао до оштећених и том приликом им претио: *„Хоћете сад обоје да вас побијем, ти ћеш мене да гураш, има да вас све побијем, нећете ви мене у мојој кући узнемиравати, да вас видим какви сте...“* – и док је то говорио из бомбе је извукао метални осигурач. Овим радњама учинилац је извршио кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ. Осим тога, учинилац је у временском периоду од тачно неутврђеног дана до 25. 7. 2017. у просторијама куће држао ватрено оружје и муницију за ватрено оружје, чије држање није дозвољено грађанима, и то: једну аутоматску пушку М-70 АБ 2, калибра 7,62 mm, са четири оквира и борбеним ножем и 60 бојевих метака калибра 7,62 mm за аутоматску пушку, и неовлашћено држао минско експлозивно средство чије држање није дозвољено грађанима – једну ручну бомбу М-75. На тај начин учинилац је извршио кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. КЗ. Наведено оружје и муницију одузели су од учиниоца полицијски службеници приликом интервенције и претреса у кући 25. 7. 2017.

Подаци о учиниоцу

Због анонимизованости података, као и због тога што пресуда не садржи образложење, доступни су само неки подаци о учиниоцу: завршио је средњу школу, незапослен, ожењен, отац двоје пунолетне деце и није осуђиван.

По оцени суда, урачунљивост учиниоца приликом извршења кривичног дела насиље у породици била је битно смањена услед привремене психичке поремећености као последице алкохолисаности тешког степена, али је у погледу кривице био свестан свога дела и хтео је његово извршење, значи поступао је са директним умишљајем. Приликом извршења кривичног дела недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. КЗ учинилац је био способан да схвати значај свога дела и управља својим поступцима, што значи да је био урачунљив и поступао је са директним умишљајем јер је био свестан да је његово дело забрањено, али је

хтео његово извршење.

Подаци о жртви

О жртвама нема података, осим да се ради о супрузи и сину учиниоца. Нема ни података о односу учиниоца и жртве пре извршења кривичног дела и ранијем постојању насиља. У диспозитиву пресуде констатовано је да је извршењу кривичног дела насиље у породици претходила расправа између учиниоца и његовог сина. Оштећени нису поставили имовинскоправни захтев у кривичном поступку.

Ток кривичног поступка

Пресуда је донета без образложења, на основу чл. 429. ЗКП, тако да се не може пратити ток поступка. Поступак је био изузетно ефикасан: од извршења кривичног дела до доношења пресуде протекло је месец и 13 дана.

Кривична санкција, олакшавајуће и отежавајуће околности

Суд је најпре утврдио појединачне казне за извршена кривична дела, и то: за кривично дело насиље у породици казну затвора у трајању од шест месеци, за кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. КЗ казну затвора у трајању од девет месеци и новчану казну у износу од 50.000 динара, а затим изрекао јединствену казну затвора у трајању од једне године и два месеца и новчану казну у износу од 50.000 динара. Поред казне, учиниоцу је суд изрекао и две мере безбедности: меру безбедности обавезног лечења алкохоличара у специјалној установи и меру безбедности одузимање оружја и муниције.

КОМЕНТАР

У овом предмету постоји идеални стицај кривичних дела насиље у породици јер је једном радњом учинилац извршио насиље и према супрузи и према сину. Иако је према КЗ идеални облик стицаја кривичних дела, што је став и теорије и праксе, суд је осудио учиниоца само за једно кривично дело насиље у породици и то на казну затвора у трајању од шест месеци.[37] Овакав став суда у супротности је и са одлукама које су анализиране у овом истраживању, што такође указује на неуједначеност судске праксе и по овом питању.

С друге стране, очигледно је да суд није у пуној мери сагледао друштвену опасност кривичног дела насиље у породици које је извршено злоупотребом ватреног оружја. То важи и када је реч о кривичном делу недозвољено држање оружја и муниције за које је изречена казна нешто већа од законског минимума, иако је учинилац поседовао читав арсенал ватреног оружја које уопште не

37 Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2020, стр. 229.

може бити у поседу физичких лица.

Овај случај такође указује и на то да суд није у довољној мери узео у обзир наводе члана 54. ст. 1. Кривичног законика у којем се децидирано предвиђа да ће суд учиниоцу кривичног дела одмерити казну у границама које су законом прописане за то дело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде строжа или блажа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривице, побуде из којих је дело учињено, степен угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дело учињено, ранији живот учиниоца, његове личне прилике, његово држање после учињеног кривичног дела а нарочито његов однос према жртви кривичног дела, као и друге околности које се односе на личност учиниоца.

То што су практично два кривична дела насиље у породици погрешно квалификована као једно, за које је суд одмерио казну на граници доњег минимума, делом је и допринос јавног тужиоца. Јавни тужилац је имао могућност да на састанку ГКС размотри овај случај и утврди све чињенице, пре свега оне које се односе на ранији живот учиниоца у смислу ранијих пријава за исто кривично дело и исход тих поступака, да утврди односе у овој породици налагањем Центру за социјални рад да спроведе опсервацију породице и утврди динамику породичних односа, те наведене чињенице изложи у завршној речи и тиме битно допринесе да казна затвора буде одмерена у дужем трајању.

СЛУЧАЈ 5

Модалитет извршења, обележја и правна квалификација кривичног дела

Основно јавно тужилаштво у Сомбору оптужним предлогом оптужило је учиниоца да је извршио кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ и кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ у вези чл. 60 КЗ.[38]

Основни суд у Сомбору је 31. 1. 2019. донео првостепену пресуду,[39] али је она била укинута решењем Апелационог суда Нови Сад.[40] У поновљеном поступку првостепени суд је донео пресуду којом је учинилац проглашен кривим за два кривична дела извршена у реалном стицају за која је оптужен.[41]

Кривично дело насиље у породици, како се наводи у пресуди, учинилац је извршио 7. 5. 2018. око 12.30 часова, у породичној кући, тако што је у дневној соби у којој се налазила његова супруга у руку ставио дефанзивну ручну бомбу зелене боје – кашикару – модел 50-PZ, и рекао супрузи: „*Изађи напоље ако нећеш да летиш*!“, због чега је оштећена одмах напустила кућу. На овај начин учинилац је применом насиља и претњом да ће напасти на живот и тело угрозио сигурност члана своје породице – супруге. Кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ у вези чл. 60. КЗ учинилац је извршио на тај начин што је бомбу неовлашћено држао у својој кући противно одредбама чл. 2, 7. и 8. Закона о оружју и муницији, а ради се о оружју чије држање није дозвољено грађанима.

Подаци о учиниоцу

Учинилац је завршио основну школу, без занимања је, ради као пољопривредник и месечно заради на сезонским пословима око 12.000 динара, од имовине поседује кућу, ожењен је (у образложењу пресуде наведено је да је у ванбрачној заједници), отац двоје малолетне и једног пунолетног детета, осуђиван пресудом Општинског суда Апатин због кривичног дела неовлашћена употреба туђе фирме на казну затвора у трајању од пет месеци условно на две године и пресудом Окружног суда Сомбор због кривичног дела разбојништво на казну затвора у трајању од две године и три месеца.

Саслушан у току кривичног поступка учинилац је изјавио да је 6. 5. 2018. у својој породичној кући прослављао Крсну славу Ђурђевдан заједно са супругом са којом је 14 година у ванбрачној заједници. Навео је да је тога дана доста пио, као и његова супруга, што му је било веома чудно јер је била изричито против тога да се пије. Била је пијана „као звер“. Алкохол је пио скоро до јутарњих часова и идућег дана 7. 5. 2018. наставио је да конзумира алкохол. Негде око 9 часова ујутру његов син је носио нека озвучења да врати власнику, а он се обратио супрузи због тога што је претходног дана пила и изразио је своје незадовољство и питао је: „*Откуд ти идеја да се ождереш*?“ Она му је одговорила: „*Ако можеш ти да пијеш, што не бих могла и ја*?“ Такође јој је рекао да није морала све чаше

поразбијати, тако да сада немају дати деци из чега да пију. Након тога се она окренула и изашла напоље, да није спомињала ништа, нити да је он знао да је она отишла да зове полицију. Потом је убрзо дошла са полицијом, а они су га питали где је бомба. Он се, како наводи, зачудио јер није знао о чему то причају. Иначе, пре 10 година имао је код себе омотницу од бомбе и то је користио за пепељару, кафу и слично. То се могло лако набавити у време рата, те је једном приликом ту омотницу од бомбе окачио о плафон. Супрузи је док су седели и пили кафу, показао на плафон и рекао: *„Ако ме икада оставиш, то је моја судбина.“* Према наводима учиниоца, никакве претње није изрекао на њен рачун. У домаћинству живе и њихово двоје заједничке деце, а доскора је са њима живела и ћерка оштећене из претходног брака која сад живи у Врднику код своје бабе. Све време заједничког живота никада није повредио своју супругу, нити децу, нити њену ћерку. Нити је било када претио. Није му познато зашто га је супруга пријавила. Не разуме њене мотиве. Бомбу не поседује, а та омотница коју спомиње нестала је још пре 10 година и не зна где се сада налази.

На главном претресу учинилац је делимично променио исказ утолико што је изјавио да је имао једну бомбу коју је донео са ратишта пре 20 година, али због протека времена не зна где се та бомба налази и да ли је то та бомба која је пронађена у кући. У вези са податком да је бомба пронађена на крају куће навео је да *„не зна шта је бомба ту тражила“*, и да би и он *„волео да зна“*, а да је бомба коју је донео са ратишта била зелене боје, ваљда кашикара. Тврди да је у ранијем периоду имао два покушаја самоубиства, тако што се секао жилетом. Оба пута је био у болници. Било је прилика и раније да је полиција долазила у кућу због свађа, лупања ствари у кући, али то је било због његовог сина из првог брака. Остао је при раније датом исказу да ни у једном тренутку није имао ручну бомбу у руци и да није ни могао да каже супрузи да изађе напоље ако неће да одлети у ваздух јер нису били унутра него напољу. Неспоразуми између њега и супруге настају само у вези финансија. Приликом таквих неспоразума супруга говори да ће се покупити и отићи заједно са децом. Тврди да никада не би ништа нажао учинио својој жени и породици, јер није такав човек, те да је, ако је полиција раније и долазила или Центар предузимао радње, то је увек било у вези са његовим сином. Иначе, недељу дана пре критичног догађаја он и супруга су се свађали, а то је било због њеног неверства јер је имала љубавника и надала се да ће се можда удати за њега. За време док се налазио у притвору, она се нашла са њим и тада је он њој рекао да је она стара и да му више не треба, тако да је сада веза раскинута. Супруга је изјавила да жели са њим да живи, иако је много пута била незадовољна због материјалне оскудице, али он никада није био насилан према њој. Центар за социјални рад је дао извештај који је нереалан, никада му нису помогли када је то било потребно, а сада га оптужују за нешто што није учинио.

У извештају психолога Центра за социјални рад од 23. 5. 2018. наведено је да је

учинилац неколико пута покушавао да изврши самоубиство вешањем, утопљавањем и сечом вена.

Према налазу и мишљењу вештака судског психијатра, учинилац се у време извршења кривичног дела налазио у тешком степену алкохолног пијанства, при чему не болује од привремене или трајне душевне болести, заосталог душевног развоја или другог тежег душевног поремећаја. Осим тога, код њега нису евидентирани знаци зависности од употребе алкохолних пића или опојних дрога. У налазу се даље објашњава да у стању алкохолног пијанства у можданом систему настаје конфузија, и постоје значајнији поремећаји свести у смислу дезоријентације, посебно у времену и простору и према другим личностима. Свест у овој фази пијанства није праволинијски поремећена, већ се она колеба, на шта утичу и стимулуси из околине, посебно они афективног порекла. Мишљење и интелектуалне операције су нарушени, поремећени су схватање, расуђивање и критичност, а и пажња је значајно ослабљена. Способност учиниоца да схвати значај и суштину кривичног дела које је извршио и да управља својим поступцима била је битно смањена, што је последица тешког степена алкохолног пијанства, које са судскопсихијатријског аспекта спада у привремене психичке поремећености.

У погледу урачунљивости учиниоца, на основу судскопсихијатријског вештачења, суд је утврдио да је учинилац извршио кривично дело у стању битно смањене урачунљивости, јер је услед алкохолисаности тешког степена његова способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била битно смањена. Учинилац је био свестан да прети својој ванбрачној супрузи као члану своје породице, да је та претња усмерена на живот и тело и да претњу предузима држећи бомбу у руци, оружје које је погодно да тело тешко повреди и здравље тешко наруши. Без обзира на то што је довео у опасност и свој живот, његов умишљај је био усмерен на породични дом, као и на све оне који би га у активирању бомбе евентуално спречили. По оцени суда, учинилац је био свестан какве ће последице његова претња изазвати код оштећене, па је и хтео да изазове страх и узнемиреност, свестан забрањености своје радње. Учинилац је такође био свестан и да у кући држи бомбу, чије је држање забрањено грађанима, али то је и хтео, свестан забрањености радње.

Подаци о жртви

Жртва кривичног дела је ванбрачна супруга учиниоца. О њој нема других података у пресуди, осим да је са учиниоцем била у ванбрачној заједници 14 година, да су живели у истом породичном домаћинству са четворо деце и то двоје малолетне заједничке деце, сином из претходног брака учиниоца и ћерком оштећене, која се касније одселила. О међусобним односима учиниоца и оштећене може се закључити на основу извештаја психолога Центра за социјални рад у којем је наведено да конфликти постоје од заснивања заједнице, да је породица годинама дисфункционална, оптерећена слабим материјалним стањем и болешћу чланова породице. Даље је у извештају наведено да учинилац претерано конзумира алкохол и да у алкохолисаном стању не може да контролише своје понашање. Годинама већ у породици се периодично дешавају конфликти између супружника, вређање, претње, уништавање покућства и сл. Оштећена тада напушта супругу и одлази у домаћинство мајке, али се после извесног времена поново враћа. Конфликти нису били пријављивани нити процесуирани због страха и неактивности оштећене. Приликом разговора са оштећеном, психолог ЦСР је утврдио да оштећена испољава страх да ће учинилац, када изађе из затвора, остварити своје претње и да ће је физички напасти. Због тога је изјавила: „*Мени је најбоље да бежим, убиће ме када изађе из затвора, он неће да узима лекове, често пије алкохол*.“ Према изјави оштећене, деца се такође плаше учиниоца, млађа ћерка показује слабе резултате у школи, а има и хормонску болест због чега иде на терапију и прима хормоне раста. Закључак психолога је да постоји висок ризик од настављања насилног понашања учиниоца према члановима породице.

Ток кривичног поступка

У доказном поступку саслушан је учинилац, испитани су оштећена и син учиниоца као сведоци, прочитани су записник о балистичком вештачењу, записник о претресању стана и других просторија, записник о утврђивању присуства алкохола у организму учиниоца, процена ризика Центра за социјални рад, извод из КЕ за учиниоца, судскопсихијатријски налаз и мишљење и извештај психолога Центра за социјални, рад и извршен је увид у фотодокументацију.

Супруга, саслушана као сведокиња, поред осталог је навела да су 6. 5. 2018. прослављали Славу. Други дан 7. 5. 2018. седели су за столом када јој је учинилац, држећи „нешто зелено у руци“, рекао да изађе напоље: „*Изађи напоље ако нећеш да летиш*!“ Уплашила се за њега јер је неколико пута покушавао да се убије и одмах је истрчала напоље. Она је увек била поред њега да га спасава. Када је изашла на улицу, дошла је и њена ћерка и оштећена је пред њом запомагала: „*Јој, таја хоће опет да се убије*!“ Суд је ценио исказ оштећене и прихватио га као тачан у делу у којем описује своју реакцију на понашање учиниоца, као и његове речи које је изрекао.

У односу на навод оштећене да је учинилац имао „*нешто зелено у руци*“, суд је нашао да је оштећена тиме што није изричито рекла да је то била ручна бомба, желела да умањи кривичну одговорност окривљеног. Наиме, из извештаја Центра за социјални рад произлази да се оштећена више пута селила из породичног дома у кућу своје мајке због насиља у породици, међутим убрзо се враћала, и да конфликти нису били пријављивани, нити процесуирани, због страха. У конкретном случају од извршења радње до саслушања оштећене на главном претресу (јер се раније служила законским правом да не сведочи) протекло је дуже време, заједница живота је настављена, тако да је и у овом случају, по оцени суда, оштећена поступила као и у ранијим приликама – дала је исказ усмерен на постизање бољег положаја учиниоца у кривичном поступку. Речи које је упутила својој ћерки одмах након што је изашла из куће јасно упућују на то да је она у то време била сигурна и уверена да је учинилац држао бомбу у руци, због чега је одмах истог дана извршен претрес куће од стране полиције.

Син учиниоца, саслушан као сведок, посведочио је да је критичном приликом, после Славе, ишао да врати озвучење када га је мађеха позвала и рекла да дође кући јер је отац извадио бомбу и да прети бомбом. Одмах је дошао кући, али отац је већ спавао. Пробудио га је и питао где је бомба, а он није хтео ништа да каже.

Из извештаја о форензичком прегледу лица места и приложених фотографија утврђено је да је ручна бомба зелене боје коју је учинилац држао у руци приликом извршења кривичног дела, пронађена у дворишту породичне куће у задњем делу уз зид 9. 5. 2018.

Према налазу вештака за оружје и балистику, пронађена ручна бомба M-50-PZ-RZK-8606-P је одбрамбено распрскавајуће оружје, ремонтовано у Ремонтном заводу Крушевац 1986, а употребљава се за борбу против непријатеља на отвореним и затвореним просторима и рововима, саобраћајницама, склоништима, насељеним местима и шуми. Руковање је једноставно, после активирања у интервалу који износи 4,5–5 секунди долази до детонације. Бомба није дозвољена, не смеју да је поседују грађани, она је технички исправна и употребљива.

На основу изведених доказа, суд је утврдио да је учинилац извршио два кривична дела у реалном стицају у време и на начин како је наведено у оптужном акту. Наводи одбране учиниоца да није држао бомбу у рукама, да није рекао оштећеној да изађе и да не зна где се бомба налази, нису прихваћени јер су у супротности са осталим изведеним доказима.

Кривични поступак није био ефикасан, посебно имајући у виду да на пресуду није уложена жалба. Од извршења кривичног дела до доношења пресуде прошло је годину дана, два месеца и четири дана.

Кривична санкција, олакшавајуће и отежавајуће околности

Приликом одмеравања казне учиниоцу, суд је најпре утврдио казне за свако кривично дело: за кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ, казну затвора у трајању од 10 месеци, а за кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет експлозивних материја из чл. 348. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ у вези чл. 60 КЗ, казну затвора у трајању од једне године и два месеца и новчану казну у износу од 20.000,00 динара, а затим јединствену казну – условну казну затвора у трајању од једне године и 10 месеци, са роком провере од пет година. Поред условне осуде, учиниоцу је изречена и новчана казна у износу од 20.000 динара и мера безбедности одузимање предмета који је употребљен за извршење кривичног дела – ручне бомбе зелене боје кашикаре, модел 50-PZ, серијског броја 8605.

Приликом одмеравања врсте и висине казне учиниоцу, као олакшавајуће околности суд је навео да је отац двоје малолетне деце, ожењен, незапослен, прималац социјалне помоћи. Као отежавајуће околности, наведене су: ранија осуђиваност, тежина учињених кривичних дела и последице. С обзиром на то да је оштећена навела да се сада не боји учиниоца и да нема никакве опасности, као и да је од последње осуде прошло 10 година, суд сматра да се условном осудом може постићи сврха кажњавања. Као споредна казна изречена је новчана казна, чији је износ одређен с обзиром на околност да учинилац издржава породицу и да је прималац социјалне помоћи.

КОМЕНТАР

Овај случај је илустративни пример неделотворног рада институција система на плану спречавања насиља и пружања помоћи члановима породице. Насиље којем су изложени чланови породице било је познато Центру за социјални рад, који у свом извештају за потребе вођења кривичног поступка детаљно описује стање у породици: да насиље траје од заснивања заједнице (14 година), да у случајевима акутних „конфликата“ жртва напушта супруга и одлази у домаћинство мајке, али да се после извесног времена поново враћа, што упућује на закључак да се ради о цикличној динамици насиља у партнерском односу које ЦСР не препознаје већ користи израз „конфликти“. Према наводима из извештаја ЦСР, насиље (вређање, претње, уништавање покућства) није пријављивано нити процесуирано због страха и неактивности оштећене, као и због тога што супруга испољава страх да ће учинилац, када изађе из затвора, остварити своје претње и да ће је физички напасти. Такав приступ у извештавању јасно показује да ЦСР одговорност за нереаговање институција и за заустављање насиља пребацује на жртву, иако је по службеној дужности био у обавези да пријави насиље и пружи подршку жртви за излазак из ситуације насиља, тим пре што је као орган старатељства дужан

да заштити најбољи интерес малолетне деце која су такође изложена насиљу у породици и за коју је психолог ЦСР утврдио да се плаше учиниоца, да млађа ћерка показује слабе резултате у школи те да има и хормонску болест због чега иде на терапију и прима хормоне раста. Индикативно је и то што се ради о породици која има мултипликоване проблеме (породица годинама дисфункционална, оптерећена слабим материјалним стањем и болешћу чланова породице), што је све познато ЦСР и што захтева додатне напоре стручњака како би се жртва оснажила да изађе из ситуације насиља. Без обзира на сва ова сазнања и закључак психолога током кривичног поступка да постоји висок ризик од настављања насилног понашања учиниоца према члановима породице, ЦСР је пропустио да предузме мере за заштиту жртава насиља у породици, укључујући и малолетну децу, да подржи оштећену у подизању њених родитељских капацитета и да дугорочно осигура безбедност ње и њене деце. Уз то, ЦСР није предузео никакве мере према учиниоцу у смислу надзора над вршењем родитељског права и заустављања његовог насилног понашања према партнерки и њиховој деци.

Требало би такође приметити да помоћ и подршка нису пружене ни учиниоцу, који је неколико пута покушавао да изврши самоубиство вешањем, утопљавањем, сечом вена, а како наводи био је и на ратишту што је за последицу могло да има посттрауматски синдром који се могао огледати и кроз суицидне идеје окривљеног. С друге стране, оцена ЦСР да „постоји висок ризик од настављања насилног понашања учиниоца према члановима породице“ није утицала на суд да изрекне реалну казну затвора, већ се определио за условну осуду, ослањајући се на исказ оштећене „да се сада не боји учиниоца и да нема никакве опасности“, иако је сасвим јасно да оштећена живи у перманентном страху од учиниоца. Оваква одлука суда није у складу ни са ранијим животом учиниоца који је већ осуђиван за кривично дело са елементима насиља (разбојништво), када је добио ефективну казну затвора у трајању од две године и три месеца, па је чак и правно, а и животно неутемељено очекивати да се условном осудом може утицати на окривљеног да убудуће не врши кривична дела. Када је реч о одмеравању казне, то што је суд као олакшавајућу околност узео у обзир да је окривљени отац двоје малолетне деце, иако је био насилан у њиховом присуству и није адекватно бринуо о њима, потпуно је неутемељено.

Али уколико се суд већ определио за изрицање условне осуде, у конкретном случају било је места да иста буде под заштитним надзором у смислу одредбе чл. 71. у вези чл. 73. ст. 1. тач. 7. Кривичног законика, односно да окривљеном буде наложено да се уздржава од употребе алкохолних пића, под претњом да уколико не испуњава обавезе које су му одређене, тј. не уздржава се од употребе алкохолних пића у оквиру времена проверавања – према њему може бити опозвана условна осуда у смислу чл. 71. ст. 4. Кривичног законика. На овај начин били би створени услови за отклањање једног од ризика да се

насиље у породици евентуално понови, и тиме бар донекле олакша положај оштећене. Међутим, како се ради о учиниоцу који је зависник од алкохола и који се према налазу и мишљењу вештака судског психијатра у време извршења кривичног дела налазио у тешком степену алкохолног пијанства, које са судскопсихијатријског аспекта спада у привремене психичке поремећености – било би још целисходније да се било на захтев јавног тужиоца, било по налогу суда, вештак изјасни на околност да ли предлаже изрицање мере безбедности обавезно лечење алкохоличара у смислу чл. 84. Кривичног законика, у ком случају би суд окривљеном могао да изрекне ову меру, чиме би било обезбеђено лечење учиниоца.

СЛУЧАЈ 6

Модалитет извршења, обележја и правна квалификација кривичног дела

Основни јавни тужилац у Сомбору поднео је оптужни предлог против учиниоца због кривичног дела насиље у породици из чл. 194. ст. 1. КЗ и чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ.[42]

Основни суд у Сомбору донео је 27. 3. 2018. пресуду којом је учиниоца прогласио кривим за једно продужено кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ у вези чл. 61. КЗ.[43] За разлику од оптужног акта, суд је утврдио да је учинилац извршио једно продужено кривично дело насиље у породици, с обзиром на то да постоји временска повезаност између кривичних дела извршених од стране истог учиниоца, коришћењем исте ситуације, према истој оштећеној и уз постојање јединственог умишљаја учиниоца.

У пресуди се наводи да је учинилац 8. 10. 2017. у угоститељском објекту „Н.“, применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским и безобзирним понашањем угрозио спокојство, телесни интегритет и душевно стање своје ванбрачне супруге тако што јој се обратио речима: „*Убићу вас, затворићу кафану, ја сам овде главни, г...а једна усташка, ј... вам матер несреће једне*“, а затим је физички напао оштећену тако што јој је пришао и отвореном шаком задао најпре ударац у главу у пределу лица, а потом ногом задао ударац у пределу стомака. Следећом приликом, 16. 12. 2017. око 22.00 часова, у стању битно смањене урачунљивости, јер је услед алкохолисаности тешког степена његова способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била битно смањена, свестан свог дела и желећи његово извршење, применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским и безобзирним понашањем угрозио спокојство, телесни интегритет и душевно стање своје ванбрачне супруге, тако што је започео свађу са оштећеном и упутио јој речи увреде „*да је олош и курветина*“ и речи претње „*да ће је истерати на улицу, убити, послати неке људе да је убију*“, дошао је до ње и рукама почео да јој задаје ударце у пределу тела и главе, па кад му је оштећена одговорила да га се више не боји, окривљени је узео пластичну тврду круту цев од усисивача дужине око 50 cm пречника око 5 cm и наставио да је удара по телу, а затим је испод кревета дневне собе узео ваздушну пушку марке норконија, тип B-36 калибра 4,5 mm и пушку уперио у правцу тела оштећене, и том приликом изговорио: „*Не могу те убити са њом, али те могу осакатити*“, а потом ју је руком стиснуо за врат и довукао до кухињских елемената, где је са радног стола покушао да узме нож, уз претње „*да ће је преклати*“, али је оштећена успела да се отргне и побегне од куће.

На основу медицинске документације за оштећену, извршено је судскомедицинско вештачење. Према налазу вештака, ради се о површинским повредама главе и леве руке, које представљају лаке телесне повреде. Крвни подливи на

левој надлактици, како је наведено у налазу, могли су настати од цеви усисивача као одбрамбене повреде када се рука – надлактица поставља као одбрамбени чин према наилазећем повредном предмету. Крвни подливи на глави нису одбрамбени, и могли су настати директним дејством цеви усисивача у темено-потиљачни део главе.

Подаци о учиниоцу

Према доступним подацима из пресуде, учинилац је држављанин Републике Србије и Велике Британије, по занимању је полицијски службеник, живео је у ванбрачној заједници, отац једног детета, писмен, завршио је средњу школу унутрашњих послова, поседује кућу, два стана, три локала и путничко возило марке *мерцедес*, издржава се од кирије од локала и месечне зараде од 400–600 евра, раније није осуђиван. Због анонимизованости података, остале су непознате године старости учиниоца.

На саслушању пред тужиоцем и касније на главном претресу, учинилац је негирао наводе из оптужног акта. У односу на догађај од 8. 10. 2017. изјавио је да је могуће да се тако одиграо догађај у угоститељском објекту, али да се он ничега не сећа јер је био под дејством алкохола. Што се тиче другог догађаја од 16. 12. 2017, навео је да је тачно да је почео да се свађа са супругом, да је у једном моменту она скочила на њега, исцепала му је мајицу, али није било никаквог физичког контакта између њих. Оштећену није вукао за косу нити ју је ударао цевима, па сматра да повреде нису настале од његовог ударања и њиховог рвања. Од радњи кривичног дела признаје само да ју је одгурнуо од себе јер није хтео никакав физички сукоб и узео је мобилни телефон да позове полицију. Међутим, супруга је узела мобилни телефон, ставила га у торбицу и изашла. После тога је дошла полиција. Ваздушну пушку је имао у легалном поседу и она је стајала на столици између дневне и спаваће собе. Пушку није користио нити ју је узимао у руке. Такође, тврди да није узимао нож и усисивач и да оштећену није терао из стана. Ипак, делимично се каје за учињено и жели да се извини како оштећеној тако и њеној породици, наводећи да „*неки део кривице и он сноси*“, да се тако нешто неће поновити и да је све то на њега довољно утицало.

Према налазу и мишљењу вештака психијатра, учинилац је у време извршења кривичног дела био у тешком степену алкохолног пијанства, када у можданом систему настаје конфузија и постоје значајнији поремећаји свести, те су мишљење и интелектуалне операције нарушени, а пажња значајно ослабљена. Психијатријским прегледом није утврђено постојање зависности од употребе алкохолних пића, па стога вештак није предложио изрицање мере безбедности обавезног лечења алкохоличара. Прегледом психолога утврђено је да се црте личности учиниоца могу детерминисати као насилно и агресивно понашање, импулсивност, експлозивност, карактерне црте грубости и тврдоглавости, снижен праг толеранције на фрустрације, фокусираност на сопствене потребе,

уз редуковану способност одлагања импулса и слабу контролу емоционалних импулса, услед чега понашање доминантније усмеравају емоције него рационална контрола. Употреба алкохола додатно редукује контролне инстанце понашања, слаби капацитет, а контрола импулса постају још слабија. По мишљењу психолога, учинилац је кршио мере које су му раније изрицане због наведених особина личности јер настоји да задовољи своје потребе без дубљег размишљања. Такође је истакнуто и да уколико учинилац поново попије и буде у стању тешког алкохолног пијанства, контрола понашања поново слаби и његови импулси су без контроле, што ће се испољити на плану понашања и може доћи до агресивног понашања – али све то може да се догоди и без утицаја алкохола.

Суд је утврдио да је учинилац извршио продужено кривично дело насиље у породици у стању битно смањене урачунљивости јер је услед алкохолисаности тешког степена његова способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била битно смањена, али је био свестан свог дела и хтео његово извршење, што значи да је поступао са директним умишљајем.

Подаци о жртви

О жртви кривичног дела нема података у пресуди осим да се ради о ванбрачној супрузи учиниоца и да имају једно заједничко дете. О односима између учиниоца и оштећене пре извршења продуженог кривичног дела насиља у породици у пресуди такође нема довољно података. Помиње се да је суд извршио увид у списе К1 133/17 и решење којим је учиниоцу продужена хитна мера привременог удаљења из стана у Сомбору и забрана приласка истој кући и контактирања са жртвом насиља пре ових догађаја, али у пресуди није наведен садржај тог решења. Осим тога, суд је извршио и увид у спис К1 183/17 и утврдио да је према учиниоцу продужена хитна мера привременог удаљења из стана и забрана контактирања са оштећеном. На основу овога може се закључити да је учинилац и раније вршио насиље према ванбрачној супрузи, поводом којег су институције система предузимале мере.

Ток кривичног поступка

У доказном поступку саслушан је учинилац, и испитани су сведоци: оштећена, њена мајка и још један сведок, прочитани су налази и мишљења троје вештака, који су свој исказ дали и на главном претресу, извршен је увид у процену ризика, записник о провери алкохола код учиниоца *дрегер* алко-тестом, извештај лекара специјалисте од 16. 12. 2017, извештај Центра за социјални рад, решење Основног суда у Сомбору П2-НП 91/17 од 2. 9. 2017, П2-НП 127/17 од 9. 10. 2017, решење К1 183/17 од 18. 12. 2017, увид у спис К 183/17, П2-НП 124/17 (КИ 133/17), извод из КЕ за учиниоца.

Оштећена испитана као сведокиња изјавила је да је учинилац више пута „*кршио забране приласка и комуникације*“. Догађај је описала као што је наведено у диспозитиву пресуде и суд је њено сведочење у целости прихватио као реално

и уверљиво. Изјавила је да ће тужити учиниоца за накнаду штете.

Као сведокиња испитана је и мајка оштећене, чији је исказ суд такође у целости прихватио. Она има сазнања о другом догађају, иако није била очевидац догађаја, али зна за њега јер ју је ћерка звала ноћу око један сат телефоном да дође по њу и рекла да ју је учинилац напао, тукао, узео нож и покушао да је закоље, а да се она отргла и успела да побегне. Према њеној изјави, учинилац има проблем са алкохолом, агресиван је када је пијан. Ћерка јој се више пута жалила да он пије, па ју је сведокиња саветовала да њих двоје разговарају о томе. Такође јој је рекла и да је видела пушку у стану и да је полиција пушку одузела.

Центар за социјални рад је у извештају, који је прочитан на главном претресу у оквиру доказног поступка, констатовао да постоји породично насиље проузроковано злоупотребом алкохола. Предложено је да се размотри могућност изрицања мере обавезног лечења алкохоличара како би биле стабилизоване зависничке потребе учиниоца и смањен ризик од понављања насиља, али се вештак психијатар са ужом специјалношћу везаном за алкохол и судску медицину изјаснио да таква мера није потребна, што је суд прихватио. У извештају о процени ризика констатовано је да постоји ризик од непосредне опасности од насиља у породици.

Суд је такође извршио увид и у решење којим се усваја предлог тужилаштва и продужава хитна мера привременог удаљења из стана окривљеног, у вези са догађајем од 2. 9. 2017. године. Такође, извршен је увид и у решење од 9. 10. 2017. којим је усвојен предлог тужилаштва и према учиниоцу продужена хитна мера привременог удаљења из стана и забрањен прилаз оштећеној и сину. Извршен је увид и у решење од 18. 12. 2017. којим је такође продужена хитна мера привременог удаљења из стана и забрана контактирања са оштећеном. Увидом у ова решења суд је утврдио да је и раније било насиља у породици, што је довело до издавања хитних мера јер се ни учинилац ни оштећена нису придржавали ових мера.

Поступак је окончан за релативно кратко време: од извршења последњег кривичног дела до доношења пресуде прошло је три месеца и 11 дана.

Кривична санкција, олакшавајуће и отежавајуће околности

Суд је учиниоцу за извршено кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези чл. 61. КЗ изрекао казну затвора у трајању од 10 месеци, у коју му се урачунава време проведено у притвору од 19. 1. 2018. па надаље.

На основу чл. 89. КЗ учиниоцу је изречена мера забране приближавања и комуникације са оштећеном, с тим да се забрањује приступ у простор око места становања и места рада оштећене на удаљености од 100 метара, забрањује се даље узнемиравање оштећене, тј. даља комуникација са оштећеном у трајању од две године рачунајући од дана правноснажности пресуде, с тим да се време проведено у затвору не урачунава у трајање ове мере.

Учиниоцу је изречена и мера безбедности одузимања предмета – ваздушне пушке.

Приликом одмеравања казне учиниоцу суд је нашао да постоје олакшавајуће околности, и то да није осуђиван и да је отац једног детета, а отежавајућих околности није било. По оцени суда, затворском казном у овом случају може се постићи сврха кажњавања, с обзиром на то да је учинилац *„показао упорност приликом вршења радње кривичног дела, није поштовао изречене мере забране приласка и комуникације, тако да је изрицање затворске казне једини начин да се на њега утиче у смислу преваспитања"*.

КОМЕНТАР

И овај случај илуструје чињеницу да су институције могле да предузму мере заштите које би биле адекватне и делотворније утицале на заустављање и спречавање насиља. У списима предмета не постоји опис догађаја због кога су у два наврата изрицане хитне мере према ЗСНП. Међутим, уколико занемаримо први догађај када су учиниоцу изречене хитне мере, за други пут када су институције то поново урадиле, оправдано се може поставити питање извршене процене ризика најпре од стране надлежног полицијског службеника, а онда и од стране заменика јавног тужиоца који је вредновао листу ризика полицијског службеника, па и суда који их је продужио – и запитати се на основу чега су институције процениле да ће насиље хитном мером бити заустављено, ако мере већ једном нису биле делотворне. Очигледно је да је ризик морао бити боље процењен и да изречене хитне мере заштите саме по себи нису довољне да спрече насиље, посебно ако се њихово кршење не санкционише. Евидентно је да је паралелно са изрицањем хитних мера и то већ први пут 2. 9. 2017. године на састанку ГКС било потребно израдити и индивидуални план заштите и подршке жртви насиља, у оквиру којег би од стране Центра за социјални рад могло бити предвиђено више мера и то планом мера и услуга којима би биле предузете мере из надлежности Центра, а како би жртви били пружени

подршка и оснаживање. Такође је и јавни тужилац могао предузети мере проверавањем ранијег живота учиниоца, у смислу да ли болује од неких менталних болести, да ли су против њега и у ранијем периоду, пре септембра 2017, подношене пријаве било кривичне било прекршајне, и какав је исход тих евентуалних поступака. Могло је бити наложено и вештачење учиниоца и слично, а што би можда спречило да до насиља поново дође већ 9. 10. 2017. године, те да оно ескалира догађајем у децембру 2017.

Разматрајући само расположиве податке, евидентно се може закључити да друга хитна мера није била адекватан избор у конкретном случају, с обзиром на то да је учинилац већ прекршио претходно изречену хитну меру, да постоји злоупотреба алкохола, да је учиниоцу доступно оружје у вези са послом који обавља и да поседује ваздушну пушку. Када се овим подацима прикључе и информације прикупљене на састанку ГКС који је одржан након изрицања прве хитне мере септембра 2017. (о чему нема података, а било је услова да буде одржан), јавни тужилац имао би довољно основа да покрене кривични поступак у правцу утврђивања постојања елемената кривичног дела насиље у породици и основа да предложи суду да се у односу на учиниоца изрекне мера *забране прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и посећивања одређених места* из чл. 197. Законика о кривичном поступку, чиме би се такође можда могло спречити да дође до насиља у децембру 2017. године.

Казна затвора од 10 месеци за продужено дело насиља у породици извршено злоупотребом ватреног оружја није потпуно адекватна, посебно имајући у виду да су због насиља према супрузи учиниоцу изрицане и продужаване хитне мере заштите. Иако нису у питању кривичне санкције, оне свакако морају бити третиране као отежавајуће околности. Суд је, међутим, закључио да постоје олакшавајуће, али не и отежавајуће околности.

Такође указујемо и на податак у списима предмета да је суд констатовао „да је и раније било насиља у породици, што је довело до издавања хитних мера јер се ни учинилац ни *оштећена* нису придржавали ових мера". С тим у вези важно је подсетити да се хитна мера изриче учиниоцу и да је он дужан да се придржава и поштује забране које су му изречене, те да се ни у једном случају не може говорити да се „оштећена" не придржава хитне мере, јер мером ни на који начин није установљена обавеза за оштећену.

Уз ову издвајамо и констатацију из извештаја Центра за социјални рад да постоји *породично насиље проузроковано злоупотребом алкохола* и да је потребно размотрити могућност изрицања мере обавезног лечења алкохоличара. Оваква тврдња ЦСР може упућивати на чињеницу да је заснована на уверењу како је злоупотреба алкохола узрок насиља у породици и да ће, уколико дође до излечења, насиље престати, и често представља предрасуду која се среће у пракси. Добар пример је што је већ у овом предмету оваква предрасуда оповрг-

нута налазом и мишљењем судских вештака, и то: психолога који наводи да *до агресивног понашања може доћи и без утицаја алкохола*, као и психијатра који наводи да није утврђено постојање зависности од употребе алкохолних пића, па стога није предложио изрицање мере безбедности обавезно лечење алкохоличара. Дакле, може се закључити да алкохол није узрок насиља у породици, што илуструје и овај случај.

Упркос одмереној казни, добро је што је јавни тужилац оптужним актом обухватио два догађаја (нема података, али можда је било простора да буде обухваћен још неки догађај), јер је тиме случај сагледан у ширем обиму, што јесте исправно поступање у случајевима насиља у породици. Али добро је и што је окривљеном уз казну изречена и мера безбедности забране приближавања и комуникације са оштећеном из чл. 89а Кривичног законика, јер је на овај начин оштећеној пружена и конкретна заштита.

СЛУЧАЈ 7

Модалитет извршења, обележја и правна квалификација кривичног дела

Кривичну пријаву против учиниоца поднела је његова ћерка због кривичног дела насиља у породици. На основу њене пријаве, полицијски службеници ПУ Зрењанин су 11. 8. 2016. отишли у породичну кућу учиниоца и утврдили да учинилац неовлашћено, без дозволе надлежног органа, држи један пиштољ марке црвена застава 9 – пара, са два припадајућа оквира и 30 комада муниције калибра 9 mm, пиштољ марке boroving, са два припадајућа оквира и осам комада муниције калибра 7,65 mm и пиштољ марке црвена застава 9 – пара, са два припадајућа оквира и 15 комада муниције кал. 9 mm. Полицијски службеници су оружје и муницију одузели учиниоцу.

Основни јавни тужилац у Зрењанину је оптужним предлогом од 18. 12. 2016. оптужио учиниоца да је извршио кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ и кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 1. КЗ.

Пресудом Основног суда у Зрењанину од 25. 7. 2019. учинилац је проглашен кривим за кривична дела наведена у оптужном предлогу, и то за кривично дело насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ, и кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 1. КЗ.

У опису начина извршења кривичног дела у пресуди је наведено да је учинилац кривично дело насиље у породици извршио 10. 8. 2016. на тај начин што је око 21.00 часова дрским и безобзирним понашањем угрозио спокојство и душевно стање своје супруге, при чему је користио оружје (пиштољ) и опасно оруђе (тестера, нож), тиме што јој је рекао: „*Родила си идиоте, јел си свесна тога? Опет су звали из банке, хоће да ми узму кућу*“, цепао је одећу са себе, претио је да ће да се убије, али да њу неће, јер је глупа, да би затим тражио од оштећене да му донесе тестеру за дрва, што је она и учинила. После тога учинилац је тестером засекао врата и двосед. Потом је тражио од оштећене да му донесе кухињски нож, што је она такође учинила, па је окривљени ножем исекао три јастука и на три места пробушио двосед, затим је срушио орман, разбацао ствари и електричне уређаје по кући, отишао у спаваћу собу и узео пиштољ, вратио се у дневну собу где је била оштећена, држећи у руци пиштољ који је најпре уперио у себе и претио да ће се убити, а затим га је окренуо ка поду, узео два папира и на њима написао: „*Убили сте ме за 50.000 динара, ј... вам мајку! Ја сам вас створио ја вам кажем дабогда црклн гладни и жедни*.“

Друго кривично дело за које је учинилац осуђен јесте недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 1. КЗ. Ово дело учинилац је извршио, како је наведено у диспозитиву пре-

суде, на тај начин што је до 10. 8. 2016. противно чл. 5. ст. 2. Закона о оружју и муницији РС неовлашћено, без дозволе надлежног органа МУП РС ДП ПУ Зрењанин држао ватрено оружје и муницију описане у оптужном акту.

Подаци о учиниоцу

Учинилац је рођен 1966. године, што значи да је у време извршења кривичног дела имао 50 година, завршио је Морнаричко-техничку средњу војну школу, по занимању је војни пензионер, месечно остварује пензију у износу од око 40.000,00 динара, ожењен је, отац двоје пунолетне деце, неосуђиван. Против учиниоца је одређен притвор и налазио се у притвору у периоду од 24. до 25. 7. 2015. Пунолетна деца учиниоца живе самостално, али учинилац је био незадовољан односом који су деца, после одласка из породичне куће, имала према њему и оштећеној, јер им нису пружили никакву помоћ када су били у финансијској кризи. Финансијска криза и однос деце према њему, према налазу и мишљењу вештака судског психијатра, довели су до накупљања негативних афеката љутње, беса, огорчености и разочарања. Због незадовољства учиниоца, његова супруга је често била изложена психичком насиљу, јер је учинилац био склон *„викању и уништавању ствари које су се налазиле у кући у којој су живели“*.

Саслушан пред јавним тужиоцем, учинилац није у потпуности оспорио наводе из оптужног предлога. Изјавио је да признаје да је критичном приликом у присуству своје супруге предузео радње које му се стављају на терет, али да радње нису биле усмерене ка супрузи, већ њиховој деци, јер им они не помажу финансијски, те да сматра да таквим својим понашањем ни на који начин није угрозио своју супругу, нити је вршио над њом било какво насиље. Поред тога, изјавио је и да су у његовом поседу годинама били оружје и муниција, који су критичног дана од стране полицијских службеника одузети од њега, али је изјавио да је пиштољ марке црвена застава 9 – пара са два припадајућа оквира и три комада муниције калибра 9 mm купио још 1994. године у продавници „Застава оружје“ у Крагујевцу, и да поседује војну дозволу, те да није знао да пиштољ треба поново да пријави и региструје, а да је друга два пиштоља заједно са муницијом наследио од покојног оца и није их пријавио надлежним органима. Међутим, у својој одбрани на главном претресу учинилац је у целости признао извршење кривичних дела која му се стављају на терет и изјавио да се каје због тога. У завршној речи је навео да је сагласан са санкцијом предложеном од стране тужилаштва, као и са предлогом да плати трошкове поступка, с тим што је затражио да му се одобри да трошкове плати у више месечних рата.

У налазу и мишљењу вештака судског психијатра констатовано је да је учинилац у време критичног догађаја био у великим проблемима, у финансијској кризи, а да је однос деце према њему довео до накупљања негативних афеката љутње, беса, огорчености и разочарања, тако да понашање критичном прили-

ком представља ескалацију нагомиланих афеката. Учинилац је после критичног догађаја задржан на лечењу јер је био опасан по себе због суицидалних мисли, али дијагноза која му је тада постављена – поремећај прилагођавања, не представља трајну категорију већ је пролазног карактера. Вештак је такође утврдио и да је учинилац схватао да није дозвољено држати непријављено оружје, тим пре што је пензионисано војно лице. У време извршења кривичног дела код учиниоца је постојало стање привремене душевне поремећености у виду тзв. поремећаја прилагођавања, због чега је у односу на кривично дело насиље у породици био битно смањено способан да схвати значај свог дела и управља својим поступцима, док је у односу на кривично дело везано за поседовање оружја учинилац био способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима.

На основу налаза и мишљења вештака, суд је утврдио да је учинилац кривично дело насиље у породици извршио у стању када је био битно смањено способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима услед стања привремене душевне поремећености у виду тзв. поремећаја прилагођавања, при чему је у погледу кривице поступао са директним умишљајем, био је свестан свог дела, хтео његово извршење и био свестан да је његово дело забрањено. Друго кривично дело учинилац је извршио у урачунљивом стању и са директним умишљајем, био је способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, био је свестан свог дела и хтео је његово извршење.

Подаци о жртви

Према доступним подацима, жртва кривичног дела насиље у породици је супруга учиниоца, има двоје пунолетне деце, у време извршења кривичног дела живела је у истом породичном домаћинству са учиниоцем, али је после критичног догађаја напустила породичну кућу. Није истакла имовинскоправни захтев и није се придружила кривичном гоњењу.

Када је у питању однос између учиниоца и оштећене, у налазу и мишљењу Центра за социјални рад Зрењанин наведено је да оштећена дуже време трпи психичко насиље, али да нормализује разне видове понашања учиниоца на које се током година навикла, тако да су њене границе толеранције померене и иста нема реални увид у степен угрожености којем је изложена, да је ниског самопоуздања и негира и минимизира насиље. Због тога суд није прихватио део исказа оштећене саслушане на главном претресу да понашање учиниоца не представља никакво насиље према њој и да се она не осећа угроженом.

Ток кривичног поступка

У току доказног поступка саслушан је учинилац, прочитани су исказ оштећене саслушане као сведокиње, записник о увиђају места догађаја, потврда о привремено одузетим предметима, извештај лекара специјалисте, записник о испитивању лица да ли има алкохола у организму, решења Општинског суда Зрењанин од 17. и 26. 11. 2009. године, налаз и мишљење водитеља случаја Центра за социјални рад, записник о вештачењу, налаз и мишљење вештака судског психијатра, извод из КЕ за учиниоца.

Поступак не задовољава стандарде поступања у разумном року – од извршења кривичног дела до подизања оптужног предлога прошао је дужи временски период: година дана, четири месеца и осам дана; од подизања оптужног акта до правноснажности пресуде година, 11 месеци и 10 дана; од извршења кривичног дела до правноснажности пресуде прошло је три године, три месеца и 18 дана.

Кривична санкција, олакшавајуће и отежавајуће околности

Суд је најпре утврдио казну за свако кривично дело: за насиље у породици – казну затвора у трајању од шест месеци, а за кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 1. КЗ казну затвора у трајању од четири месеца, а затим је изрекао учиниоцу условну осуду – јединствену казну затвора у трајању од осам месеци, са роком провере од две године.

Поред условне осуде, суд је учиниоцу изрекао и новчану казну у износу од 20.000,00 динара и две мере безбедности: меру безбедности одузимање предмета којим је извршено кривично дело (напред описани пиштољи и муниција) и меру безбедности забрана даљег узнемиравања оштећене у трајању од шест месеци рачунајући од дана правноснажности одлуке, с тим да се време проведено у затвору не урачунава у време трајања ове мере.

Приликом одмеравања казне суд је нашао да није било отежавајућих околности. Као олакшавајуће околности суд је навео: чињеницу да је учинилац средње животне доби, да је у потпуности признао извршење кривичнх дела и да раније није био осуђиван. Имајући у виду околности под којима су дела учињена, тежину кривичних дела, степен кривице учиниоца, олакшавајуће околности и недостатак отежавајућих околности, суд је закључио да се у конкретном случају сврха кажњавања може постићи „и само претњом изрицања казне затвора“, односно изрицањем условне осуде. Приликом одлучивања о врсти и висини казне за кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст. 1. КЗ суд је применом одредби чл. 56. и 57. КЗ окривљеном утврдио казну затвора испод законом прописаног минимума, при чему је суд олакшавајуће околности „у склопу ценио као особито олакшавајуће“.

КОМЕНТАР

Овај случај насиља у породици пружа пример како континуирано насиље и страх од насилника могу да паралишу одбрамбене способности жена, посебно оних које нису финансијски самосталне. За многе од њих, као и код ове жене, стратегија преживљавања у таквим околностима је беспоговорно повиновање жељама насилника и нереална перцепција стања и сопствене угрожености, а донекле и њена равнодушност према кривичном поступку имајући у виду да је исти трајао више од три године, што је свакако умањило и осећај остваривања правде из угла жртве.

Наиме, евидентно је да је оштећена дуже време трпела психичко насиље, јер је учинилац био склон „викању и уништавању ствари које су се налазиле у кући у којој су живели", те је након прибављања информација о ранијем насиљу, јавни тужилац имао основа да нареди и вештачење оштећене како би било утврђено њено психичко здравље, односно да ли је и у којој мери изложеност насиљу у дужем времену код ње довело до нарушавања здравља. Индиције за вештачење произлазе такође и из налаза и мишљења Центра за социјални рад Зрењанин где је наведено да оштећена нормализује разне видове понашања учиниоца на које се током година навикла, тако да су њене границе толеранције померене и да нема реални увид у степен угрожености којем је изложена, да је ниског самопоуздања и негира и минимизира насиље. Податке о ранијим догађајима јавни тужилац је могао описати и у оптужном акту. Поступањем на овај начин јавни тужилац би омогућио да казна буде утврђена у дужем трајању, а можда и да окривљени буде осуђен на ефективну казну затвора.

Такође, имајући у виду да је судски вештак код учиниоца утврдио да је постојало стање привремене душевне поремећености у виду тзв. поремећаја прилагођавања, те да су финансијска криза и однос деце према њему довели до накупљања негативних афеката љутње, беса, огорчености и разочарања, а да је суд окривљеном изрекао условну осуду, у конкретном случају било је места да иста буде изречена под заштитним надзором у смислу одредбе чл. 71. у вези чл. 73. ст. 1. тач. 9. Кривичног законика, односно да окривљеном буде наложено посећивање одређених професионалних и других саветовалишта или установа и поступање по њиховим упутствима, под претњом да уколико не испуњава обавезе које су му одређене, односно не посећује саветовалишта у оквиру времена проверавања – према њему може бити опозвана условна осуда у смислу чл. 71. ст. 4. Кривичног законика. Поступањем на овај начин свакако би се конкретно деловало на окривљеног да убудуће не врши оваква и слична кривична дела, што и јесте сврха кажњавања.

СЛУЧАЈ 8

Модалитет извршења, обележја и правна квалификација кривичног дела

Основни јавни тужилац у Старој Пазови поднео је суду 18. 10. 2017. споразум о признању кривичног дела закључен између ОЈТ Стара Пазова и учиниоца Ш. М. и оптужни предлог због кривичног дела насиље у породици из чл. 194. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ.[44] Основни суд у Старој Пазови је истог дана донео пресуду којом је прихваћен споразум о признању кривичног дела закључен 18. 10. 2017. између Основног јавног тужилаштва Стара Пазова и учиниоца, у присуству браниоца.[45] Пресудом је учинилац проглашен кривим због кривичног дела насиље у породици за које је оптужен.

Ово дело извршио је на тај начин што је 22. 9. 2017. око 16.00 часова у Крчедину, у породичној кући, применом насиља угрожавао спокојство, телесни интегритет и душевно стање чланова породице – супруге З. Ш. и пунолетног сина Д. Ш. Дело је извршио под утицајем алкохола у крви од 0,97 промила, услед чега су му способности да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима биле умањене али не у битном степену, у које стање је довео сам себе употребом алкохола, а користио је ватрено оружје – пиштољ, као средство подобно да тело тешко повреди и здравље тешко наруши. Учинилац је супругу најпре псовао и терао је из куће, остављајући јој рок од два сата да изађе из куће, а уколико то не учини, претио јој је да ће је убити из пиштоља. Када му је син, оштећени, скренуо пажњу питањем: *„Докле ћеш ти правити проблеме док си пијан*?" и покушао да заштити своју мајку, учинилац је и њега почео да тера из куће, остављајући му рок од 24 сата да изађе из куће. После тога, учинилац је ушао у собу код сина, узео из ормана пиштољ марке токарев ТТ кал. 7,62 mm и један оквир са седам метака кал. 7,62 mm и напунио пиштољ муницијом. У страху за своју безбедност оштећени су сишли са спрата у двориште куће, док је учинилац са пиштољем у руци остао у соби на спрату.

Подаци о учиниоцу

У пресуди су наведени само основни подаци о учиниоцу: да је завршио средњу школу, да је по занимању пољопривредник, да остварује годишњи приход од око 6–7 милиона динара, ожењен, отац двоје пунолетне деце, власник куће и путничког аутомобила, неосуђиван.

Подаци о жртви

Нема података о жртвама, супрузи и сину учиниоца, нити о ранијем односу жртава и учиниоца.

Ток кривичног поступка

Од извршења кривичног дела до закључења споразума о признању кривичног дела прошло је 26 дана, а од извршења кривичног дела до правноснажности

пресуде месец и девет дана.

Кривична санкција, олакшавајуће и отежавајуће околности

Суд је учиниоцу изрекао условну осуду: казну затвора у трајању од шест месеци, са роком провере од две године од дана правноснажности пресуде. Учиниоцу су изречене и две мере безбедности: обавезно лечење алкохоличара на слободи, која ће бити извршена у Дому здравља и не може трајати дуже од две године, и мера безбедности одузимање предмета – пиштоља марке токарев ТТ и оквира са седам метака кал. 7,62 mm.

КОМЕНТАР

Споразум о признању кривичног дела омогућио је да поступак буде брзо спроведен. Питање је, међутим, да ли би условну осуду сматрали правичном супруга и син учиниоца, жртве насиља, да су били у могућности да се о томе изјасне.

Такође, имајући у виду да је кривично дело извршено септембра 2017. године, када је већ почела примена ЗСНП, овај случај морао је бити разматран на састанку ГКС, где би били утврђени и ранији односи између жртве и учиниоца и постојање евентуално ранијих пријава за ово и друга кажњива дела, а од стране Центра за социјални рад спроведена опсервација породице, утврђена динамика породичних односа, те израђен план мера и услуга којима би и жртвама овог дела била пружена заштита.

Прикупљањем свих информација, ГКС би могла да донесе одлуку о томе да ли у конкретном случају има места и за вођење парничног поступка и за изрицање мера за заштиту од насиља у породици по Породичном закону, а свакако је у кривичном поступку требало размотрити и изрицање мере безбедности забрана приближавања и комуникације са оштећеним из чл. 89а, јер би изрицањем неке од ових мера жртвама насиља била пружена конкретна заштита, а и додатно би се утицало на окривљеног да убудуће не врши оваква и слична кривична дела, чиме се и остварује сврха кажњавања.

ROADMAP
FOR A SUSTAINABLE SOLUTION TO THE ILLEGAL POSSESSION, MISUSE AND TRAFFICKING OF SALW AND THEIR AMMUNITION
IN THE WESTERN BALKANS BY 2024